

მკ.

არჩილ ჯორჯაძე

მველი
.....და.....
ახალი

—•••••—

ტფილისი 1906 წ.
სტამბა „იდეალი“, ნიკოლოზის ქუჩა № 6.

არჩილ ჭორჭაძე

Handwritten signature in red ink.

კველი
.....და.....
ასალი

1569

ტფილისი 1906 წ.

სტამბა „იდევლი“, ნიკოლოზის ქუჩა № 6.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

შესავალი	თავი I
ეროვნება, ავტონომია, ფედერაცია... .. .	„ II
სახელმწიფო... .. .	„ III
მუშათა კანონმდებლობა, თუ სარეგულიაციო მოქმედება... .. .	„ IV
ეკონომიური დეცენტრალიზაცია... .. .	„ V
სოციალიზაცია	„ VI
სარეგულიაციო სინდიკალიზმი	„ VII
პარლამენტი და კლასთა ბრძოლა... .. .	„ VIII

თავი პირველი

შესავალი

ქართველ სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტია ამ ჟამად კრიზისს განიცდის. ამ კრიზისის შესახებ გვინდა ჩამოვაგდოთ ლაპარაკი. ვგონებ, ამხანაგები არ დაგვემდურებიან შინაურ საქმეების გარედ გამოფენისათვის, მით უმეტესად, რომ ამ „შინაურ საქმეებს“ საზოგადოებრივი ხასიათი აქვს.

კრიზისის თვისებას და შინააზრს რომ დავაკვირდეთ, ადვილად დავინახავთ, რომ ეს კრიზისი იმ გვარივე ხასიათისაა, რა ხასიათის კრიზისს განიცდიან დღეს პოლიტიკურ ხასიათის ყველა სოციალისტური პარტიები რუსეთსა და ევროპაში. საქმე ის არის, რომ სოციალისტური მოძღვრება, ერთის მხრივ, ცხოვრებაში არსებულ კლასთა ბრძოლის გამოსახვაა, მეორეს მხრივ, განხორციელებაა საზოგადოებრივ წარმოებისა არა კლასურ ნიადაგზედ კლასთა მოსპობით. სოციალისტური პარტიები ამ მოძღვრებას, მართალია, აღიარებენ, ხოლო თავიანთ პრაქტიკულ მოქმედებით ყოველ ნაბიჯზედ უარყვოფენ ამ მოძღვრების დედააზრს — კლასთა ბრძოლას. სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის შეცდომანიც სწორედ ამ ხასიათისაა. ამ პარტიამაც, სხვებსავე, კლასობრივ ნიადაგზე დგომის მაგივრად, დემოკრატიული პლატფორმა გაიხადა ბძოლის ნიადაგად. და რაკი შესდგა

დემოკრატიულ ნიადაგზედ, სახელმწიფოს ქსელში გაება, სოციალიზმი ფრაზეოლოგიად გაიხადა და ამ ფრაზეოლოგიიდან ვერ იხსნის პარტიას, მის მიერ აღიარებული მიწის სოციალიზაციის ვითომდა სოციალისტური პრინციპიც კი.

ამ განსაცდელის თავიდან ასაცილებლად ჩვენ გვინდა ხელმეორედ გადავსინჯოთ საპროგრამო კითხვები და ამ სახით ვასავალი მივცეთ იმ უკმაყოფილებების გრძნობას და ძიების სურვილს, რომელიც კარგა ხანია გაღვიძებულია პარტიის ერთს ფრაქციაში. ჩვენს კრიტიკას, მსჯელობას და გამოკვლევას დავამყარებთ სამ მთავარ პრინციპზე, რომლითაც უნდა იხელმძღვანელოს, ჩვენის შეხედულობით, ყოველმა სოციალისტურმა პარტიამ. პირველი პრინციპი არის სახელმწიფოს უარყოფის საკიროება სოციალიზმის განხორციელებისათვის. სახელმწიფო ყოველთვის იყო, არის და იქნება კერძო საკუთრების დარაჯი. ამიტომ, ვინც სოციალიზმის განხორციელებას ცდილობს, იგი უნდა მოქმედობდეს სახელმწიფოებრივ დაწესებულებათა წრის გარეშე და სახელმწიფოებრივი დაწესებულებანი სოციალიზმის განხორციელების საქმეში არამც და არამც იარაღად არ გამოიყენოს.

მეორე პრინციპი. სოციალისტური პარტია უნდა ემზადებოდეს თავის მისიის ასრულებისათვის გამუდმებულ ბრძოლის საშუალებით. ბრძოლა უნდა იყოს მიმართული კერძო საკუთრების მეფობის წინააღმდეგ. სოციალისტურმა პარტიამ უნდა წამოაყენოს საწარმოო ეკვლე იარაღთა სოციალიზაციის აუცილებლობა. ამ საქმისათვის პარტია უნდა ემზადებოდეს დღესვე. საშუა-

ლება — საყოველთაო გაფიცვა, საყოველთაო გაფიცვა მოახდენს მიწის და კაპიტალის ეკსპროპრიაციას. ეკსპროპრიაცია ნაწილებრივი საზოგადო ეკსპროპრიაციად უნდა გადაიქცეს..

მესამე პრინციპი. სოციალისტურ ორგანიზაციას წმინდა კლასური ხასიათი უნდა ჰქონდეს. სოციალისტური პარტია უნდა იყოს პარტია მწარმოებლებისა, მშრომელ ხალხისა არა მარტო თავის იდეურ მიმართულებით, არამედ თავის შემადგენელ ელემენტებითაც. პარტიის წევრებს წარმოებასთან უნდა ჰქონდეთ კავშირი. ეგრედ წოდებული სოციალისტური ინტელიგენცია ხელმძღვანელი და ბატონი კი არ უნდა იყოს პარტიაში, არამედ მსახური და ხელქვეითი მწარმოებელ ორგანიზაციებისა.

ამ პრინციპების სამართლიანობა უნდა დამტკიცდეს, დასაბუთდეს, რასაც ქვემოთ ვიკისრებთ. აქ კი უნდა ვსთქვათ, რომ ამ პრინციპების ჭეშმარიტება გამომდინარეობს მუშათა მოძრაობის ისტორიიდან, გამომდინარეობს ამ მოძრაობის ბუნებით თვისებიდან, რევოლუციის გაკვეთილებიდან, მაშასადამე, თვით ცხოვრების შესწავლიდან. ჩვენც ვეცდებით ყოველივე ხეორიული ფორმულა ცხოვრების გაკვეთილებით დავადასტუროთ. მაგრამ, ვსთქვათ, ეს პრინციპები ჩვენთვის უკვე დასაბუთებული პრინციპებია. ამ შემთხვევაში სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის პროგრამას, ჩვენს თვალში, სამი უმთავრესი ნაკლი ექნება..

პირველი ნაკლი გამოისახება იმაში, რომ პარტია (რადგან იგი პოლიტიკურია) ემსახურება სახელმწიფოებრივ ანუ ბურჟუაზულ ფედერალიზმს. არის ფედერა-

ლიზმი ბურჟუაზული და ფედერალიზმი სოციალისტური. ფედერალიზმი ბურჟუაზიული არის კავშირი ბურჟუაზულ სახელმწიფოებისა ანუ კანტონებისა. სოციალისტური ფედერალიზმი არის კავშირი მშრომელ ამხანაგობათა და ორგანიზაციათა. ბურჟუაზული ფედერალიზმი ხელუხლებელ ჰყოფს სოციალურ უთანასწორობას, არ აღვევს იმ წყობილებას, რომელიც კერძო საკუთრებასა და ყვლეფა-გლეჯაზეა დამყარებული. სოციალისტური ფედერალიზმი ძირს უთხრის კერძო საკუთრებას, ასაზოგადოვებს შრომის იარაღს — მიწას და ქარხანას. გასაზოგადოებელი საწარმოვო იარაღი მშრომელთა ორგანიზაციების ხელში გადადის. მშრომელი ორგანიზაციები (სოფლისა თუ ქალაქისა) ერთმანეთს ფედერატიულად ეკავშირებიან. და ამ სახით ფედერაცია თავისუფალ ორგანიზაციების თავისუფალ ფორმად ხდება.

უნდა ავირჩიოთ ან ერთი ან მეორე ფედერალიზმი. ერთმანეთში კი ამ ორ მცნებას ნუ გავრევთ. სოციალისტ-ფედერალისტებსკი (პარტიის ერთ ნაწილს მაინც) ეს ორი მცნება ერთმანეთისაგან ვერ განუსაზღვრავთ.

მეორე ნაკლი სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიულ პროგრამისა ის არის, რომ საწარმოვო იარაღთა სოციალიზაციის კითხვა შეკვეცილია პარტიამ მხოლოდ ერთი ნაბიჯი გადასდგა სოციალიზაციისაკენ. მან აღიარა მიწის სოციალიზაცია, ხოლო სხვა საწარმოვო იარაღის შესახებ სდუმს. ქარხნების და საზოგადოთ კაპიტალის სოციალიზაცია მას საბოლოოვო საქმედ მიაჩნია. ხოლო ამ მიზნის მისაღწევად კი მას სწადია, სოც.-დემოკრატიებისა არ იყოს, „მუშათა კანონმდებლობის“ საქმე გამოიყენოს იარაღად. სწორედ აქ იმალება სისუსტე და შინაური

წინააღმდეგობა პარტიის პოზიციისა. „მუშათა კანონმდებლობა“ ვერ შექმნის საჭირო პირობებს სრულ სოციალიზაციის განხორციელებისათვის, კანონმდებლობის თვისება ხომ დემოკრატიზმის გამნტიკიცებაა, კერძო საკუთრების გამაგრება და რევოლიუციის აღაგმვა. კანონმდებლობა, გინდ მუშათა კანონმდებლობა, ბურჟუაზიის გამაგრებას უფრო უწყობს ხელს, ვიდრე მუშებს უკათავს განთავისუფლების გზას. სწორედ ამ მოსაზრების ძალით, მუშათა კანონმდებლობის მუხლებს ჩაწერა კი არ არის საჭირო პროგრამაში, არამედ საწარმოვო ყველა იარაღთა ექსპროპრიაციის საჭიროება საყოველთაოვ გაფიცვის მოწყობით, რისთვისაც დღესვე უნდა ემზადებოდეს მშრომელი ხალხი და რაიც იქნება დასაწყისი სოციალურ რევოლიუციისა.

ის გარემოება, რომ სოც.-ფედერალისტები გვერდს უხვევენ ამ აუცილებელ საქმეს და ეჭიდებიან ნაწილებრივ სოციალიზაციას (მიწის სოციალიზაციას), უნაყოფოდ ხდის პარტიის ენერჯიას თვით ამ უკანასკნელ საქმის განხორციელებაში. საქმე ის არის, რომ მიწის სოციალიზაცია საზოგადო სოციალიზაციის დასაწყისად კი არ მიაჩნია პარტიის ერთს ნაწილს, არამედ დემოკრატიულ პროგრამის დაგვირგვინებად. ამ გვარი დასკვნა, რასაკვირველია, ბუნებრივია. ის პარტია, რომელიც ინდუსტრიალურ კითხვათა გადაწყვეტაში დემოკრატიულ ნიადაგზედ სდგას, ამავე ნიადაგზედ უნდა იდგეს აგრარულ კითხვათა გადაწყვეტაშიაც. ამ მხრივ სოციალდემოკრატიული პროგრამა უფრო ჰარმონიულია, და თუ ჩვენ სოციალიზმისკენ დემოკრატიულ რეჟიმების საშუალებით მივდივართ, ვიქონიოთ გაბედულება, აღვია-

როდ სოციალ-დემოკრატიული პროგრამა, პროგრამა მი-
ნიმუმისა — ჩამონაჭრებისა, გინდ მუნიციპალიზაციისა,
სამუშაო დღის შემოკლებისა და სხვა ამ გვარი ბურ-
ჟუაზიული მისწრაფებანი.

მაგრამ ჩვენ ამას ვერ ჩავიდენტ, ვერ ჩავიდენტ იმი-
ტომ, რომ „დემოკრატიზმის“ ყოველად შემძლებლო-
ბა აღარ გვწამს, და ვიცით, რომ სოციალიზმის გან-
ხორციელებას თავის დღეში ხელს ვერ შეუწყობს ის
წესი, რომელიც ძირინაად ეწინააღმდეგება სოციალიზმს.
და ამისთვის ახალი გზა უნდა მოვნახოთ, მთლიან პრინ-
ციპზედ ავაგოთ პროგრამა, სოციალიზაციის მოთხოვნის
კითხვას სოციალისტური ხასიათი მივცეთ.

მაგრამ არის კიდევ ერთი საგანი, ფრიად დიდ მნი-
შვნელოვანი საგანი, რომლის განმარტებას პარტიულმა
პროგრამამ უნდა მიაქციოს ყურადღება. ვისგან შესდგე-
ბა პარტია, ვინ უნდა იყოს ჩათვლილი პარტიის წევ-
რად — ყოველი ადამიანი, ვინც თანაუგრძნობს პარტიის
პრინციპს, თუ ყოველი ადამიანი, ვისის აზრით პარტია
იცავს მის და მის მსგავსების მატერიალურ ინტერესებს?
თუ პროგრამა შრომის დამცველია, პარტიის წევრადაც
შრომის წარმომადგენელი უნდა იყოს, თუ წარმოების
გარეშე მდგარ ჯგუფებსაც შეუძლიანთ შევიდნენ პარ-
ტიის წრეში?

ამ კითხვას ძლიერ დიდი მნიშვნელობა აქვს. საქ-
მე ის არის, რომ სოციალისტური პარტიები პოლიტი-
კურ ხასიათისა მეტად აჭრელებულ სურათს წარმოად-
გენენ. ამ პარტიების ის ელემენტი, რომელიც პირდა-
პირ მონაწილეობას არ იღებს წარმოებაში, პარტიულ
მოქმედებას იმ გვარ მიმართულებას აძლევს, რომელიც

არამც თუ უსარგებლოა პარტიის მშრომელ ნაწილისთვის, არამედ მანებელიც არის მისთვის. პროლეტარიატის განთავისუფლება უნდა მოხდეს მისივე ძალღონით და კლასურ ნიადაგზე გამართულ ბრძოლის საშუალებით. ეს არის დევიზი მშრომელ ხალხისა. სოციალისტურ პარტიების ინტელიგენცია კი არწმუნებს პროლეტარიატს, რომ მისი განთავისუფლების საქმე უნდა ჩაბარდეს ინტელიგენციას, დეპუტატებს, რომელნიც პარლამენტში (ბურჟიაზულ კლასურ დაწესებულებაში) დაიცავენ პროლეტარიატის ინტერესებს და რომელნიც პარლამენტში შემუშავებულ სოციალურ რეფორმების საშუალებით განახორციელებენ პროლეტარიატის იდეალს. აქ არის ძირითადი წინააღმდეგობა პროლეტარიატის და სოციალისტურ ინტელიგენციის მისწრაფებათა შორის. ეს წინააღმდეგობა პროლეტარიატის ყველა ნაწილებში ჯერ კიდევ არ არის შეგნებული, ხოლო იქ, სადაც ამგვარი შეგნება უკვე დაბადებულია, ძირინაადაც არის შეცვლილი პროლეტარიატის და სოციალისტურ ინტელიგენციის ურთიერთობა, იქ პროლეტარიატმა უარ-ჰყო ინტელიგენციის დიკტატურა, პარლამენტარიზმი და პოლიტიკანობა, იქ სოციალისტური ინტელიგენცია პროლეტარიატის მეთაურად და წარმომადგენელად კი არ გამოდის, არამედ მის მსახურად, დამხმარებელ აგენტად.

აი სწორედ ამიტომ მიგვაჩნია საჭიროდ ამ კითხვის გადასინჯვა. მას პრინციპიალური მნიშვნელობა აქვს და იგი მჭიდროთ არის დაკავშირებული სხვა პრინციპიალურ კითხვებთან.

ამ ხასიათისაა სამი საგანი, სამი კითხვა, რომლის

განმარტება აუცილებელ საჭიროებად მიგვაჩნია პარტიულ პროგრამის პრინციპიალურ პოზიციის განმტკიცებისათვის.

მაშ შევეხოთ ჯერ სახელმწიფოს, სახელმწიფოებრივ ნიადაგზედ მოქმედებას. ხოლო, თავდაპირველად, ავიღოთ კონკრეტული კითხვა — ეროვნება, ეროვნული ავტონომია, ავტონომიათა ფედერაცია და ვნახოთ, რა სახით უნდა განვმარტოთ ეს კონკრეტული მოვლენა ანტი-სახელმწიფოებრივ თეორიის მიხედვით. და რაკი ამ პრაქტიკულ კითხვებს შევეხებით, გზა-და-გზა აღვნიშნოთ ისიც, რომ ეროვნულ ავტონომიის კითხვა სრულიად დამახინჯებულია იმათ მიერ, ვინც სახელმწიფოებრივ ნიადაგზედ დგას. და აქ ჩვენ სახეში გვყავს არა მარტო სოციალ-დემოკრატები, თვით სიციალისტ-ფედერალისტებიც.

თავი მეორე

ეროვნება, ავტონომია, ფედერაცია

თანამედროვე ეროვნებას ბევრნაირი თვისება აქვს: ტერიტორია, ზნეჩვეულება, ენა, საერთო მართვა-გამგებლობის ძალა, კაპიტალიზმი, განსაზღვრულ ერთეულის თვით შეგნება. მაგრამ არც ერთი თვისება, კერძოდ აღებული, არა ჰქმნის ხალხს ერად, არ ჰბადავს მასში ეროვნულ გრძნობას. ტერიტორიას, მაგალითად, ეროვნების შექმნის პროცესში დიდი ადგილი უჭირავს, მაგრამ იმ დროიდან, როდესაც უკვე შექმნილია ეროვნება და უკვე დაბადებულია ეროვნული თვითშეგნება, ტერიტორიას ეკარგება თავისი მნიშვნელობა. ხალხს, რო-

მელსაც უკვე აქვს ამ გვარი შემეცნება, შეიძლება, ტერიტორია აღარ ჰქონდეს, ხოლო იგი მაინც ერად რჩება (მაგალითად, სომხები და ებრაელები). ზნე-ჩვეულებაც არ არის ძირითადი ფაქტორი ეროვნების შექმნის საქმეში. ზოგ ხალხს აქვს საერთო ზნე-ჩვეულება, მაგრამ ეს ხალხი ეროვნების შემეცნებამდე არ ამალლებულა. არც ენა არის აუცილებელი პირობა ეროვნულ გრძნობის განვითარებისათვის. ხშირად ერთ ტერიტორიაზედ რამდენიმე სხვა და სხვა ენაზედ მოსაუბრე ხალხი ცხოვრობს, ხოლო ეს ხალხი თავის თავს ერთ ერად აღიარებს. შვეიცარიაში გერმანელები, იტალიელები და ფრანგები კი არ სცხოვრობენ, არამედ შვეიცარელები, რომელთაც ერთი შვეიცარული თვით-შეგნება აქვთ, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი სამ ენას ლაპარაკობენ. რაც შეეხება სახელწიფოებრივ უფლებას, მართვა-გამგებლობის ძალას, არც მას აქვს უმთავრესი მნიშვნელობა ამ საქმეში. ბევრი ერი არის პოლიტიკურ თვით-არსებობას მოკლებული. კაპიტალიზმი? კაპიტალიზმი ხელს უწყობს მის წარმოშობვას, მაგრამ არც კაპიტალიზმია მთავარი ფაქტორი. ბევრ ხალხს ჯერ კიდევ ფეოდალურ წყობილებაშივე ებადება ეროვნული შემეცნება. კაპიტალიზმი არ ჩაითვლება მიზეზად ეროვნულ თვით შემეცნების დაბადებისა. დარჩა თვითშემეცნების თვისება. როგორც ვნახეთ, იქ, სადაც თვითშემეცნება არ არსებობს, არც ერი არსებობს. ხოლო აშკარაა, არც თვითშემეცნების თვისება არის დამოუკიდებელი, პირველ-ყოფილი ფაქტორი. ეროვნული თვითშემეცნება ნაყოფია ცხოვრების მრავალგვარ მოვლენათა ზედგავლენისა. და ამ მრავალგვარ მოვლენათა შორის მატერიალურ ხასიათის

ფაქტორებს უპირატესი ადგილი უჭირავთ. მაგრამ ჩვენ ამ უამად სოციალური პრობლემის გადაწყვეტას არა ვკისრულობთ. ამ საგანს გაკვრით შევხებით. ჩვენთვის საყურადღებოა დღეს მხოლოდ აი რა.

როგორც ვსთქვით, ეროვნება არის განსაზღვრულ ხალხში (ან ხალხებში, როგორც შვეიცარიაში) აღორძინებულ ნათესავობის და მთლიანობის შეგნება. მაგრამ საქმე ის არის, რომ ეროვნების ცხოვრებაში სხვა მოვლენასაც აქვს ადგილი, იმ გვარ მოვლენას, რომელიც ამ ნათესავობის და მთლიანობის საფუძველს არღვევს. სახეში გვაქვს ხალხის მოპირდაპირე კლასებად დაყოფვა და ამის გამო წარმომდგარი კლასებრივი მეტოქეობა და ბრძოლა. ამ-რიგად, ეროვნება თითქოს ერთობაც არის და ამავე დროს ბრძოლის ნიადაგიც. ისტორიის განსაზღვრულ საფეხურზედ ეროვნება მოწინააღმდეგე კლასთა თითქოს დამაკავშირებელი ძალაა. მაგრამ დგება დრო, როდესაც კლასთა განხეთქილება უფრო ძლიერია, ვიდრე ეროვნების დამაკავშირებელი ძალა. ასე რომ, ეროვნება თავის სიღრმეშივე შეიცავს დარღვევის და სიკვდილის ფესვებს. მართლაც, თუ ეროვნება სხვა და სხვა კლასთა შორის კავშირის დამამტკიცებელი ძალაა, ამ ძალას მხოლოდ იმ დრომდე ექნება მნიშვნელობა, სანამ კლასთა შორის ორმო არ გაღრმავდება და ბრძოლაც არ გაფიცხდება. ხოლო, რაკი ამ გვარი ბრძოლა გაჩაღდება, იგი ბრძოლა კლასთა გაუქმებით დაბოლოვდება, კლასთა გაუქმება კი ეროვნების გაუქმებასაც გამოიწვევს, რადგან, როგორც ვსთქვით, ეროვნება კლასთა შორის კავშირის დამამტკიცებელი ძალაა. რაკი ამ ძალას ნიადაგს გამოაცლით, ეროვნებაც თან გაჰყვება. მაშინ ეროვნ-

ნულ თვითშემეცნების ადგილს კაცობრიობის და აღმოსავლეთის თვითშემეცნების აზრი დაიჭერს.

ხოლო ამ გვარი მომავალი სრულიად არ ნიშნავს იმას, ვითომც ყველგან ერთფოროვანება და ერთგვარობა დამყარდეს. არა, თავისებურობა და ენათა სხვა და სხვაობა დარჩება. მხოლოდ ვერც ენა, ვერც თავისებურობა ამა თუ იმ ხალხისა ველარ აღადგენენ ეროვნებას, ვეღარ მოახერხებენ კავშირს თვითშემეცნების აზრს ვიწრო ერს თუ თვითშემეცნების ფარგლებში.

ყოველივე ეს მოხდება სოციალურ რევოლუციის შემდეგ, როდესაც კერძო საკუთრება განსაზოგადოვდება, როდესაც კლასთა არსებობას საფუძველი აღარ ექნება და, მკშასადამე, სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციასაც ნიადაგი გამოეცლება. ამ საქმისთვის მუშათა კლასი დღესვე ემზადება, ხოლო მისი მოქმედება ჯერ ხლობით ეროვნულ ფარგლებში სწარმოებს.

მაშ თუ ეროვნების ფარგლებში გვიხდება მოქმედება, თუ მუშათა კლასებრივი თვითშემეცნება ეროვნულ ცხოვრების ჩარჩოშივე იხადება, რანაირად უნდა ვეკიდებოდეთ დღეს ეროვნულ კითხვას, ეროვნულ ცხოვრების მოწესრიგებას? ამ კითხვის გადაწყვეტის დროს განყენებული ეროვნება კი არ უნდა გვქონდეს მხედველობაში, არამედ კონკრეტული, ეროვნება დახვავებული გარეშე ბარბაროსულ პოლიტიკურ ორგანიზაციის მიერ.

სოციალისტ-ფედერალისტები „საქართველოს“ ფურცლებზე ეროვნულ ავტონომიისა და ავტონომიურ ერთა ან ოლქთა შორის დაფუძნებულ ფედერაციის დამცველად გამოვიდნენ. ავტონომიის და ფედერაციის მომხრე ეხლაც არიან სოციალისტ-ფედერალისტები.

ხოლო დღეს ფედერალისტები ერთნაირ შინაარსს აღარ სდებენ ავტონომიის და ფედერაციის ცნებაში.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ავტონომიას და ფედერაციას ბევრი ცხარე მოწინააღმდეგე გამოუჩნდა. ამ მოწინააღმდეგეთა რიცხვში პირველი ადგილი სოციალ-დემოკრატებს უჭირავთ. დავაკვირდეთ მათ მსჯელობას. ეს კრიტიკა ქვემოთ გამოგვადგება.

ეროვნული ავტონომია საკანონმდებლო უფლებით ბურჟუაზული დაწესებულებაა. ხოლო საქართველოს ავტონომიას ამასთანავე ფეოდალური ელფერიც ექნება. ამ ავტონომიაში ბურჟუაზია და თავად-აზნაურობა ჩაიგდებს ხელში პოლიტიკურ ძალას და ამ ძალას მშრომელ ხალხის წინააღმდეგ მოიხმარსო (1).

ავტონომია, ფიასტელა სხსელმწიფოებრივი ორგანიზაცია, მართლაცდა ბურჟუაზული დაწესებულებაა. ბურჟუაზულ სახელმწიფოში კი დღეს პროლეტარიატი დაჩაგრულია, მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო სრულიად გადემოკრატებულია. ყოველივე ეს სრული ქეშმარიტებაა. მაგრამ ესევე არ ითქმის განა რუსეთის სოციალ-დემოკრატის პოლიტიკურ მოთხოვნის შესახებაც? განა სრულად რუსეთის დემოკრატიული რესპუბლიკა, ისიც ცენტრალისტურ ხასიათისა, არ იქნება ბურჟუაზული ორგანიზაცია და განა ამ რესპუბლიკაში იგივე უთანასწორობა არ გამეფდება? რასაკვირველია, გამეფდება. ხოლო მიუხედავად ამისა, სოციალ-დემოკრატია არა-

(1) საქართველოს ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიაში, თუ იგი საყოველთაო არჩევნების ნიადაგზე დამყარდა, ჩვენის აზრით, წვრილ დემოკრაციას (გლეხობას) ექნება უპირატესობა და არა ფეოდალებს და სხვილ მრეწველ-ვაჭრებს.

ფერს ზოგავს ბურჟუაზულ რესპუბლიკის დაფუძნებისათვის! და არც ერთ სოციალ-დემოკრატს არ მოსდის თავში უბრალო აზრი, რომ ის ამ სახით ბურჟუაზიას ემსახურება და არა პროლეტარიატს. როგორ თუ ბურჟუაზიას? ჩვენ დავაწესებთ დემოკრატიულ რეჟიმს, დემოკრატიული რეჟიმი კი პროლეტარიატს წელში გაამაგრებს და ფეხზე დააყენებს. ჰა! ფეხზე დააყენებს! კეთილი. მაშ საქართველოს, პოლონეთის, ფინლიანდიის, კავკასიის და სხვა ამ გვარი დემოკრატიული ავტონომიები კი რატომ ვერ აასრულებენ ამგვარსავე დანიშნულებას? ან იქნება დემოკრატიულ კანონმდებლობის საშუალებით პროლეტარიატის აღდგენა ველიკოროსთა პოლიტიკურ ორგანიზაციის მონოპოლიაა და სხვა ტომების ამგვარივე ორგანიზაციები ამ სასწაულს ვერ მოიმოქმედებენ?!

მე კარგად მესმის დღეს, რომ არც ველიკოროსია ანუ სრულიად რუსეთის დემოკრატიული რესპუბლიკა, არც სხვა ტომების ამგვარივე ავტონომიური რესპუბლიკები ამგვარ სასწაულს ვერ მოახდენენ, პროლეტარიატს ვერ წამოაყენებენ ფეხზე, რადგან პროლეტარიატი თავის განთავისუფლებას მოახდენს დემოკრატიულ კანონმდებლობის და სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციის გარეშე, უკედ ვსთქვათ, ამ სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციასთან შებრძოლებით. მაგრამ სოციალ-დემოკრატების აზროვნება ამ ანარქიულ მოსწრაფებისაგან შორსა დგას. და მიუხედავად ამისა ისინი ჰგმობენ ეროვნულ დემოკრატიულ ავტონომიას, ხოლო არაფერს არ ზოგავენ დემოკრატიულ ანუ ბურჟუაზიულ პარლამენტალურ რესპუბლიკის დაფუძნებისათვის.

ეროვნული ავტონომია, განაგრძობენ სოციალ-დემოკრატები, საქართველოს ჩამოაშორებს დანარჩენ კავკასიას და მთელ რუსეთსაც, საქართველოს და ამ ქვეყანათა შორის აღიმართება საბაჟო კედელი, რომელიც ხელსაყრელი იქნება ქართველ ბურჟუაზიისათვის, ხოლო გამანადგურებელი მშრომელ ხალხისათვისო. გესმით, მკითხველო, თურმე საბაჟო კედლებისა ეშინიანთ ავტონომიის მოპირდაპირე სოციალ-დემოკრატებს და ამიტომ წინააღმდეგნი არიან ისინი ეროვნულ ავტონომიისა!

ყველამ იცის, რომ ეროვნულ ავტონომიასთან ერთად, „საქართველო“ თავის დროზედ ფედერაციის დამცველადც გამოვიდა. ამ ორგანოს შეხედულებით ფედერაცია ყველა ერთა და სახელმწიფოთა შორის კანონმდებლობით განსაზღვრული კავშირი უნდა ყოფილიყო. კერძოთ რაიც კავკასიას შეეხება, „საქართველო“ დამცველი იყო კავკასიის ერთა და პროვინციათა ფედერაციისა. და რაკი ფედერალიზმის დამცველად გამოვიდა „საქართველო“, ბრალდება იმის გამო, ვითამც ფედერალისტებს საქართველოს შემოფარგვლა უნდათ კედლებით დაღობე-ყორცვლით — ეს ბრალდება სრულიად უნაყოფო წყლის ნაყვანა.

ფედერალურად შეკავშირებულ ერებს სადამოუხრო ტარიფების კანონები არ ააქვთ. ავსტრალიის სახელმწიფოები შეუერთდნენ რა ერთმანეთს ფედერალურად, ეკონომიურად და ფინანსიურადაც გაერთდნენ. და თუ ავსტრალიას და ინგლისს შორის სადამოუხრო კედელია ამართული, ეს იმიტომ, რომ ავსტრალია და ინგლისი ფედერატიულად არ არიან შეკავშირებულნი. ფედერაცია ამ სახით იმგვარი პოლიტიკური კავშირია, რომელიც სპობს და აუქმებს ადგილობრივ კარ-ჩაკეტილობას და წინ

აყენებს დიდ პოლიტიკურ ერთეულის (ფედერაციის) ინტერესებს.

ეროვნული ავტონომია ქართველ ხალხს გააბატონებს და ამ გაბატონებას სხვა ერების (უმცირესობის) დაჩაგვრა მოჰყვებაო.

ამაზე მეტი გულკეთილობა იქნება-ღა? სოციალდემოკრატები „უმცირესობის“ დამცველებად გამოდიან! თავიანთი მოძღვრება „უმრავლესობის დაპყრობის“ საჭიროებაზე დაამყარეს და წარმოიდგინეთ, ეხლა ცრემლებს აღვრიან, უმცირესობას დასჩაგრავეთო. მაგრამ, დამშვიდდით, ეროვნულ ავტონომიის ფარგალში სხვა ერის უმცირესობა გაცილებით ნაკლებად შევიწროვდება, ვიდრე ცენტრალისტურ რესპუბლიკაში ყველა ისინი, ვინც თქვენს დიკტატურას არ დაემორჩილება.

მაგრამ ამ ჟამად ჩვენ სოციალ-დემოკრატების უმართებულო კრიტიკის დარღვევას არ ვკისრულობთ. სოც.-დემოკრატები „ბურჟუაზობას“ უკიჟინებდნენ სოციალ-ფედერალისტებს, ხოლო თვითონ ბურჟუაზულ ნადავლად დგანან. ამიტომ მათ კრიტიკას არავითარი სინათლე არ შეაქვს ამ საგნის გარკვევაში.

დავუბრუნდეთ თვით ავტონომიის დამცველთ. არ შეგვიძლიან არ აღვნიშნოთ ის ფრიად საყურადღებო გარემოება, რომ, რაც უფრო მეტად ვრცელდებოდა ავტონომიის აზრი საქართველოში, უფრო მეტად შორდებოდა ეს აზრი იმ შეხედულობას, რომლის დამცველი ორგანო „საქართველო“ იყო და პირველ ხანებში „ცნობის ფურცლის“ ზოგიერთი პუბლიცისტი. ამ დაშორებას ხელი შეუწყო, ერთის მხრით, თავად-აზნაურობამ, რომელმაც მხარი დაუჭირა ავტონომიის აზრს, მეორეს მხრივ, ქართველმა

ნაციონალურმა ჯგუფებმა, რომელთაც სხვა შინაარსი მისცეს ავტონომიის ცნებას. შესანიშნავი ის არის, რომ დღეს მარტო ავტონომიაზედ არის ლაპარაკი, ფედერალიზმი სადღაც მიჩქმალეს; კავკასიის ფედერაციის შესახებ ლაპარაკი ზრმსამშობლოს მოღალატეობის საქმედ მიაჩნიათ. ჩვენ არას ვიტყვოდით იმ შემთხვევაში, რომ ამ გვარ აზრების გავრცელებაში მარტო ნაციონალ-დემოკრატებს ედებოდეთ ბრალი. საქმე ის არის, რომ სოციალისტ-ფედერალისტების პუბლიცისტები დღეს არამც-თუ არ ეწინააღმდეგებიან ამგვარ მიმართულებას, არამედ თითქოს ხელსაც უწყობენ და თანაუგრძნობენ მას. შორს რომ არ წავიდეთ, მოვიგონოთ თუნდ კავკასიის იურიდიულ საზოგადოებაში გამართული კამათი ავტონომიის შესახებ (1). მართალია, ამ კამათში სოციალისტ-ფედერალისტები თითქმის არ იღებდნენ მონაწილეობას, მაგრამ პრესაში არსად გამოუთქვამთ პროტესტი; და რაცა სთქვეს, ქართველ ნაციონალისტების მიერ იურიდიულ საზოგადოებაში გამოთქმულ აზრებს ეთანახმებოდა. (2) ეს კამათი საყურადღებოა და შევჩერდეთ მასზედ.

ქართველი ორატორები ამტკიცებდნენ, რომ საქართველოს ავტონომია უნდა მიენიჭოს, რადგან ქართველებს ტერიტორია აქვთ და ისინი კულტურით სხვა კავკასიელებზე უფრო მაღლა სდგანან. კავკასიის ავტონომია ვერ დაარსდება, რადგან კულტურული დასავლეთი (საქართველო) უკულტურო აღმოსავლეთს ვერ დაე-

(1) იხ. „შრომა“ № 13, 18.

(2) იხ. წერილი „კანტონი თუ ავტონომია?“ „შრომა“ № 27.

კავშირებაო. სომხის ორატორები, თავის მხრივ, მომხრენი იყვნენ კავკასიის ავტონომიისა, ხოლო საქართველოს ავტონომიის გახსენება კი მათ საღერღელს უშლიდა; ასე რომ, კითხვა მოკამათებმა ასე დააყენეს — ან საქართველოს ავტონომია ან კავკასიის ავტონომიაო, ერთიც და მეორეც კი ერთად შეუძლებელიაო. აი ტიპიური ნიმუში ორ მოპირდაპირე ნაციონალისტურ ჯგუფების კამათისა. ორივენი იცავდნენ იმას, რაც მათის კლასებრივ ინტერესების სასარგებლო იყო.

ნებას მივცემ ჩემ თავს და ვკითხავ სოციალისტ-ფედერალისტებს, ნუ თუ თქვენც იმ აზრისა ხართ, რომ ქართველ მშრომელ ხალხს კავკასიის სხვა ერთა მშრომელ ხალხთან არაფერი საერთო ინტერესები არა აქვს და რომ ფედერაციას კავკასიაში ნიადაგი არა აქვს? თქვენ ხომ სასხეამწიფოებრავ ნიადაგზედ სდგებართ და ამ ნიადაგზედ განა ეროვნულ ავტონომიასთან გვერდით ვერ დაფუძნდება, ვსთქვათ, კანტონალური ავტონომია? და განა ეროვნული და კანტონალური ავტონომიები ერთად ვერ შეკავშირდებიან ფედერალურის კავშირით? და ამ სახით განა კავკასიის ფედერაციასაც საძირკველი არ ჩაეყრება? რატომ გგონიათ, რომ ფედერაციის ნაწილები უსათუოდ ერთის აგებულებისა, ერთის ტიპისა უნდა იყოს? სომხებს სურთ კანტონები, თქვენ ეროვნულ-ტერიტორიალური ავტონომია. სომხებს ტერიტორია არა აქვთ და მათთვის უფრო მოსახერხებელია კანტონი. და რადგანც ისინი სცდებიან, რადგანც უარ-ჭყეფენ ავტონომიას ქართველებისთვის, ისე თქვენც სცდებით, რადგანც ან იწყინებთ სომხების მიერ წამოყენებულ კანტონს. ვიცი, იურისტები იტყვიან (და კრებაზედ სთქვენს კი-

დეც), ამ გვარი ფედერაცია იურიდიულ ლიტერატურაში უცნობი მოვლენაა; გარდა ამისა, რა ნაირად გინდათ შეუკავშიროთ ავტონომიური კავკასია რუსეთს? — ფედერატიულად? ეს ხომ კონფედერაცია გამოვა? როგორ უნდა იმოქმედოს სამმა პარლამენტმაო. იურისტები კიდევ სხვას ბევრს რასმე იტყვიან, ავიწყდებათ მხოლოდ ერთი რამ — ერთა დაკავშირების კომბინაციებს თვით ცხოვრება ჰქმნის და არა იურისტები. თუ კავკასია წარმოშობავს ეროვნულ ავტონომიების და კანტონების დაკავშირების საჭიროებას, ამ საჭიროებას, წინ ვერავინ აღუდგება, თუნდაც ამ გვარი საჭიროება აღნუსხული არ ყოფილიყოს იურიდიულ წიგნებში... აი ამგვარი პოზიცია უნდა დაეჭიროთ სოციალისტ-ფედერალისტებს იმ დრომდე, სანამ ისინი სახელწიფოებრივ ნიადაგზედ სდგანან.

და თუ სოციალისტ-ფედერალისტები კავკასიის ფედერაციის წინააღმდეგნი არიან, ისინი უკანონოდ ატარებენ ფედერალისტების სახელწოდებას, სოციალიზმთან (სახელმწიფოებრივ სოციალიზმთან, რომელსაც აღიარებენ) ხომ არავითარი კავშირი აღარ ექნებათ. შეიძლება პარლამენტალურ მოქმედების მომხრე სოციალისტები იყოს, ხოლო არ უარ-ჰყოფდეთ იმ ფაქტს, რომ განჯის და ბაქოს გუბერნიის გლეხები და მუშები იმავე ტანჯვით იტანჯებიან, რა ტანჯვაშიაც ქართველი გლეხები და მუშები არიან და რომ ყველა ამათთვის ერთი გზა არის, ერთი საშუალებაა თავისუფლების მოპოებისათვის. და თუ ეს ასეა, ნუ თუ ხმას ვერ გააწყვეტინებდით იმ ქართველ შოვინისტებს, რომელნიც იძახდნენ, ქართველებს და კავკასიელ დანარჩენ ხალხებს შორის არავითარი საერ-

თუ ინტერესი არ არის და კავკასიის ფედერაციის შესახებ ლაპარაკიც კი არა ღირსო?!

ამ რიგად ვხედავთ, რომ ავტონომიის და ფედერაციის კითხვას დიდი განსაცდელი მოეწიოს. სოციალ-დემოკრატები არსებითად წინააღმდეგნი არიან ერთისა და მეორისაც. სოციალისტ-ფედერალისტები არ იცავენ სოციალისტურ ფედერაციას, ხოლო სხემწიფოებრივ ფედერაციასაც ლალატობენ. საგანი კი ფრიად სერიოზულია და მის განმარტებას ჯეროვანი ყურადღება უნდა მიექცეს.

ჩვენ ვამბობთ, ეროვნული, გინდა ოლქებრივი (კავკასიის) ავტონომია სხემწიფოებრივ დაწესებულებაა. სახელმწიფო (არისტაკრატიული, გინდ დემოკრატიული) კერძო საკუთრების, კაპიტალისტურ წყობილების მცველია. სოციალისტური პროლეტარიატი და გლეხობა ებრძვის და ძირს უთხრის კერძო საკუთრებას და კაპიტალისტურ წყობილებას. მაშასადამე, თუ სოციალისტებმა ხელი შეუწყვეს სახელმწიფოებრივ ხასიათის ავტონომიის დაარსებას, ისინი თავიანთ ინტერესების წინააღმდეგ წავლენ.

კითხვა რომ გავათართოვოთ უნდა ვსთქვათ: შეგნებულმა პროლეტარიატმა და გლეხობამ, რომელიც შრომის და მფლობელობის სოციალიზაციისაკენ მიისწრაფება, ომი უნდა გამოუცხადოს სახელმწიფოს, სახელმწიფო-ორგანიზაციას, ეროვნული იქნება იგი თუ ცენტრალისტური. უნდა გამოუცხადოს ომი ამგვარ პოლიტიკურ ორგანიზაციას, რადგან იგია დარაჯი ეკსპლუატატორებისა და დაუძინებელი მტერი კომუნისტურ წყობილებისა.

ამ გვარ პრინციპების წინააღმდეგ ბევრნი აგვიმხედრდენ:

ბიან და მათ შორის სოციალდემოკრატიებიც, რომელნიც ლამის ავტონომიაზედაც დათანხმდნენ, ოღონდ უვნებლად დარჩეს მათთვის საყვარელი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია. არა, გვეტყვიან ისინი, სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია საჭიროა პროლეტარიატის განთავისუფლების საქმისათვის. ჯერ ხნობით სახელმწიფოურ ორგანიზაციას იმ სახით გამოვიყენებთ, რომ მას გავადემოკრატიებთ, შევქმნით შრომის დამცველ კანონებს. ეს ერთი. ხოლო მეორე ისა, რომ, როდესაც რიცხვით უმრავლესობას შევადგენთ პარლამენტში, დავიპყრობთ სახელმწიფოურ მართვაგამგებლობის ძალას, ხელში დავიჭერთ მართვლობის მექანიზმს, გამოვაცხადებთ პროლეტარიატის დიკტატურას და განვახორციელებთ კოლექტივიზმს.

ჩვენ ქვემოთ გვექნება ლაპარაკი იმის შესახებ, რომ მუშათა კლასის დემოკრატიული კანონმდებლობა, რომელიც იურიდიულ ნორმებში ათავსებს შრომისა და კაპიტალ შორის ატეხილ ბრძოლას, ასუსტებს და ძირს უთხრის სარევოლუციო ენერჯიას. გვექნება ლაპარაკი იმის შესახებაც, რომ ძველ „ინტერნაციონალს“ არაფრად სწამდა დიკტატურის პრინციპი და მართვა-გამგებლობის მექანიზმის დაპყრობას პროლეტარიატის მიერ არ უყურებდა როგორც იმგვარ საშუალებას, რომლის ძალით სოციალური რევოლუცია უნდა განხორციელდეს.

აქ კი უნდა აღვნიშნოთ, რომ კომუნისტური წყობილება იქნება განსწრფივად დიკტატურის საშუალებით. კი არა, არამედ თავისუფალ საზოგადოებრივ ძალების მიერ. კერძო საკუთრების გაუქმებისათვის სახელმწიფოებრივ მექანიზმის დაპყრობა კი არ არის საჭირო, არამედ მისი დამხობა და ძირიან ფესვიანად აღმოფხვრა. ამიტომ,

ჩვენის აზრით, სოციალური რევოლუცია ზევიდან კი არ დაიწყება, არამედ ქვევიდან. იგი იქნება პირისპირი შეტაკება შრომის და კაპიტალისა, ერთის მხრივ, შრომისა და სახელმწიფოსი, მეორეს მხრივ.

მაშ რუსეთში რომ ზოგიერთ ერს და პროვინციებს (და მათ შორის საქართველოს და კავკასიას) ავტონომიები მიენიჭოს, სასურველი იქნება ეს მოვლენა თუ არა? ფრიად სასურველი. მხოლოდ აი რა მხრივ: ავტონომიურ ნაწილებად რუსეთის დაყოფვა მოასწავებს სახელმწიფოს მართვა-გამგებლობის უფლების დაყოფას, და ეს უკანასკნელი კი მოასწავებს ამ უფლების შესუსტებას. მაშასადამე, სახელმწიფოებრივი დეცენტრალიზაცია რევოლუციისთვის ფრიად საგულისხმო პირობებს შეჰქმნის.

სოციალ-დემოკრატები ამბობენ, ცენტრალისტურ სახელმწიფოს მომხრენი ვართ იმ მოსაზრებით, რომ ცენტრალისტური სახელმწიფო უფრო ცხადად ჰყოფს კლასთა ბრძოლას; იქ ცენტრალურ სახელმწიფოში გაერთიანებულ პროლეტარიატის პირისპირ დგას სახელმწიფოს უძლიერესი იარაღი — ფლოტი, არმია, ბიუჯეტი და სხვა. იქ უფრო თვალსაჩინოა განხეთქილებაო.

ეს ასედაც რომ ყოფილიყო, ე. ი. მართალი რომ ყოფილიყო ის აზრი, ვითომ კლასთა ბრძოლის გამწვავებისათვის საჭიროა პოლიტიკურ ფართო ერთეულების შექმნა და დაცვა, სრულიად საეჭვოა მეორე მოსაზრება, ვითომ გაერთიანებულ მშრომელ ხალხს ძლიერ ფლოტთან, არმიასთან, ბიუჯეტთან და სხვა ამგვარ ძალასთან უფრო გაუადვილდება ბრძოლა, ვიდრე პატარა, დაკუწულ სახელმწიფოებრივ ძალასთან.

აი სწორედ ამ მხრივ ვაფასებთ ჩვენ პოლიტიკურ დეცენტრალიზაციის მნიშვნელობას.

ზემოდ ნათქვამი გვქონდა, რომ ავტონომიურ და ფედერალურ ორგანიზაციებში სხვა შინაარსს ვდებთ, რომ წინად მომხრენი ვიყავით სახელმწიფოებრივ პრინციპისა, ეხლა კი ჩვენს წინ გადაშლილ რევოლუციის ზედგავლენით, უარ-ვყოფთ ამ პრინციპს და მაშასადამე უარ-ვყოფთ აგრეთვე ავტონომიურ და ფედერატიულ სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციებს. სოფელ ეს სრულად არ ნიშნავს ავტონომიურ და ფედერატიულ პრინციპების უარ-ვყოფას. ეს ნიშნავს მხოლოდ ამ პრინციპებიდან სახელმწიფოებრივ ელემენტის განდევნას. და რომ ჩვენ მართალნი ვართ, ამას თვით ჩვენი ცხოვრება ამოწმებს, ამოწმებს საქართველოში მომხდარი რევოლუციონური მოძრაობა. რევოლუციის დასაწყისში ყველგან აღდგნენ სოფლის საზოგადოებანი, კომუნები და გაინთავისუფლეს თავი სახელმწიფოს ოპეკუნობისაგან; გააუქმეს სახელმწიფო სამსჯავრო, ადმინისტრაცია, სკოლა, უარი სთქვეს გადასახადებზე. თავიანთ საქმეების გაძღოლა თვითონვე იკისრეს. სოფლის ყრილობები (ან მისგან ამორჩეული კაცები) სწყვეტდნენ და არიგებდნენ იმას, რაც წინად მთავრობის მოხელეების ხელში იყო. სწყვეტდნენ და არიგებდნენ სულ სხვანაირად, სულ სხვა შეხედულების მიხედვით; ადმინისტრაცია და პოლიცია გააუქმეს. ყველა ამაში არამც თუ მარტო თვით-მოქმედების სურვილმა იჩინა თავი, არა, აქ, ამ მოძრაობის სიღრმეში ვხედავთ თვით სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციის უარ-ყოფასაც. ეს იყო და არის ძლიერი კომუნალური მოძრაობა.

ამ კომუნალურ მოძრაობის მიმდინარეობა ჯერ არ

დასრულებულა. შესაძლებელია იგი მოძრაობა დროებით შეჩერდეს და შესუსტდეს (და შესუსტდა კიდევაც დღეს). მაგრამ, რაც უკვე გაკეთდა, ამას ვერაფერს აღმოფხვრის. ხალხმა ჩაჰყარა საფუძველი მომავალ სოციალურ ორგანიზაციისა, და ეს ორგანიზაცია იქნება თავისუფალ საზოგადოებათა ფედერაცია. ხალხს სიტყვა „ფედერაცია“ ჯერ არ წარმოუთქვამს, მაგრამ დადგება დრო, როდესაც ის პარიზის კომუნარებსავით იტყვის: რას ითხოვს ქართველი ხალხი? დაუყონებლად აღიარებას კომუნის სრულის ავტონომიისას მთელ მხარეში ყველასათვის სრულის უფლებით! თვითეული კომუნა თხოულობს, როგორც თავისთვის, ისე ყველა სხვა კომუნებისთვის უფლებას თავისუფლად, ფედერატიულად მოწყობისას და უფლებას თავისუფალ კავშირისას, რომელიც უზრუნველ ჰყოფს ხალხის ერთობას... (1)

აი ამ ნიადაგზე აშენდება მომავალი ფედერატიული ორგანიზაცია, ორგანიზაცია, რომელიც თან-და-თან გაფართოვდება, გადიდება, გადააცილებს ერთგულ საზღვართა ფარგალს. აქ ამ ორგანიზაციაში თავს მოიყრიან ყველა ერთა კომუნები ეკონომიურად გათანასწორებულნი, მშრამედიანობა და ამგვარი წყობილება იქნება საუკეთესო ჩარჩო კომუნის განხორციელებისათვის. ფედერატიული კომუნალიზმი (2) შეიქნება კომუნის განვითარების ფორმა. ჩვენმა ხალხმა დღეს ჩაუყარა საფუძველი ამ მომავალს!

ყველა ზემოდ ნათქვამი ბევრს ლამაზს, ხოლო განუ-

(1) იხ. კომუნის პროკლამაცია (19 აპრ. 1871) „ნობათი“ № 1. ამ პროკლამაციაში სიტყვა „ფრანგი“ შევცვალეთ სიტყვით „ქართველი“

(2) კომუნას, რასაკვირველია, თანამედროვე ხასიათი დაეკარგება. იგი გახდება თავისუფალ ამხანაგობის კავშირად.

ხორციელებელ უტოპიად ეჩვენება. ყველას დარწმუნებას ჩვენ არ ვკისრულობთ. ჩვენ ვწერთ მხოლოდ სოციალისტ-ფედერალისტების საყურადღებოდ. ამ პარტიამ წამოაყენა ჩვენში ფედერალიზმის კითხვა. იგი ვალდებულია ცხოვრების გაკვეთილებს ჩააკვირდეს და ფედერალიზმს მკვიდრი რეალური ნიადაგი მოუპოვოს.

საჭიროა პარტიამ თავზედ იღვას დაწვრილებითი ანალიზი არა-სახელმწიფოებრივ ფედერალიზმისა. და რათა ამ კითხვას ჯეროვანი ნათელი მოეფინოს და რათა ყოველივე ზემოდ ნათქვამს დოგმატიურ მსჯელობის ხასიათი დაეკარგოს, საჭიროა ზედმიწევნით თვით სახელმწიფოებრივ პრინციპს დავუკვირდეთ, საჭიროა განვმარტოთ ნამდვილი ხასიათი სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციებისა და დაწესებულებებისა.

თავი მესამე

ს ა ხ ე ლ მ წ ი ფ ო

რად არსებობს სახელმწიფო? რა არის მისი არსებითი თვისება? საჭიროა იგი, თუ არა ადამიანთა და ერთა ურთიერთობის განმტკიცებისათვის? ყველა ამ კითხვაზე აუცილებლივ უნდა გვქონდეს მარტივი და ნათელი პასუხი და ეს განსაკუთრებით იმიტომ, რომ მთელი ჩვენი ცხოვრება როგორც ქსელში ისე არის გაბმული სახელმწიფოებრივ დაწესებულებათა ორგანოებში. თუ სახელმწიფო თავის ორგანოებით სასარგებლო და აუცილებელი დაწესებულებაა, მაშინ არა გვეთქმისრა ამ ქსელის წინააღმდეგ. ხოლო თუ იგი ხუთავს ჩვენ თავისუფლებას, არა-

მკითხე აპეკუნობას გვიწევს, ქსელის დახვე-დაგლეჯაა მაშინ საჭირო.

ჩვენ აქ ისტორიულ გამოკვლევას არ გამოვუდგებით, არ განვმარტავთ იმას, თუ საიდან და როგორ წარმო-სდგა სახელმწიფო. დავაკვირდებით მხოლოდ თანამედროვე სახელმწიფოს, მარტო რუსეთისას კი არა, არამედ საზო-გადოდ. თანამედროვე საზოგადოებრივ მოძღვრებათა შორის სოციალიზმს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს სახელმწიფოს განმარტება-დაფასებაში. სოციალიზმმა აღმოაჩინა კლასობრივი ხასიათი თანამედროვე სახელმწი-ფოსი და დასახა იგი გაბატონებულ კლასების ხელში დამჩაგრავ ორგანოდ. ანარხიზმმა სრულიად უარ-ჰყო სა-ხელმწიფო. თუ თანამედროვე სახელმწიფო დამჩაგრავია და კლასურ ხასიათისაა, საჭიროა მისი ძირითადი აღმო-ფხვრა, მით უფრო, რომ კლასთა გაუქმების შემდეგ მის არსებობას აზრი დაეკარგება.

სოციალ-დემოკრატები ამგვარ კატეგორიულ უარის-ყოფამდე არ მიდიან. მათის აზრით, მომავალშიაც იარ-სებებს სახელმწიფო, მხოლოდ ამ სახელმწიფოს მისი თანა-მედროვე ფუნქციები აღარ ექნება. ამ აზრთა განსხვავებაში იმალება არსებითი განსხვავება ანარხიზმის და სოციალ-დემოკრატიულ მოძღვრებათა შორის.

სოციალ-დემოკრატები ენგელსის პირით ამბობენ: „სახელმწიფო ყოველთვის მთელ საზოგადოების ოფი-ციალურ წარმომადგენელად სთვლიდა თავის თავს . . . ნამდვილად კი სახელმწიფო მხოლოდ იმ კლასის ინტე-რესების დამცველი იყო ხოლმე რომელიც ამა თუ იმ ხანაში საზოგადოების წარმომადგენელი იყო. ძველ დრო-ში არსებობდა სახელმწიფო იმგვარ მოქალაქეთა, რომელ-

თაც მონები ემსახურებოდნენ. სუშუალო საუკუნეში იყო სახელმწიფო ფეოდალურ თავად-აზნაურობისა. ჩვენს დროში კი ბურჟუაზული სახელმწიფოა. მაგრამ როდესაც სახელმწიფო მთელ საზოგადოების ინტერესთა ნამდვილ წარმომადგენელად შეიქნება, მაშინ სახელმწიფოს სრულიად დაეკარგება მისი თანამედროვე ფუნქციები“ (1). როგორც ხედავთ, ენგელსი სახელმწიფოს გაუქმების პრობლემას არ აყენებს. მას სახეში აქვს სახელმწიფოს ფუნქციები და არა თვით სახელმწიფო. მისის აზრით სახელმწიფოს შეუძლიან იყოს შაქლ საზოგადოების ინტერესთა დამცველად. ეს მოხდება მაშინ, როდესაც „პროლეტარიატი მართვა-გამგეობის უფლებას დაიპყრობს და საწარმოვო იარაღს სახელმწიფოს კუთვნილებათ გახდის. მაშინ გაუქმდება პროლეტარიატიც და კლასობრივი განსხვავება და წინააღმდეგობა და სახელმწიფო იმ როლს, რომელსაც დღეს ასრულებს, აღარ ითამაშებსო“ (2). ასე რომ, ლაპარაკია რეალურ გამოცვლაზე და არა სახელმწიფოებრივ “თეატრის“ გაუქმებაზე.

კითხვის ამ გვარად დაყენება სრულიად შეუწყნარებელია. სოციალ-დემოკრატიულ ლიტერატურაში არ ვპოვებთ სახელმწიფოს ანალიზს. მათ სახელმწიფოს ფუნქციები უფრო აინტერესებენ, ვიდრე არსებითი თვისება სახელმწიფოსი. ასე რომ თუ ადამიანმა მოინდომა ზემოაღნიშნულ კითხვების განმარტება, სოციალ-დემოკრატები მას ვერავითარ ხელმძღვანელობას ვერ გაუწევენ.

სანამ შევუდგებოდეთ თანამედროვე სახელმწიფოს

(1) Отъ утопіи къ научной теоріи — Ф. Энгельсъ — стр 41.

(2) იქვე.

დახასიათებას, უნდა აღვნიშნოთ, რომ გაბატონებულ კლასების მეცნიერნი და იდეოლოგები ძველის დროიდანვე ცდილობდნენ ხან თეორიულ, ხან ზნეობრივ დასაბუთებას და გამართლებას სახელმწიფოსას. იყო დრო, როდესაც სახელმწიფოს არსებობას რელიგიურ სანქციას აძლევდნენ. ბოსიუეტის სიტყვით, „მეფენი ღვთის მსახურნი არიან და მეფის ტახტი ადამიანის ტახტი კი არ არის, არამედ ღვთაებისა. სახელმწიფო განხორციელებულია მეფის პიროვნებაში.“ (1) ამგვარსვე მისტიურ სანქციას ჩვენ ვპოულობთ საქართველოს ისტორიაშიც. აი მაგალითად, რა სიტყვებით დალოცა კლარჯეთის მონასტრების დიდმა არქიმანდრიტმა გრიგოლ ხანძოელმა აშოტ კურატპალატის შვილები: „გაკურთხონ ყოველნი პირმან ქრისტესმან და ყოველთა წმიდათამან; რამეთუ ჰეშმარიტად სამართალ არს სიტყვა ეს: სადა არს პატივი მთავრობისა, მუნ არს მსგავსება ღმერთებისანი, რამეთუ თქვენ ხელმწიფენი უფალ გვენს დამკრთმან ქვეყნისა განგებისად.“ (ნ. მარის გამოცემა—ცხოვრება გრიგოლ ხანძოელისა) (2). ანტონ ჰყონდიდელი თამარ მეფეს ასე იხსენიებდა: „ღვთის სწორსა, მეფეთ მეფესა თამარსა შევეხვეწეო“. საქართველოს მეფის პიროვნება, ამბობს ივ. ჯავახიშვილი, მთავრობის მომხრე წრეებმა გააღმერთეს, მხოლოდ მის უფლებას ზეციური ძლიერება და უცოდველობის თვისება მიანიჭესო.“ (3).

უნდა აღვნიშნოთ რომ მარტო მონარქიულ სახელ-

(1) *Общее учение о государстве* — Ельнека, стр. 92.

(2) საქართველოს მეფე და მისი უფლებების ისტორია, ივ. ჯავახიშვილისა.

(3) იქვე.

მწიფოებს არა ჰქონდათ რელიგიური სანქცია. პროფ. ელნეკის გადმოცემით, ახალ ინგლისის რესპუბლიკანური სახელმწიფოები იმ შეხედულობის ზედ გავლენით იყვნენ დაარსებულნი, რომ ღვთაებრივ განმგებლობის წყალობით როგორც საეკლესიო, ისე საპოლიტიკო მართვა-გამგეობის უფლება ხალხს უნდა ეკუთვნოდესო (1).

მაგრამ ამ ხასიათის მისტიურ შეხედულებას დრო მოეჭამა. ევროპა-ამერიკის დემოკრატიულმა მოძრაობამ სხვა აზრი წამოუყენა სახელმწიფოს გასამართლებელ საბუთად. ეს აზრი არის საზოგადოებრივი ხელშეკრულობა (Общественный договор). ამ შეხედულების მიხედვით მართვა-გამგეობის უფლება ხალხშია დამყარებული. ამ უფლებას ღვთაებრივობის ხასიათი არა აქვს. იგი გამომდინარეობს კერძო ადამიანთა სურვილიდან. კერძო პირთა კრებულმა ხელშეკრულება დასდო და სახელმწიფო ამ ხელშეკრულებაზე არის დამყარებულიო.

ეს თეორია დიდ ხანს იყო გაბატონებული იურ. დიულ. ლიტერატურაში. დღესაც ჰკვებავს იგი დემოკრატიულ ხასიათის სხვა და სხვა მისწრაფებათ. ხოლო დღეს იურიდული მეცნიერება ეჭვის თვალით უყურებს ამ საბუთს. ელნეკი ამბობს—სახელმწიფო უნდა იყოს დამყარებული საზოგადოების ხელშეკრულობის პრინციპზე, რომლის ძალით ყოველი ადამიანი, ხელშეკრულობის მონაწილე, საერთო სურვილს ემორჩილება, და რადგან ამ საერთო სურვილში კერძო ადამიანის სურვილიც არის ჩასახული, ამიტომ ამ ნიადაგზე აშენებულ სახელმწიფოს, თარგალში თვითეული ადამიანი მხოლოდ თავის თავს ემორჩილება და

(1) Общее учение о государствѣ, стр. 119.

თავისუფლება სახელმწიფოშიაც დაცული რჩება. ამ რიგად რუსოს მიერ წამოყენებული ხელშეკრულობა, რომელზედაც სახელმწიფო არის აგებული, თითქოს საზოგადოებრივ ხასიათის ხელშეკრულობაა, მხოლოდ საქმეს რომ დავაკვირდეთ, დავინახავთ, რომ, გობზის ხელშეკრულობისა არ იყოს, რუსოს ხელშეკრულობა დამორჩილებაზე თანხმობის გამოცხადების ხელშეკრულობაა. აქ ადამიანი მოქალაქეა იმდენად, რამდენადაც იგი მონაწილეა საზოგადო სურვილისა, ხოლო ქვეშევრდომია, რამდენადაც ის ემორჩილება საზოგადო სურვილსო. (იქვე გვ. 134.) ასე, როგორც ვხედავთ, ხელშეკრულობის საფუძველიც გამოსადეგი არ ყოფილა. ამ თეორიის ძალით სახელმწიფოს არსებობის წყარო თვით ადამიანი და მისი ნება-ყოფლობაა; მხოლოდ გამოდის, რომ ეგ ადამიანი თავის ხელითვე ჰბოჭავს თავის თავს, რადგან მორჩილებას უცხადებს სახელმწიფოს.

მაშ თუ არც ღვთაებრივ სანქციაზედ, არც ხელშეკრულობის ძალაზედ არ ყოფილა დაფუძნებული სახელმწიფო, რაზედ არის დამყარებული მისი არსებობა? რატომ უნდა ვემორჩილებოდეთ ჩვენ რაღაც გარეშე ძალას, რომელსაც სახელმწიფოს უწოდებენ? ჩემი სურვილი სხვის სურვილს რად უნდა დაემორჩილოს? მეცნიერებამ ბევრი ჩხრიკა, ბევრი ეძება და ბოლოს გამოტყდა, სახელმწიფოს არსებობას არავითარი თეორიული საფუძველი არა აქვსო; ყველა ამ კითხვების გარკვევა ზნეობის საზომით უნდა გაიზომოსო. „წმინდა იურიდიული დასაბუთება სახელმწიფოსი, ამბობს იგივე ელნეკი, შეუძლებელია, კითხვა სხვა, ეთიკურ ნიადაგზე უნდა გადავიტანოთ და გადავწყვიტოთ, მოვალენი ვართ თუ არა ქედი მოვიხაროთ სახელმწიფოს

და მის ძალის წინაშე იმ აუცილებლობის გამო, რომელიც კერძო ადამიანის ინტერესებზე მალლა სდგასო“. (იქვე გვ. 116.).

ამ რიგად, კითხვა მოვალეობის და ზნეობის საფუძველზე გადააქვთ და მით სრულიად უკარგავენ მას მეცნიერულ მნიშვნელობას. თანამედროვე ეთიკურმა მეცნიერებამ ხომ უარპყო მოვალეობის პრინციპი. მოვალეობა მეტაფიზიკური ცნებაა. მეტაფიზიკური ეთიკა გვასწავლიდა, მოვალე ხარ ასე თუ ისე მოიქცე, ვინაიდან ეგ ღვთის სურვილიაო. ან კიდევ, მოვალე ხარ აასრულო ეგ საქმე, რადგან ეს მოთხოვნაა კატეგორიულის იმპერატივისაო. ხოლო ღმერთის არსებობაც და კატეგორიულ იმპერატივის არსებობაც უკვე დამტკიცებულ საგნად მიაჩნდათ. ერთის სიტყვით მოვალეობის იდეას ყოველთვის ახლავს თან მეტაფიზიკურ ხასიათის სანქცია. დღევანდელმა მეცნიერებამ კი წამოაყენა პრინციპი იმგვარ ეთიკისა, რომელსაც არც მოვალეობის, არც სანქციის ცნება არა აქვს (1).

რაკი ჩვენს პრაქტიკულ მოქმედებას განვათავისუფლებთ მეტაფიზიკურ მცნებათა ზედგავლენისაგან, იმ წამსვე ხდება ეს მოქმედება თავისუფალი, დამოუკიდებელი ტრადიციისაგან და უმრავლესობის ტირანიის ძალმომრეობისაგან. ერთად ერთი ხელმძღვანელი ადამიანის მოქმედებისა ხდება მისი გონიერება. გონიერება კი ეუბნება ადამიანს, არამც და არამც არ დაემორჩილო იმას, რაც შენს სინიდისს და აზრს ეწინააღმდეგებაო. მოვიყვანოთ რამდენიმე ნიმუში ამგვარ მსჯელობისა.

(1) ამ საგნის შესახებ იხ. თხზულება გიუიოსი — *L'irreligion de l'Avenir* და „*Morale sans obligation, ni sanction*“.

როდესაც ადამიანი ადამიანზედ ბრძანებლობას იწყებს, მონობა იბადებაო, ამბობს პრუდონი. ვინც ხელსა მკიდებს იმ განზრახვით, რომ დამიმორჩილოს, ის მტარვალი და დესპოტია, ის ჩემი მტერია....ავტორიტეტი, მართველობა, უფლობა, სახელმწიფო— ყოველივე ეს სიტყვა ერთსა და იგივეს ნიშნავს: ყოველი ადამიანი ამაში ხედავს საშუალებას თავის მოძმის გაყვლეფისას. აბსოლიუტიტები, დოკტრინიორები, დემაგოგები და სოციალისტები ხშირად იბრუნებენ პირს მართველობის მექანიზმისაკენ. ყოველი პარტია, რომელიც კი მართველობის ძალას ეტრფიალება, თვითმპყრობელობის მგზავსია. როდესაც მართველობის პრინციპისადმი რწმენა დაიკარგება, მხოლოდ მაშინ გაჩნდება თავისუფლება მოქალაქეთათვის, წესიერება საზოგადოებისათვის და ერთობა მშრომელთათვის (1).

იურისტები გვეუბნებიან, სახელმწიფოს ძალას უნდა დავემორჩილოთ, რადგან ეგ ძალა „უფლებრივი“ ძალააო. სალი გონება კი, მაქს შტირნერის პირობით, გვეუბნება: სახელმწიფო მხეცურ ძალმომრეობის საშუალებით მოქმედობს, ხოლო ამ ძალმომრეობას „უფლებას“ უწოდებენ. კერძო ადამიანის ხელშიკი ამ გვარივე ძალა დანაშაულობაა. დააკვირდით, რანაირად ამოქმედებს სახელმწიფო თავის ძალას. მაშინაც კი, როდესაც სახელმწიფოს თითქოს სიკეთის განხორციელება სწადიან, ამ წადილისაგან არა გამოდისრა და ეგ იმიტომ, რომ მას ბრძანებლობით სურს მოქმედება; ხოლო ყოველი ბრძანებლობა, ამბობს ბაკუნინი, აღვიძებს ადამიანში კანონიერ პროტესტს. ადამია-

(1) აქ და ყველგან ქვემოთ ანარქისტ-მწერლების სიტყვები მოგვეყვავს მერცხახერის წიგნიდან: „L'Anarchisme“.

ნური, ნამდვილ ეტიკის შეხედულობის სიკეთე ბოროტებად იქცევა ხოლმე, რაკი ეგ სიკეთე ნაბძანებია. თავისუფლება, ზნეობა და ღირსება ადამიანისა სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ ის იმიტომკი არ აკეთებს სიკეთეს, რომ იგი ნაბძანებია, არამედ იმიტომ, რომ ამისი შეგნებული სურვილი და სიყვარული აქვს.

მაშ რანაირად გინდათ ცხოვრების მოწყობაო, ამბობენ განცვიფრებულნი იურისტები: ყველაფერი შეგიძლიანთ უარჰყოთ, მაგრამ განა აშკარა არ არის, რომ სახელმწიფო იცავს საკუთრებას, მართველობას და ადამიანის პიროვნებას? — რაც შეეხება საკუთრების მფარველობას, პასუხს უგებს კროპოტკინი; სოციალისტებმა კარგად იციან, რაში მდგომარეობს ეგ მფარველობა. საკუთრების შესახებ კანონები იმ გვარია, რომ არც საზოგადოებას, არც კერძო ადამიანს არა აქვს გარანტია იმისა, რომ თავის შრომის ნაყოფი თავის თავს მოახმაროს. ეს კანონები, პირიქით, იმნაირ ხასიათისაა, რომ მშრომელს თავის ნამუშავარის ერთს ნაწილს ართმევენ, ხოლო უსაქმურებს უზრუნველყოფენ ნაპარავ ქონებას, იმ ქონებას, რომელიც უსაქმურებმა მშრომელ ხალხს და მთელ საზოგადოებას გამოაცალეს. მთავრობის მფარველი კანონები! ჩვენ კარგად ვიცით, რომ ყოველ მთავრობის, მონარხიულ, კანსტიტუციონალურ თუ რესპუბლიკანურ მთავრობის დანიშნულება იმაშია, რომ მფარველობა გაუწიონ და ძალით დაიცივან გაბატონებულ კლასთა (არისტოკრატიის, სამღვდელოების, ბურჟუაზიის) ინტერესები... ამგვარადვე უსარგებლონი და მავნენი არიან კანონები, რომელნიც ადამიანის პიროვნებას ვითომდა ჰმფარველობენ, „დანაშაულობას“ სჯიან და სპობენ. ყველამ იცის, რომ დასჯის შიში არც ერთ ავაზაკზე

არ მოქმედებს. ვინც თავის მეზობელს ჰკლავს, ან შურის ძიებით, ან სილატაკის გამო, არ უფიქრდება იმას, თუ რა შედეგი მოჰყვება მის საქციელს. და ყოველ მკვლელს იმედი აქვს, რომ ის სასჯელს გამოეპარება. იმ დღეს, როდესაც არც ერთ ავაზაკს აღარ დასჯიან, ავაზაკთა რიცხვი არ გაიზრდება. პირ-იქით, მოსალოდნელია, რომ ავაზაკთა რაოდენობა დაიკლებს, რადგან ციხეებში რომ ირყვნებიან რეციდივისტები, მათ ჩამოეცლებათ.

არა, ყოველივე ეს შუწყნარებელიაო, ჯიუტობენ იურისტები. სახელმწიფო თუ მოსპეთ, აღებ-მიცემობა და კულტურა მოისპობაო. ადამიანი ბოროტია და ბოროტების ასალაგმავად ბორკილი ესაჭიროება. აი მოისმინეთ მეცნიერ ელნეკის მონოლოგი: „სახელმწიფოს საჭიროების დასაბუთება მხოლოდ იმას შეუძლია, ვინც პრინციპიალურად კულტურას და კულტურისთვის საჭირო პირობებს აღიარებსო“. (Общее учение о государстве, ст. 141) თურმე, ნუ იტყვიოთ, კულტურა მხოლოდ სახელმწიფოს ფარგალში ყოფილა შესაძლებელი! ვინც კულტურას აღიარებს, სახელმწიფოც უნდა აღიაროსო! მაგრამ ეს კიდევ არაფერი. ყური დავუგდოთ მეცნიერს: „დისციპლინალური მცირე ძალა მაინც თუ არ არის, არც ერთს რიგიან კავშირს ან კრებას არ შეუძლია გამოიჩინოს ნაყოფიერი მოქმედება... ვინც ამას უარჰყოფს და აღიარებს, ვითომ ეკონომიურ ცხოვრების გაცვლა-გამოცვლის სისტემა (Мѣновая система) დაამყარებს ბუნებრივ ჰარმონიას ადამიანთა ინტერესებისას, ვისაც ჰგონია რომ გონივრული ეგოიზმი ან რაიმე სხვა თვისება ფსიხიურ ბუნებისა იქამდე მიგვიყვანს, რომ ეკონომიური ნორმები, რომელნიც არ მოქმედობენ ძალდამტან-კანონების საშუალებით, სოციალურ ცხო-

ვრების მიმდინარეობისთვის შესაფერ პირობებს შექმნისო, ვინც ამ აზრისაა, იმას უტოპისტებსავით ცრუ და ცალმხრივი შეხედულება აქვს ადამიანის ბუნების შესახებ, იმის თვალში ადამიანი სოციალურად მომწიფებულია და თუ რაიმე სისუსტე ემჩნევა, ამისი ბრალი ადამიანის ბუნებას კი არ ედება, არამედ გარეშე პირობებს. ნამდვილათ კი არც ერთ თეორიას არ შეუძლია უარჰყოს ის გარემოება, რომ ცხოვრებაში ბევრია იმისთანა ადამიანი, რომელიც დაბლა სდგას ზნეობით და რომ ამისათვის სოციალისტურ საზოგადოებაშიაც აუცილებელი იქნება ბოროტმოქმედება... სრულიად უნაყოფოა ამიტომ ფრაზები თავისუფალ საზოგადოებისა და სახელწიფოს გაუქმების შესახებ... (იქვე 142, 143).

როგორც ხედავთ, ადამიანი თურმე ბუნებით ბოროტია და ამიტომ არის საჭირო სახელმწიფო. სახელმწიფო რომ არ იყოს, ბოროტი დასჩაგრავს სუსტს და კეთილსინდისიერსო. აბა დააკვირდით ამ აზრს, თუ იგი შეჰფერის მეცნიერს. ჯერ ერთი საიდან, რომელ მეცნიერებაშია გამოჩვეული, რომ ადამიანი ბუნებით ბოროტია? თუ ფსიხოლოგიას დაასახელებთ, ფსიხოლოგიას ამგვარივე უფლება აქვს გითხრათ, რომ ადამიანი საზოგადოებრივი და გონიერი ცხოველია. და ამ აზრს არა ნაკლები მეცნიერული სანკცია ექნება, მით უფრო რომ სხვა მეცნიერებაც, ბიოლოგია, მაგალითად, მხარს დაუჭერს ამ აზრს. ბიოლოგია ცხოველთა სამეფოშიაც კი ჰპოვებს სოლიდარობის, სიყვარულის და ურთიერთ დახმარების გრძნობას. ადამიანმა, რომელიც ცხოველთა კიბეზედ ნიჭიერებით ყველაზე მაღლა სდგას, უმაღლეს წერტილამდე განავითარა საზოგადოებრივი ინსტიტუტები, და

თუ მისი ბუნება ამ მხრივ უფრო თავისუფლად არ იშლება, ამის მიზეზს უნდა ვეძებდეთ ადამიანის გარეშე, სოციალურ პირობებში. ვინც იტყვის, რომ ამ ჩვენ მოსაზრებას მეცნიერული ხასიათი არ აქვს; ე. ი. რომ ობიექტიურად ვერ დავამტკიცებთ, რომ ადამიანის ბუნება (ებლანდელ განვითარების წერტილზე) ბოროტების წყარო არ არის, ვერც წინააღმდეგ აზრს დაამტკიცებენ ობიექტიურად, ვერ დაამტკიცებენ, რომ ადამიანში სიბოროტე და ანტი-სოციალური ინსტინქტი მეტია, ვიდრე სოციალური ინსტინქტები.

სახელმწიფო თუ გააუქმეთ, ბოროტი დასჩაგრავს. არა ბოროტსაო! დღესკი რასა ვხედავთ? განა ამაზე მეტი სიბოროტის ფართაშობა შეიძლება კიდევ? დღეს ძალმომრეობა, გარყვნილება და კაცთ-მოძულეობა სახელმწიფოს კალთებს ამოჰფარვია! დღეს არის ბოროტი გაბატონებული. დაგვიმტკიცეთ ჯერ, რომ სილატაკე და ადამიანის გაყვლეთა ადამიანისაგან სიბოროტე არ არის, დაგვიმტკიცეთ ჯერ, რომ სახელმწიფო თავის მექანიზმით არ ჰბადავს ბრძოლას, დაჩაგვრას, დამონებას, ბოროტებას, დაგვიმტკიცეთ ყველა ეს და შემდეგ ამისა გვისაყვედურეთ ჩვენი სურვილი ამ მონობის გაუქმებისა, ამ ძალმომრევი სისტემის დანგრევისა!

სახელმწიფოც არის, და სახელმწიფოცო, არ სცხრებიან ჩვენი მოპირდაპირენი. დემოკრატიული სახელმწიფო დიდ შეღავათს აძლევს ხალხს. ამ გვარ სახელმწიფოში საკუთრება ბევრად თუ ცოტად ფართო წრეებშია განაწილებული. დემოკრატიული სახელმწიფო ანიჭებს ხალხს პოლიტიკურ უფლებებს და თქვენ კი ყველა ამას არ აფასებთ, იძახით, სახელმწიფო ბოროტებას ჰქმნისო.

ზემოდ უკვე გვქონდა ლაპარაკი საკუთრების შესახებ. აღვნიშნეთ, რომ სახელმწიფო კერძო საკუთრების მცველია და აქედან გამომდინარეობს მისი ძალ-მომრეობითი ხასიათი, რადგან ადამიანის ადამიანისაგან გაყვლეფა, გამუდმებული ქიშპობა, ერთის გამდიდრება, მეორის გაღატაკება, ყოველივე ეს არის შედეგი კერძო საკუთრებისა. ბაკუნინი სწერს: „კერძო საკუთრება მარტო შედეგი კი არ არის სახელმწიფოებრივ წყობილებისა, არამედ მისი ბუნებრივი საფუძველიაო.“ კროპოტკინი ამბობს: „რას ემსახურება ეს უზარმაზარი მაშინა, რომელსაც უწოდებთ სახელმწიფოს? განა იღებს რაიმე ზომას, რომ კაპიტალისტმა არ გაყვლიფოს მუშა, მემამულემ გლეხი? განა გვაძლევს სამუშაოს, გვიცავს წურბელებისაგან, განა აძლევს საკვებს იმ დედას, რომელსაც ძუძუ გაეშრო და ატირებულს ბავშვს წყლის მეტს ვერას აძლევს დასამშვიდებლად? არა, ათასჯერ არა, ხოლო სამაგიეროთ სახელმწიფო ჩვენის ცხოვრების ყველა კუთხეში ეჩრება. აკვნიდან სამარემდე გვახრჩობს თავის კლანჭებით, ყოველ ჩვენ მოქმედების შესახებ კანონებსა სწერს და ამ კანონებისა და უქაზებისაგან ისეთი დიდი გორა შესდგება, რომ გამოქნილ ადვოკატსაც არა ესმის რა. სახელმწიფო ჰქმნის ჩინოვნიკების უზარ-მაზარ ჯარს, ამ ბრჭყალებიან ობობებს, რომელნიც ცხოვრებას თავიანთ კანცელიარების ქუჩყიან ფანჯრებიდან დაჰყურებენ. ურიცხვ ფუფს ართმევს ხალხს სახელმწიფო და ეს ფული არასოდეს არა ჰყოფნის მას. სახელმწიფო ყოველთვის მომავალ თაობათა ანგარიშზე ცხოვრობს, მუდმივ ვალებში და გაკოტრების მოლოდინშია. ვინც იხსენიებს სახელმწიფოს, ომიც უნდა გაიხსენიოს... ხოლო ამ გარეშე ომთან შინაური ომიც გამწვავებებულია.

ხალხი იმ განზრახვით დაემორჩილა სახელმწიფოს, რომ იგი უნდა გამხდარიყო ყველას დამცველი, განსაკუთრებით დამცველი სუსტისა; დღეს კი სახელმწიფო მდიდრის ციხე-ბურჯად გამხდარა“.

იქნება სთქვან, რომ ყოველივე ეს მონარქიულ და დესპოტიურ სახელმწიფოს თვისება იყოს. მაგრამ იგივე თვისება თან ზღვეს წარმომადგენლობით სახელმწიფოსაც. ირლანდიის მოიჯარადრენი ორმოცის წლის განმავლობაში იბრძოდნენ. საიჯარო მიწას აკეთებდნენ, აუმჯობესებდნენ, ხოლო არ ჰქონდათ უფლება ესარგებლათ თავიანთ ნამუშავერით. ორმოცის წლის განმავლობაში ინგლისის პარლამენტი არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა ამ საკოდავ მოიჯარადრეთ; და მხოლოდ მაშინ, როდესაც ირლანდიის სოფლებს აგრარულ რევოლიუციის ალი მოედო, როდესაც ლორდების ინტერესი განსაცდელში ჩავარდა, მაშინ მოაწესრიგა პარლამენტმა მოიჯარადრეთა საქმე, და ასე ხდება ყველგან. როდესაც სახელმწიფო კაპიტალისტების ინტერესებს იცავს, რომელთა წინააღმდეგ ხალხია აჯანყებული, წარმომადგენლობითი მთავრობა სიველურეს იჩენსო, ამბობს კროპოტკინი. იგი იცემება და იცემება ისეთის ამაყობით და ლაჩრობით, რომ გადააჭარბებს დესპოტსაც. უსახელო მხეცმა, რომელსაც ექვსასი თავი აბია, სისასტიკეში გაუსწრო ლიუდოვიკ XI-სა და ივანე IV-ს.

რაც შეეხება თქვენს მიერ ნაქებ მოქალაქეთა პოლიტიკურ უფლებებსა, რომელნიც ჩაწერილნი არიან დემოკრატიულ კონსტიტუციებში, ამ უფლებათა ფასიც დიდი არ არის. განა ეს უფლებები იმათთვის არიან შექმნილნი, ვისაც ესაჭიროება? რასაკვირველია არაო, ამ-

ბოძს იგივე ავტორი. საყოველთაო არჩევნების უფლება ზოგიერთს შემთხვევაში იცავს ბურჟუაზიას ცენტრალურ მთავრობის ძალ-მომრეობისაგან. ამ უფლების წყალობით ბურჟუაზიას არ ესაჭიროება იარაღის ხელში აღება თავის დაცვისთვის. საყოველთაო არჩევნების უფლება ზოგიერთ შემთხვევაში სასწორის როლს ასრულებს იმ პარტიათა შორის, რომელთაც სწადიათ მართვა-გამგეობის ხელში ჩაგდება. ამ არჩევნების წყალობით მოწინააღმდეგე პარტიები დანებით ხელში აღარ გამოდიან საბრძოლველად, როგორც ეგ იყო ძველ დროში. მხოლოდ საყოველთაო არჩევნების უფლება სრულიად გამოუსადეგარია იმ შემთხვევაში, თუ რომ ხალხს სურს დაამხოს მართვა-გამგეობის ორგანიზაცია, თუ რომ სურს შეამციროს ძალა სახელმწიფოსი და დაამხოს უფლობა. არჩევნების უფლება მშვენიერი საშუალებაა მმართველთა წრეებ შორის ატეხილ კიშპობის და კამათის მშვიდობიანად გადაწყვეტისათვის, მხოლოდ არავითარი სარგებლობა მას არ მოაქვს ხალხისთვის. იგივე ითქმის პრესის თავისუფლების შესახებ. რა გვარი მთავარი არგუმენტი ჰქონდა ბურჟუაზიას პრესის თავისუფლების შემოღების სასარგებლოდ? ის განა, რომ პრესა უძლურია?! გადახედეთ, ამბობდნენ ისინი, ინგლისს; შვეიცარიას, ამერიკას; ამ ქვეყნებში პრესა თავისუფალია, მიუხედავად ამისა, იქ უფრო არის გაბატონებული კაპიტალისტური ეკსპლოატაცია, ვიდრე სხვა ქვეყნებში; კაპიტალის მეფობა მტკიცედ არის დამკვიდრებული. ყრილობების თავისუფლების შესახებ ამგვარადვე სჯიან. მივანიჭოთ ხალხს სრული თავისუფლება ყრილობებისა, ამბობს ბურჟუაზია: ეს ჩვენს პრივილიგიებს არას ავნებს, ჩვენ უფრო საიდუმლო საზოგადოებებისა უნდა გვეშინოდესო.

თავისუფალი კრებები საუკეთესო საშუალებაა საიდუმლო საზოგადოების შესუსტებისათვის. ბინის ხელშეუხებლობა? ღმერთო ჩემო, ჩასწერეთ კანონებში, იყვირეთ ყველგან ამის სასარგებლოდ. ჩვენ არ გვიყვარს, როდესაც პოლიციელი ეწვევა ჩვენს სახლს, მაგრამ თუ ვიგრძენით, რომ ჩვენი საქმე ფუჭდება, ხელშეუხებლობის პრინციპს გადავაფურთხოთ, დავატუსალოთ მავენე პირნი, გავუჩხრიკოთ სახლები. კორესპონდენციების (წერილების) საიდუმლოება? ყველგან სთქვით, იყვირეთ, დასწერეთ, რომ წერილების გახსნა შეუწყნარებელია. მიიღეთ ზომები, რომ ჩვენი საიდუმლო საქმეები, ერთმანეთს რომ ვატყობინებთ, გამოქვეყნებული არ გახდეს, მაგრამ თუ როგორმე გავიგეთ, რომ ჩვენის პრივილეგიების წინააღმდეგ შეთქმულება შეუდგენიათ, ამ შემთხვევაში ნურათრის ნუ შეგვრცხვება, ყველა წერილები გავსხნათ, ამ საქმისთვის, თუ საჭიროა, ათასი მოხელე გავიჩინოთ. და თუ ვინმემ ამის წინააღმდეგ პროტესტი გამოაცხადა, ვუპასუხოთ ის, რაც ერთმა ინგლისელმა მინისტრმა სთქვა პარლამენტში: „ღიახ; ბატონებო! ჩვენ ძლიერ გვეჯავრება წერილების გახსნა და დიდის უსიამოვნობით ვაკეთებთ მაგას, მაგრამ ამას ჩავდივართ, რადგან სამშობლო (ე. ი. არისტოკრატია და ბურჟუაზია) განსაცდელშიაო“. არ რა ფასი აქვს ვგრედ წოდებულ პოლიტიკურ თავისუფლებათ! პრესის და შეკრების თავისუფლება, ბინის ხელშეუხებლობა და სხვა მხოლოდ იმ დრომდე არის დაცული და პატივცემული, სანამ ყველა ამას ხალხი იარაღად არ მოიხმარს გაბატონებულ კლასების წინააღმდეგ, და როდესაც ხალხს ამ განზრახვით სურს ხოლმე პოლიტიკურ უფლებათა გამოყენება, ყველა ამ თავისუფლებას ფეხით გასთელავენ ხოლმე.

მაგრამ კმარა! სახელმწიფოს არსებითი თვისება საკმარისად გამოიჩვენა ჩვენთვის. გამოიჩვენა აგრეთვე იმ თავისუფლების ხასიათი, რომელიც სახელმწიფოს ფარგალში სურთ განახორციელონ. გამოიჩვენა „პოლიტიკურ უფლებათა“ სიყალბე. აი ამგვარ ორგანიზაციაშია. მოთავსებული ჩვენი სიცოცხლე და ამ ორგანიზაციის ხელში ჩაგდებისათვის თავებს ამტვრევენ, ერთმანეთს ებრძვიან პოლიტიკური პარტიები. ეხლა ჩვენთვის აშკარაა, რომ ამ ხასიათის ძალმომრევი ინსტრუმენტი, ვის ხელშიაც უნდა იყოს იგი, ვერავითარ სიკეთეს ვერ მოიმოქმედებს. აშკარაა ისიც, რომ სოციალიზმის განხორციელება სახელმწიფოს საშუალებით საცოდავი უტოპიაა, თვით სოციალიზმის გარყვნა და დამახინჯებაა. მაგრამ სოციალისტური პოლიტიკური პარტიები სხვანაირად სჯიან. სოციალ-დემოკრატებმა მართვა-გამგეობის უფლების დაპყრობა მიზნად გაიხადეს. ხოლო დღესდღეობით დემოკრატიულ მუშათა კანონმდებლობის შექმნას ანდომებენ მთელ თავიანთ სარევოლიუციო ენერჯიას. მუშათა კანონმდებლობა, მათის აზრით, გააღონიერებს პროლეტარიატს, განამტკიცებს მის რევოლიუციისადმი მისწრაფებას და სოციალისტურ წყობილებისათვის საჭირო პირობებს შექმნისო. ამიტომაც არის, რომ სოციალ-დემოკრატები ასე ებლაუჭებიან სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციას (კანონმდებლობის წყაროს). ხოლო მართლნი არიან ისინი, თუ არა, ამას გავიგებთ „მუშათა კანონმდებლობის“ შესწავლიდან და ანალიზიდან. და ეს იქნება შინაარსი შემდეგის თავისა.

თ ა ე ი მ ე ო თ ხ ე

მუშათა კანონმდებლობა თუ სარევიოლიუციო მოქმედება?

ბევრი სოციალისტი მოხარულია იმის გამო, რომ რუსეთში მყარდება დემოკრატიული რეჟიმი. ეს სიხარული გამოწვეულია განსაკუთრებით იმითი, რომ დემოკრატიული პარლამენტი საშუალებას მისცემს მუშათა დამცველ წარმომადგენლებს ეგრედ წოდებული სოციალურ ხასიათის კანონმდებლობა შექმნან. მუშათა კანონმდებლობის განხორციელებით სოციალ-დემოკრატიულ პროგრამის მინიმუმი განხორციელდება და ეს გარემოება იმდენად ხელს შეუწყობს მუშათა ხალხის ეკონომიურ და გონებრივ გაძლიერებას, რომ გაუადვილებს მას სოციალიზმის განხორციელებას მოკლე მომავალში.

მაგრამ ამ გვარ სიხარულს და იმედს ნიადაგი არა აქვს. საქმე ის არის, რომ მოწინავე პროლეტარიატს დღეს ექვი შეეპარა მუშათა კანონმდებლობის სარგებლობაში და თუ ეს მართლა ასეა, ამ გარემოებამ სრულიად უნდა შესცვალოს პროლეტარიატის აზრი დემოკრატიულ პარლამენტისადმი და მის მოქმედების ტაქტიკასაც სხვა გვარი მიმართულება მიეცემა.

დავაკვირდეთ საგანს. პროლეტარებს და კაპიტალისტებს შორის სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაა. ამ ბრძოლის შინაარსი ის არის, რომ ერთის მხრივ, კაპიტალისტებს სურთ სხვის ოფლით შექმნილ სიმდიდრის განუსაზღვრელი ზრდა, მეორეს მხრივ კი, პროლეტარებს სწადიანთ შექმნილ სიმდიდრის გასაზოგადოება. ბრძოლა მხოლოდ მაშინ დამთავრდება, როდესაც ერთი მოპირდა-

პირე მეორეს დაუთმობს ადგილს. პროლეტარიატმა იკისრა მძიმე და დიადი საქმე — გაუქმება კლასებისა და სოციალურ უთანასწორობისა. მხოლოდ მას კარგად ესმის, რომ მისი გამარჯვება იქნება ნაყოფი მედგარის, მტკიცის და შეუწყვეტელის ბრძოლისა და იგი ისედაც მოქმედობს. ყველგან, საცა კი კაპიტალისტური წარმოება არსებობს, პროლეტარიატი გაბედულად გაფიცვებს მართავს და ამ გაფიცვების საშუალებით ცდილობს თითონვე გააუმჯობესოს თავისი მდგომარეობა. მართალია, გაფიცვების გამო მუშა ხალხი დიდ გაჭირვებაში ვარდება, მაგრამ, ექვს გარეშეა, რომ კაპიტალიზმს გამუდმებულ გაფიცვებით (განსაკუთრებით საყოველთაო ხასიათის გაფიცვებით) უფრო მეტი ზარალი მოსდის, რადგან კაპიტალის ზრდა მოითხოვს სიწყნარეს, სიმშვიდეს, თანდათანობას და შეუწყვეტელ მუშაობას, ე. ი. ექსპლოატაციას. და აი, როდესაც, გაფიცვების გამო ირღვევა საჭირო პირობები წარმოების გაგძელებისათვის, კაპიტალისტი იძულებულია დაუთმოს მუშებს და მზად არის იმ გვარ კანონების გამოქვეყნებას ხელი შეუწყოს, რომელნიც აკმაყოფილებენ რა მუშათა ზოგიერთ მოთხოვნას, დროებით მაინც ამშვიდებენ მათ და კაპიტალისტურ წარმოებისათვის საჭირო პირობებს ჰქმნიან.

ამ საგნის შესახებ ქართულს ლიტერატურაში ჩვენ ვპოუვით გ. — ლია-ს საყურადღებო წერილს. ავტორი ამბობს: „მუშათა კანონმდებლობას ბურჟუაზია თავის დასაცველ იარაღად ყოველთვის და ყველგან არა სთვლის, ამ იარაღად კანონმდებლობა ბურჟუაზიისთვის მხოლოდ განსაზღვრულ პირობებში ხდება — საამისო ინიციატივას ბურჟუაზია არასოდეს არ კისრულობს. მუშათა რეფორმების

განხორციელებას ბურჟუაზია და შისი წარმომადგენელი მთავრობა თავის გულკეთილობით არ იწყებენ, ისინი ებრძვიან მუშათა მოთხოვნების აღმოცენებას, მხოლოდ, რაკი ამ მოთხოვნებამ ერთხელვე იჩინა თავი, ბურჟუაზია ცდილობს იგი იუჭიდოუღს (1) ნიადაგზე გადაიტანოს. იქ, სადაც მუშათა არავითარი მოძრაობა არ არის, არც არავითარი მუშათა შესახები კანონმდებლობა არსებობს, იქ კაპიტალისტებს დესპოტიურად შეუძლიანთ წაიყვანონ წარმოების საქმე, მათ ენის შემბრუნებელი არავინ არ ჰყავთ. ამიტომ იქ ურთიერთობის დასამყარებლად კანონმდებლობა არ არის საჭირო, იქ ისედაც არის მტკიცედ დაცული ეს ურთიერთობა, — ბატონისა და მონის ურთიერთობა.

სადაც მოძრაობა არ არსებობს, სადაც წარმოების ნიადაგზე შეტაკება არ ხდება, სადაც მუშათა ორგანიზაციებს ძალა აკლიათ, იქ არაფერი არ არღვევს მოძრაობის თანდათანობას. ამ პირობებში ბურჟუაზია არა თუ არ იღებს თავზე მუშათა კანონმდებლობის ინიციატივას, არამედ ყოველივე ღონისძიებით ებრძვის მის აღმოცენებას. მაგრამ შემდეგ, როდესაც ფესვს იკიდებენ ორგანიზაციები და მუშათა მოძრაობა ფართო ხასიათს იღებს, როცა ხშირდება გაფიცვები, რომელნიც მუშათა კლასურ გრძნობას აძლიერებენ, როდესაც მუშათა კლასი პოლიტიკურად მწიფდება, მაშინ ბურჟუაზია თანხმდება მოპირდაპირედ იცნოს მუშათა კლასი და ბრძოლა იუჭიდოუღს (2) ნიადაგზე გადააქვს: ეს უფრო ეთანხმება მის ინტერესს, ვიდრე წამ-და უწუმ წარმოების შეჩერება და ამით მის თანდათა-

(1) (2) კურსიკი უველგან ჩვენია.

ნობის დარღვევა.“ (ივერია, 188) მეორე თავის წერილში იმავე აზრს კ. — გ-ლია ამგვარად განმარტავს: „... მრეწველობის განვითარებისათვის თუ უმთავრესი პირობა არის წარმოების თანდათანობა, და მეორეს მხრივ, თუ ამისი განხორციელება შეუძლებელია, სანამ არ შემუშავდება ისეთი იურიდიული ნორმები, რომელნიც ობიექტურად სავალდებულო იქნებოდნენ, ცხადია, ბურჟუაზია ეცდება სწორედ ამ სავალდებულო იურიდიულ ნორმებზე დაამყაროს თავისი ურთი-ერთობა მუშებთან, ესე იგი, ეცდება შექმნას მუშათა კანონმდებლობა, რომელიც საბოლოოდ მისთვის სასარგებლო სავალდებულო ნორმების კრებულია“ (№ 186, ივერია).

კარგიო, გვეტყვიან, მაგრამ რანაირად გინდათ გაუმჯობესდეს მუშა კლასის მდგომარეობა, თუ სოციალურ ხასიათის კანონმდებლობა უარ-ჰყავით? ეს კანონმდებლობა ხომ თანდათან ფართოვდება? დეე, იყოს იგი სასარგებლო ბურჟუაზიისათვის, ოღონდ მუშა კლასს ვნებას არ აძლევდეს. ხოლო საქმე ის არის, რომ ვნებას კი არა, დიდ სარგებლობას აძლევს იგი მუშა ხალხსა, რადგან შეტ ღონეს და შეტ ძალას ანიჭებს მოპოვებულ პოზიციის წყალობით. გარდა ამისა, მუშა ხალხიც ხომ არ უარყოფს თანდათანობას, ისიც ხომ იმასა სცდილობს, რომ პატარ-პატარა გაუმჯობესობით გააღონიეროს თავისი მდგომარეობა; ხომ არც ერთ გაფიცვაში მუშებს არ წამოუყენებიათ, პრაქტიკულად არ წამოუყენებიათ საწარმოვო იარაღის გასაზოგადოების სიჭიროება? მაშ თუ მაგრეა, განა წინააღმდეგობა არ არის, როდესაც თქვენ, ერთის მხრივ, თანდათანობას აღიარებთ, პატარ-პატარა გაუმჯობესობის სარგებლობას სცნობთ, მხოლოდ, მეორეს მხრივ, უარ ჰყოფთ

მუშათა კანონმდებლობის მნიშვნელობას, იმ კანონმდებლობას, რომელშიაც აი სწორედ თქვენ მიერ მოწონებული გაუმჯობესობანი არიან გამოსახულნიო.

აი, ეს მოსაზრება მიაჩნიათ დემოკრატებს ერთ-ერთ საბუთად პარლამენტარულ მოქმედების საჭიროების დასაცავად. მაგრამ, ჩვენის აზრით, აღნიშნული წინააღმდეგობა მხოლოდ გარეგანია. ჩვენ უკვე ვსთქვით, რომ კაპიტალისტები მონატრულნი არიან ზოგიერთ შემთხვევაში მუშებთან ურთიერთობას იურიდიული ხასიათი მისცენ. ეს უფრო სასარგებლოა მათთვის, ვიდრე რევოლუციონურ ხასიათის ურთიერთობა. და თუ ეს სასარგებლოა კაპიტალისტებისთვის, იგი უსათუოდ მავნებელი უნდა იყოს მუშებისათვის. შრომისა და კაპიტალის შორის ძირითადი წინააღმდეგობაა რაც ერთისათვის სასარგებლოა, მავნებელია მეორისათვის. მხოლოდ, რაც შეეხება იმას, რომ მუშებიც არ უარჰყოფენ თანდათანობის პრინციპს, უნდა ვსთქვათ, რომ არის თანდათანობაც და თანდათანობაც. არის თანდათანობა ლეგალური, თანდათანი. შეცვლა იურიდიულ ნიადაგზედ დამყარებულ წესწყობილებისა, და არის თანდათანობა რევოლუციონური, რევოლუციონურ ბრძოლის საშუალებით ცხოვრების თანდათანი გაუმჯობესება. აი აქ იმალება ძირითადი განსხვავება, რეფორმისტთა და რევოლუციონერთა შორის არსებული. პირველნი იურიდიულ თანდათანობაზედ ლაპარაკობენ, მეორეთ კი სახეში აქვთ ახალ პოზიციების მოპოვება რევოლუციის საშუალებით. პირველი სასარგებლოა კაპიტალისტებისათვის, მეორე კი მშრომელ ხალხისათვის. როდესაც მშრომელ ხალხის მოთხოვნას იურიდიულ ხასიათს და ფორმას აძლევენ, ამის სარევოლიუ-

ციო ენერჯის შემცირება მოსდევს ხოლმე. იურიდიული ნორმა **სავალდებულოა** ორივე მხრისათვის და ორივე მხარე, სანამ არსებობს ეს ნორმა, უნდა დაემორჩილოს მას და, რასაკვირველია, ამ გვარი მორჩილება უფრო სასარგებლოა იმისთვის, ვის ხელშია ც არის საწარმოვეო იარაღი. ამიტომაც არის, რომ საფრანგეთის სინდიკალისტები თავიანთ მოთხოვნებს არასოდეს იურიდიულს ფორმას არ აძლევენ, ისინი პირის-პირ ებრძვიან კაპიტალისტებს და მათ ხელში აქვთ ერთად-ერთი ბრძოლის საშუალება — რევოლუციონურ საშუალებით გაუმჯობესობათა მოპოვება.

მაშ, გვეტყვიან, კანონმდებლობის გზა თუ უარ ჰყავით, კონკურენტულად უნდა გვიჩვენოთ, რანაირად, რა საშუალებით შეუძლიანთ მუშებს თავიანთ მდგომარეობის გაუმჯობესება. მართალია „რევოლუციას“ იხსენიებთ, ამბობთ რევოლუციონურის საშუალებით უნდა იცავდეს შრომის არმია თავის უფლებებს, ხოლო სიტყვა „რევოლუცია“, რევოლუციონური საშუალება გამოურკვეველი ცნებაა. ამიტომ საჭიროა მარტივად და ყველასათვის გასაგებად აგვიხსნათ თქვენი აზრი.

ამის განსამარტავად მკითხველებს მივუთითებთ საფრანგეთის სინდიკალისტების პრაქტიკულ მოქმედებაზედ. სარევოლუციო სინდიკალიზმის შესახებ დაწვრილებით ქვემოდ გვექნება ლაპარაკი. აქ მივაქციოთ ყურადღება მხოლოდ იმას, თუ როგორ იბრძვიან სინდიკალისტები დღევანდელ მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის და რა ტაქტიკას ხმარობენ რვა საათიან დღის შემოღებისათვის.

საფრანგეთში დიდი ხანია იბრძვის პროლეტარიატი რვა საათის სამუშაო დღის შემოღებისათვის, მაგრამ დღემ-

დე ეს ბრძოლა უნაყოფო დარჩა. „შრომის გაერთებულ კონფედერაციის“ აზრით — ეს სინდიკალისტების ორგანიზაციაა — ეს მოხდა იმიტომ, რომ დღემდე მუშები სხვებს, დეპუტატებს, ავალებდნენ ამ რეფორმის განხორციელებას. დეპუტატები ლამაზ სიტყვებს ხარჯავდნენ, საქმე კი წინ არ მიდიოდა. ეხლა მუშებმა თვითონ მონდომეს საქმის გაძლოლა. დეპუტატებს აღარ ავალებენ, სპარლამენტო აგიტაციას აღარ მართავენ. იმათ პირდაპირ კაპიტალისტებთან სურთ საქმის დაჭერა და ამ კაპიტალისტებს გამოუცხადეს, რომ რვა საათის მეტს არ იმუშავენ. ამ საქმის მოსაწყობად 1904 წელს ქალაქ ბურჟში „კონფედერაციის“ კონგრესი მოხდა. წინდაწინვე არჩეულმა კომისიამ (15 კაცი) კონგრესს შემდეგი მოსაზრებანი წარუდგინა: „რაიც შეეხება იმას, თუ რა საშუალებით შეიძლება 8 საათიან სამუშაო დღის განხორციელება, ჩვენს კომისიაში ორმა მიმართულებამ იჩინა თავი: ერთი მიმართულება ითხოვს, რომ შემუშავებულ იქმნას კანონის პროექტი, რომელსაც „კონფედერაციის“ კომიტეტი გადასცემს მთავრობას. ამის გარდა ითხოვენ, რომ შემუშავებულ იქმნას პეტიცია, გამართულ იქმნას სახალხო კრებები და მთავრობას დავუმტკიცოთ, რომ მუშა ხალხის უმეტესობა ამ რეფორმის მსურველი არისო. მეორე მიმართულება იმ აზრის არის, რომ მთავრობას არ მივმართოთ და რომ თვითონ მუშა-ხალხმა ძალა დაატანოს თავის მოწინააღმდეგეს და ამ ბრძოლაში ყოველივე მისთვის ხელმისაწვდომ საშუალებას მიმართოს. სამის გარდა, კომისიის ყველა წევრი ამ უკანასკნელ მიმართულებას მიემხრო. კომისია აცხადებს, რომ წარსული შეცდომებიც საკმარისია; დრო არის, ძველ პლატონურ საქმიანობის

მაგივრად დავიწყეთ ნამდვილი, გაბედული საქმიანობა ისე, რომ ჩვენი მოთხოვნებიანი განვახორციელოთ.

„მართლაც, 1889 წლის აქეთ, ყოველ წლობით პეტიციებს აღგენენ 8 საათიან დღის სათხოვნელად, ყოველ წლობით მუშათა წარმომადგენელნი მუშათა მოთხოვნების სიას აძლევენ მთავრობას, ყოველ წლობით 1 მაისის პლატონურ მანიფესტაციებს მართავენ, მაგრამ არც ერთხელ არ იქნა მიღებული მხედველობაში ეს პეტიციები და ამ მოთხოვნებისა ცუურადღებას არავინ აქცევდა. ამ საქმეში გამოცდილება აღარ გვაკლია „სამუშაოს აღმოჩენის ბიუროების“ მოსპობის შემდეგ. სხვა და სხვა დაწესებულება, რომელთაც მაგ ბიუროების მოსპობა ჰქონდათ სახეში, პეტიციებს სწერდნენ მთავრობასთან წარსადგენად და მთავრობაც მათ წარმომადგენლებს მეგობრულად იღებდა და ჰპირდებოდა: „თქვენის თხოვნის დაკმაყოფილებას გულწრფელად შევუდგებიო.“

„ამ ბიუროების მოსპობის საქმე ხშირად პარლამენტის და სენატის წინაშეც ყოფილა წარდგენილი. სესიის გახსნის წინ მანიფესტაციები იმართებოდა; იწერებოდა პეტიციები იმის დასამტკიცებლად, რომ თითქმის მთელი მუშათა კლასი ამ რეფორმის შემოღების მსურველი არისო. მიუხედავად ამისა, მთავრობამ უყურადღებოდ დასტოვა ის პროექტი, რომელსაც აზრად ჰქონდა ამ დაწესებულების მოსპობა... მხოლოდ მაშინ, როდესაც მუშებმა თვითონ დაიწყეს მოქმედება, ეს დაწესებულება მოისპო... ყოველ დღე ბიუროების მეპატრონეთ ძალას ატანდნენ, მათ მალაზიებს სტეხავდნენ. ბევრგან მუშებს პოლიციასთან შეტაკება მოუხდათ. პარიზი ისეთ მდგომარეობაში იყო, გეგონებოდათ ომიანობა დაიწყოვო;

და აი მოძრაობის დასამშვიდებლად პარლამენტმა მიიღო კანონი, რომლის ძალით ქალაქის გამგეობებს ნება მიეცათ ეს ბიუროები მოესპოთ.

„მაშ ის რეფორმა, რომელიც ასე ენატრებოდა მუშახალხს, თვით მუშების გაბედულ მოქმედებით იქნა შემოღებული.“

„აგრეთვე უნდა მოვიქცეთ რვა საათიან სამუშაოდღის განსახორციელებლად. ამ უკანასკნელ რეფორმისთვის დაწყებულ მოძრაობას მეტი მნიშვნელობა ექნება, რადგანაც მასში მიიღებს მონაწილეობას მუშათა მთელი კლასიო.“

აი ამ გვარი იყო კომისიის წინადადება, ამ გვართაქტიკას ადგია დღეს საფრანგეთის პროლეტარიატის დიდი უმრავლესობა. ამ ტაქტიკის უპირატესობის აღიარებაში პარლამენტალურ მოქმედების გაკოტრება გამოსკვრეტს და აქედან წარმოსდგება სრულიად ახალი ხანა მუშათა მოძრაობაში.

მაგრამ დავუბრუნდეთ ისევ მუშათა კანონმდებლობას. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კანონმდებლობის პირდაპირი დანიშნულებაა სარევიოლუციო ენერჯიის შესუსტება და შემცირება. ხოლო კანონმდებლობის მანებლობა უფრო ვრცელია და საშიშარი. თუ მუშა ხალხს საკმარისი ძალღონე არა აქვს მექარხნეების ასალაგმავად, კანონი ხშირად ცარიელ სიტყვად რჩება. მოვიგონოთ თუნდა მილიერან-კოლიარის ცნობილი კანონი (საფრანგეთში), რომელსაც მცირე წლოვანთა და ქალთა მფარველობა ქონდა სახეში. ამ კანონის ძალით 1904 წლიდან მცირე წლოვან ქალთა სამუშაოდღე 10 საათს არ უნდა გადასცილებოდა. გამოქვეყნდა თუ არა

ეს კანონი, მექარხნებმა შემდეგი ხერხი იხმარეს. ზოგიერთ ქარხნიდან დაითხოვეს მცირე-წლოვანი მუშები (ვინც 18 წლ. ნაკლები იყო) და დათხოვნილების სამუშაო სრულ-წლოვან დანარჩენ მუშებს გადასცეს. სხვა ქარხნებში, დაუკლეს თუ არა სამუშაო დღე, იმ წამსვე სამუშაო ქირაც დასწიეს და შინ გასაკეთებლად დაურიგეს სამუშაო, ასე რომ თუ ქალი წინად 10 — 12 საათს მუშაობდა, ეხლა იძულებული გახდა 14 — 15 საათი ემუშავნა. (ქალების შინ მუშაობის სისტემას ტყუილად კი არ ეძახიან „ოფლის გამოწურვის“ მუშაობის სიმტემას (switving system). ამ რიგად, კანონმა, რომელსაც მუშაობის ვითომდა კეთილ-დღეობა ქონდა სახეში, არამც თუ არ შეჰმატა არაფერი ამ კეთილ-დღეობას, პირიქით, მავნებელიც გახდა მუშებისათვის.

ეგვეც რომ არ იყოს, დემოკრატიულ კანონთა რიცხვში ითვლება, მაგალითად, კანონი „სამედიატორო სასამართლოების“ შესახებ შრომის და კაპიტალ შორის ჩამოვარდნილ უთანხმოების მოსაწესრიგებლად. დააკვირდით ამ სასამართლოების მოქმედების ხასიათს. იქ, სადაც არსებობენ ამ გვარი სასამართლოები, მუშების და კაპიტალისტების წარმომადგენლებისაგან შემდგარნი, გაფიცვებს დიდი განსაცდელი მოელის ხოლმე. მართლაც რა აზრი აქვს გაფიცვას, — თუ კი სადავო საქმეს მედიატორები გადადასწყვეტენ? მედიატორებს კი არ ძალუძთ შრომის და კაპიტალ შორის ატეხილ დავის ძირიანად გადაწყვეტა. მათ შეუძლიანთ მხოლოდ დროებით მფარველნი მოდავენი, მორიგება კი, როგორც ზემოდ განვმარტეთ, სასარგებლოა კაპიტალის ზრდისათვის და მავნებელია სარევოლუციო ენერჯის განვითარებისათვის.

დიდი ნაწილი საფრანგეთის პროლეტარიატისა დღეს სწორედ ამ აზრს დაადგა. რაკი „ლეგალურ“ მოქმედების, „კლასთა თანამშრომლობის“ „შრომის და კაპიტალის მორიგების“ მავნებლობა და სუსტი მხარე მისთვის გამოაშკარავდა, ბრძოლის სხვა საშუალებას მიმართა. ზემოდ აღვნიშნეთ, რომ საფრანგეთის პროლეტარიატი საყოველთაო გაფიცვისათვის ემზადება რვა საათის დასაპყრობად. და უნდა ვსთქვათ, რომ ამავე მიზნის განსახორციელებლად ნაწილებრივი გაფიცვები იმართებოდა საფრანგეთში ამ უკანასკნელ წლების განმავლობაში და ეს გაფიცვები ხშირად კეთილად დაბოლოვებულა მუშებისათვის. ასე მაგალითად, ნავთსადგურის მუშების (დოკერების) გაფიცვა მარსელში, — გაფიცვა, რომელიც ექვს კვირას გაგრძელდა და რომელსაც გაცხარებულად შეებრძოლნენ კაპიტალისტები და მთავრობა, მუშების სასარგებლოდ დამთავრდა. მარსელის ნავთსადგურში დაწესდა ქირის მინიმუმი და 9 საათიანი სამუშაო დღე. ასევე მოხდა სეტში (ნავთსადგურია). იქ დაწესდა 8 საათიანი სამუშაო დღე და 8 ფრანკი დღიური ქირა. ყოველივე ეს მუშებმა კანონის დაუკითხავად, კაპიტალთან პირდაპირის შებრძოლებით შეიძინეს.

კანონმდებლობის მავნებლობის ამ მოკლე ანალიზის შემდეგაც კი საკმარისად გამოირკვა ის მარტივი აზრი, რომ თუ მუშა ხალხმა შეიგნო „კანონმდებლობის“ უსარგებლობა, იგი, რასაკვირველია, პარლამენტში აღარ გაგზავნის თავის წარმომადგენლებს, ხოლო პარლამენტულ მოქმედების ნაცვლად იგი მონახავს სხვა გვარ მოქმედებას. იგი პირდაპირ შეებრძოლება კაპიტალისტებს საწარმოვო იარაღის ჩამოსართმევად. ამ საქმის განხორციე-

ვლებისათვის პროლეტარიატი გაიჩენს. კლასობრივ ნიადაგზე აგებულ პროფესიონალურ ორგანიზაციებს და ამ ორგანიზაციების ფარგალში თვით ამ ორგანიზაციების საშუალებით თან-და-თან მოემზადება თავის მისიის ასრულებისათვის. ამ გვარად, ჩვენს წინ სხვა კითხვაც იზადება: როგორ, რა საშუალებებით მოხდება კაპიტალის ეკსპროპრიაცია? ამ ეკსპროპრიაციას ცენტრალური დაწესებულება მოახდენს, თუ იგი იქნება განხორციელებული დეცენტრალისტურ ორგანიზაციების მიერ? რათა ეს საგანიც გამოირკვეს, საჭიროა ჯერ გავარკვიოთ სხვა საგანი, რომელიც ამ საქმესთან ვიწროდ არის დაკავშირებული, საჭიროა განმარტება, თუ საითკენ მიისწრაფვის თანამედროვე ეკონომიურ ცხოვრების განვითარების ტენდენცია. ეტყობა მას თუ არა დეცენტრალიზაციის ნიშნები? ხოლო თუ ეკონომიური ცხოვრება დეცენტრალიზაციისაკენ მიისწრაფვის, აშკარაა, ექსპროპრიაციის საქმედ დეცენტრალისტურად მოხდება, მოხდება. მუშათა ორგანიზაციების მეოხებით და არა ცენტრალურ პარლამენტის წყალობით. მაშ დავაკვირდეთ ეკონომიურ ცხოვრების ვითარებას.

თავი მეხუთე

ეკონომიური დეცენტრალიზაცია

უნდა აღვნიშნოთ, რომ პოლიტიკურ ცენტრალიზმის თეორიები აღმოცენებულია ეკონომიურ ცენტრალიზმის თეორიების ნიადაგზედ. სოციალ-დემოკრატიული ცენტრალისტური პოლიტიკო-ეკონომიური სისტემა მარქსის და ენგელის კომუნისტურ მანიფესტზეა დამყარე-

ბული და ეს მანიფესტი პოლიტიკურ სტრუქტურას ეკონომიურ ცხოვრების ცენტრალიზმს უდებს საფუძვლად. მანიფესტის აზრით, თითქმის ყოველი დარგი საზოგადოების წარმოებისა სახელმწიფოს ხელში უნდა გადავიდეს. სახელმწიფო რკინის გზები, სახელმწიფო ბანკი, მანქანების და ტყეების გამოსყიდვა სახელმწიფოს მიერ, მემამულეთა ექსპროპრიაცია სახელმწიფოს სასარგებლოდ შინდვრების და ყანების დამუშავება. შრომელთა ბატალიონების მიერ ერთის გვეგის მიხედვით — აი ამ გვარი ეკონომიური საფუძველი დაუდო კარლ მარქსმა თავის პოლიტიკურ მოძღვრებას და მისი მოწაფენი, რომლებმაც სავსებით მიიღეს ეს მოძღვრება, რასაკვირველია, უნდა გამხდარიყვნენ პოლიტიკურ ცენტრალიზმის მომხრეებად, რადგან თუ წარმოება ცენტრალისტურია, მართველობა და კანონმდებლობა ცენტრალისტურივე უნდა იყოს.

მაგრამ, საბედნიეროდ, ეკონომიურ ცხოვრების ევოლიუცია, აღნიშნულ ყალიბებზე არ ჩამოიხსხა. ამ ევოლიუციის დედა-აზრი თან-და-თან გამოირკვა და შემდეგი ხასიათი მიიღო: მსოფლიო წარმოება მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში ერთ ხალხს აქვს მონოპოლიად გადაქცეული; ინგლისი ხდება ცენტრად ამ წარმოებისა. მეცხრამეტე საუკუნის პირველ ნახევარში თან-და-თან ხდება მსოფლიო წარმოების დეცენტრალიზაცია. ეკონომიურ ასპარეზზედ სხვა ხალხები გამოდიან და იბადება მრავალ-შტოიანი ეროვნული წარმოება. თვითეულ ერში იზრდება კაპიტალი და პირველ ხანში ამ ერებშიაც კაპიტალის კონცენტრაციის ძალით თავს იჩენს ეკონომიური ცენტრალიზაცია. ხოლო დგება ახალი ხანა, და

თვითეულ ერის კაპიტალიზმის კონცენტრაციასაც ძირითებრება. ამ რიგად, იბადება ტენდენცია ეკონომიურ დეცენტრალიზაციისა თვითეულ ერის ფარგალში, იბადებანიადაგი წარმოების ავტონომიურ ერთეულებში მოწყობისათვის.

ეს მოვლენა დიდ მნიშვნელოვანია. შევჩერდეთ მასზედ მეტის ყურადღებით. როგორც ვთქვით, ინგლისს ჰქონდა ადებ-მიცემობის და მრეწველობის მონოპოლია. ინგლისის ულლიდან თავს ჯერ საფრანგეთი იხსნის. ამ ჟამად საფრანგეთს გარედ გააქვს ინგლისის საქონლის ნახევრის ოდენა; გარდა ამისა საფრანგეთი თან-და-თან იმასა ცდილობს, რომ თვითონვე მოიხმაროს ყოველივე თავისი ნაწარმოები და ამ მხრივ შესამჩნევლად აფართოვებს შინაურ ბაზარს. გერმანია ამ 30 წლის წინად ინგლისის მუშტარი იყო, დღეს იგი მისი მეტოქეა. 1861 წელს რუსეთში და პოლონეთში 14,000 ქარხანა იყო; აწარმოებდნენ 296.000,000 მანეთის საქონელს. ოცის წლის შემდეგ ქარხნების რიცხვი 35,160 ავიდა და შემოსავლის ღირებულება გახდა 1305,000,000. მან. 1897 წელს $\frac{4}{5}$ იმ მატყლისა, რომელიც რუსეთში მოჰყავდათ, საკუთარ ქარხნებში იყო დამუშავებული და მხოლოდ ამ მატყლის $\frac{1}{5}$ გაჰქონდათ საზღვარ-გარეთ. 1872 წ. ინგლისიდან რუსეთში 169,000,000 საქონელი შემოდოდა, 1894 წ. კი მხოლოდ 68,845,000. ჩრდილოეთ ამერიკაში 50 წ. განმამავლობაში (1870—1890) სამრეწველოში მომუშავეთა რიცხვმა ერთი ორად იმატა, ხოლო მათის ნაწარმოების რიცხვმა ერთი სამად. ამგვარივე კაპიტალიზმის განვითარების პროცესსი დაეტყო არამც თუ ევროპა-ამერიკის სახელმწიფოებს, არამედ შორეულ აღმოსავლეთსაც—იაპონიას, სამხრეთ-ამე-

რიკის ქვეყნებს, ბრაზილიას, არგენტინას და სხვას. ბრაზილიაში, მაგალითად, 1867 წ. 20 ქარხანა იყო მხოლოდ. 1887 წ. ქარხნების რაოდენობა აიწია 46-დღე, და ამ ქარხნებში 41.000.000. მეტრ მიტკალს ამზადებდნენ. იაპონიას ნაქსოვი საქონელი 1886-88 წ. თითქმის სულ უცხოეთიდან შემოჰქონდა (შემოჰქონდათ $\frac{2}{3}$ იმისი, რაც ესაჭიროებოდათ); 9 წლის განმავლობაში ნაციონალურ ფაბრიკების ნაწარმოებმა 24 ჯერ იმატა. არა ნაკლებ საინტერესოა ინდოეთში მომხდარი ცვლილება: ინგლისს წინაღ ინდოეთში ჰქონდა საუკეთესო ბაზარი. ინდოეთი ჰყიდულობდა ინგლისიდან $\frac{1}{4}$ -ს ინგლისურ ბამბეულობის მთელ ნაწარმოებისას. 1860 წ. ინდოეთის ქარხნებში 23.000.000 გირვანქა ბამბას ამუშავებდნენ, 1877 წ. ოთხჯერ მეტს; 1887-88 დაიხარჯა 283.000.000 გირვ. ქარხნების რაოდენობა — 1877 წ. — 40, 1895 — 147. მუშების რიცხვი 1887 — 57.188, 1897 წ. — 146. 240 და სხვა და სხვა. (1)

ამ რიგად, ეკონომიურ დეცენტრალიზაციის პირველი საფეხური სხვა-და-სხვა ქვეყნებში კაპიტალისმის წარმოშობაა. ერთ კაპიტალისტურ ქვეყნის ნაცვლად ჩნდება მრავალი ახალი კაპიტალისტური ცენტრი. ეკონომიურ წარმოების ახალმა ერთეულებმა, რომელნიც სხვა-და-სხვა სახელმწიფოთა ფარგალში აღმოცენდნენ, შთანთქეს ერთ კაპიტალისტურ ქვეყნის მონოპოლია. აი სწორედ ამ გვარრივე პროცესი ხდება დღეს კაპიტალისტურ სახელმწიფოების ეკონომიურ ცხოვრებაშიაც. ეხლა დეცენტრა-

(1) ყველა ამ ცნობას ვიღებთ კროპოტკინის წიგნიდან: Field, Factories et Workshops (რუსულად — Промышленность фабрично-заводская и земледѣліе).

ლიზაცია უნდა მოხდეს (და ზოგან ხდება კიდევაც) თვითეულ სახელმწიფოს ანუ ეკონომიურ ერთეულის ფარგალში. რამდენათაც პირველ საფეხურის დეცენტრალიზაციას ეროვნული ანუ სახელმწიფოებრივი კაპიტალისტური ხასიათი ჰქონდა, იმდენათ ჩვენის დროის ეკონომიურ დეცენტრალიზაციას ავტონომიურ-სოციალისტური ხასიათი ექნება.

ეს უკანასკნელი პროცესი გამოწვეულია იმ საჭიროებით, რომ თვითეული რაიონი უნდა გახდეს თავის თავის მწარმოებელიც და მომხმარებელიც. მან უნდა შეჰქმნას როგორც სამრეწველო, ისე სამეურნეო ნაწარმოები. და ამ ხასიათით დეცენტრალიზაციას ხელს შეუწყობს როგორც ტექნიკის განვითარება, ისე სოციალისტურ წარმოების საჭიროების ორგანიზაცია ადგილობრივ რაიონების მიერ. რაც შეეხება ტექნიკის განვითარებას, დღეს უკვე შესაძლებლად სცნეს ჰიდრავლიურ (წყლის ძალის) და ელექტრონის ძალების განაწილება პატარა სახელოსნოებსა და ქარხნებში. საამხანაგო პატარა ქარხნის და სახელოსნოს მოწყობას დღეს ტექნიკურის მხრივ დაბრკოლება აღარ უჩნდება. ხოლო სოციალისტურ წარმოების ორგანიზაცია აუცილებლივ უნდა იყოს დაფუძნებული ავტონომიურ და ფედერატიულ პრინციპზედ.

ჩვენ აქ სტატისტიკურ ცნობების ჩამოთვლით არ დავღალავთ მკითხველს, არ გამოვუდგებით იმის გამოანგარიშებას, თუ მსხვილ კაპიტალს და მსხვილ წარმოებას წვრილი კაპიტალი და წვრილი წარმოება რამდენად უწყევს ქიშპობას; არ მოვიყვანთ ცნობებს იმის შესახებ, რომ კაპიტალის კონცენტრაცია არამც თუ სოფლის მე-

ურნეობაში, არამედ მრეწველობაშიც-კი არ გამართლდა. აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ მსხვილი წარმოება არის საჭირო მხოლოდ განსაზღვრულ მრეწველობის დარგში; ასე, მაგალითად, მსხვილ წარმოებას ეკუთვნის სამთო მრეწველობა, თუჯის ჩამომსხმელი ქარხნები, გემების და ხომალდების ვერფები და სხვა ამ გვარი. ექვს გარეშეა, გემი სადმე სოფელში ვერ გაკეთდება, მაგრამ, რაც შეეხება სხვა, შინ სახმარებელ აუარებელ საგანს, იგი სულ წვრილ მრეწველობის ნამუშავარია. ამ რიგად, წვრილი მრეწველობა ჰქმნის აუარებელ საგანს — ავეჯეულობას, სანოვაგეს, დანებს და სხვა და სხვა ინსტრუმენტებს, კლიტეებს, აღვირებს, საბაღოსნო ინსტრუმენტებს, ჰიგიენურ მოწყობილობას, საათებს, ფოტოგრაფიის აპარატებს, სათამაშოებს და სხვა. წვრილ წარმოების ხელშია აგრეთვე ტიპოგრაფიები, ლიტოგრაფიები, წიგნების საკაზმავი სახელოსნოები, თერძების, მეჩექმეების, ხელთათმანების და სხვა ამგვარი ქარხნები. ერთის სიტყვით, წვრილ წარმოებას ეკუთვნის იმ ხასიათის აუარებელ საქონლის მომზადება, რომლის ღირებულობა დამოკიდებულია ხელოვნურ დამუშავებაზედ. ხალხის გემოვნება და მოთხოვნილება იზრდება და ვითარდება. ამ გემოვნების დაგვარად უნდა იცვლებოდეს აგრეთვე ყოველი საგანი, რომელიც კი მას ესაჭიროება. არა ერთი და ორი მსხვილი ქარხანა დაკეტილა მხოლოდ იმიტომ, რომ მაშინებს ახალ მოთხოვნილების დაგვარად ვერ სცვლიდნენ და ვერ აუმჯობესებდნენ.

მაგრამ სხვილ მრეწველობას მაინც დიდი ადგილი უჭირავს ჯერ-ჯერობით. ამის მიზეზი კაპიტალის ზრდაა. სხვილი კაპიტალის ხელში ბაზარზე, სხვილი კაპიტალი სცდი-

ლობს იაფად იყიდოს და ძვირად გაასაღოს თავისი საქონელი, მის ხელშია აღებმიცემის საქმე და აქედან შემოსდის სხვილ წარმოებას დიდი მოგება. ასე რომ დიდი წარმოების უპირატესობა ტექნიკურ ორგანიზაციიდან კი არ გამომდინარეობს, არამედ იქიდან, რომ მას საშუალება აქვს რამდენიმე წარმოების დარგი ერთ ხელში მოათავსოს და ყოველივე ის მოგება, რაც შუამავლებს მიაქვთ წარმოების შემუშავებისა და გასაღების პროცესში, თვითონვე დაინარჩუნოს.

მაგრამ ის მოგება, რომელიც სხვილ წარმოებას რჩება იქიდან, რომ მის ხელშია ხშირად მისვლა-მოსვლის საშუალება, თა-და-თან უნდა შემცირდეს, რადგან მისვლა-მოსვლის საშუალებანი იაფდებიან და მისაწდომნი ხდებიან ყველასათვის. რაც შეეხება ბაზარს, ბაზრის ცენტრების გამრავლების საჭიროებას, რაც შეეხება იმას, რომ კაპიტალი უცხო ქვეყნებში ეძებს უხვ მოგებას, ამის შესახებ უკვე აღვნიშნეთ, რომ კაპიტალს სხვა კაპიტალების ქიშპობის ძალით თან-და-თან ინტერნაციონალური ხასიათი ეკარგება. 1886 — 1887 წლებში ინგლისში ეკონომიურ კრიზისის დროს საპარლამენტო კომისია დაინიშნა ამ კრიზისის მიზეზების გამოსარკვევლად. ეს კომისია შემდეგ დასკვნამდე მივიდა — სამრეწველო ქვეყნები მყიდველებს ანუ საქონლის მომხმარებლებს ვეღარ პოულობენ გარედ და ამიტომ კაპიტალისტები თავიანთ კაპიტალებს ვეღარ ზრდიანო. ამ სიტყვებში კომისიამ მხოლოდ ის სთქვა, რომ მსოფლიო მრეწველობის ფარგალში ინტერნაციონალურმა კაპიტალმა მონობოლია დაჰკარგა მრეწველობის დეცენტრალიზაციის წყალობით.

ამ რიგად თითონ კაპიტალი უთხრის ძირს თავის თავს. თან-და-თან ეკარგება ინტერაციონალური ბაზარი. მასვე უნდა დაეკარგოს ნაციონალურ ბაზრის მონოპოლიაც. მრეწველობა ქსელსავით მთელ ქვეყანას მოედება და თვითეული კუთხე ამა-თუ იმ მხრისა თვითონვე შეიქნება გამკეთებელიცა და მომხმარებელიც ყველა საქირო საგნებისა. ხალხი მხოლოდ ამ გზით დაახწევს თავს გამყვლეფავ შუამავლებს, რომელნიც ითვისებენ და ისაკუთრებენ მის ნამუშავარს.

მაგრამ ყოველივე ეს ერთი მხარეა მხოლოდ ჩვენ მიერ დაყენებულ კითხვისა. საქმე მარტო იმაში არ არის, რომ ეკონომიურ ცხოვრების ვითარება დეცენტრალიზაციისაკენ მიმდინარეობს; საქმე ის არის, რომ მშრომელმა ხალხმა ცხოვრების ამ ზვარი ვითარება გამოიყენოს თავის ინტერესების სასარგებლოდ და ეკსპროპრიაციის საქმეც დეცენტრალიზაციის ნიადაგზედ დააყენოს. მხოლოდ თვით ეკსპროპრიაცია უნდა იყოს სრული და არა ნაწილებრივი. წინააღმდეგ შემთხვევაში კაპიტალიზმი ისევ ფეხზედ იდგება და ხელს შეუშლის კომუნიზმის განხორციელებას. მაშ გადავავლოთ თვალი საწარმოვო იარაღთა სოციალიზაციის კითხვას.

თავი მეექვსე

სოციალიზაცია

სოციალისტ-ფედერალისტების პროგრამაში დღემდე მიწის სოციალიზაციის კითხვა იყო დაყენებული. ხოლო, რაც შეეხება საყოველთაო სოციალიზაციას, იმის შესახებ პროგრამა სდუმდა და მუშათა კითხვას ისე სწყვეტ-

და, როგორც სწვევტენ სოციალ-დემოკრატები. მაგრამ, უნდა ვსთქვათ, რომ ამ კითხვათა გადაწყვეტაში პარტიაში ერთი აზრი არ ყოფილა. პარტიულ ლიტერატურაშიაც უკვე იყო წამოყენებული კითხვა იმის შესახებ, რომ სოციალისტურ პარტიის პროგრამაში სოციალიზმის მოთხოვნანი უნდა იყვნენ აღიარებულნი. „აი კრიტიკაში“ ვკითხულობთ — სოციალისტურ პარტიის პროგრამაში დემოკრატიულ რეჟიმის მოთხოვნანი კი არ უნდა იყოს ჩამოთვლილი, არამედ სოციალისტური პრინციპები. მართალია, ჩვენ არც წინად ვრაცხდით დემოკრატიულ ხასიათის რეფორმებს სოციალისტურ რეფორმებად, მაგრამ სოციალისტურ ხასიათის მოთხოვნანი, საპროგრამო კითხვების გარკვევის დროს კატეგორიულად და გადაჭრით არ გვქონდა წამოყენებული. ამ მხრივ; მეგობრების დახმარებით, ჩვენ ერთის ნაბიჯით წინ წავდექით... დღეს ჩვენ ვცანით ის შეცდომა, რომელიც მოსდის სოციალისტს, როდესაც იგი „მახლობელ მიზნად“ ინტეგრალურ (სრულ) სოციალიზმის განხორციელებას კი არ აყენებს, არამედ სხვა რაიმეს, რაც მიაგავს სოციალიზმს, მხოლოდ სოციალიზმი კი არ არის. (1)

მაგრამ, სამწუხაროდ, სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიაში ინტეგრალურ სოციალიზმის ქადაგების და განხორციელების საქმეს ბევრი მოწინააღმდეგე აღმოუჩინდა. რომ ეს ასეა, ამის საბუთებს, სხვათა შორის, იმაშიაც ვხედავთ, რომ დღეს პარტიის ერთმა ნაწილმა მიწის სოციალიზაციის კითხვასაც ბურჟუაზული და არა სოციალისტური ხასიათი მისცა. დღეს გავიგეთ, რომ მიწის

(1) „აი კრიტიკა“ გვ. 37 „საქართველოს“ გამოცემა № 1.

სოციალიზაცია სრულებითაც არ ყოფილა სოციალისტურ რევოლუციის წინამორბედი, არამედ მხოლოდ და მარტო პროგრამა-მინიმუმის განხორციელება, იმ პროგრამის განხორციელება, რომელიც ხელუხლებელ სტოვებს აწინდელ ძალმომრევ წყობილების საფუძველს—კაპიტალიზმს. პარტიულ ლიტერატურაში კი ეგ საგანი სხვანაირადაც ირკვევოდა. მიწის სოციალიზაციის შესახებ ვკითხულობთ; „კერძობითი (частичное) მოსპობა საკუთრებისა არ უნდა გვალონებდეს, პირ იქით, მიწის განსაზოგადობას აუცილებლივ მოჰყვება საწარმოვო ყველა იარაღთა განსაზოგადობა, მას მოჰყვება საზოგადო ექსპროპრიაცია კაპიტალისა და ყველა იმისა, რაც ადამიანთა დასამონავეებელ იარაღად არის გამხდარი, და ამ რიგად მიწის სოციალიზაცია დასაწყისი გახდება სოციალურ-რევოლუციისა და ამიტომაც ვართ მისი მხურვალე დამცველნი.“ (1) სხვანაირად კითხვის დაყენება შეუძლებელია, თუ არ გვინდა, რომ სოციალიზაციას ბურჟუაზიული სუნი არ ასდიოდეს, თუ არ გვინდა, რომ სოციალიზაციამ ხალხს არ გაუმტყუნოს იმედები. ხომ კარგად ვიცით, რომ მიწის მფლობელობის განსაზოგადობა გლახკაცს წელში ვერ გაშლის, რადგან გლახი დღეს მარტო მიწის მფლობელობის უვარგის ფორმისაგან არ არის დამონავეებული, გლახი შეწუხებულია მთელ თანამედროვე პირობების მიერ. საიჯარო ფასის გადახდა რომ აღარ დასკირდეს, იგი მაინც სხვა მჩაგვრელთა ხელში რჩება. მას სჩაგრავს მექარხნე, რომელიც ძვირად აძლევს

(1) როგორ უნდა გადასწყდეს ჩვენში მიწის მფლობელობის საქმე. გვ. 39 „საქართველოს“ გამოცემა № 4.

ყოველ გვარ საქონელს (იარაღს თუ ტანთ-საცმელს), გლახს სჩაგრავს განუზომელი გადასახადი, რომელსაც იხდის სახელმწიფოს სასარგებლოდ, გლახს სჩაგრავს ჯარის, პოლიციის, ჟანდარმების, სატუსალოების არსებობა, მათი შენახვა. იჩაგრება გლახი მეურნეობის დაცემით, მრეწველობის აჩქარებულ განვითარებით, უცხო ქვეყნების კონკურენციით და ბევრ სხვა მიზეზებით. ზემოდ აღნიშნულ წიგნაკში ყოველივე ეს აღნიშნული იყო და რათა არავის ეჭვი არ შეპარებოდა იმის გამო, თუ როგორ უნდა იყოს განმარტული მიწის სოციალიზაციის კითხვა, იქვე გამოწერილია რამდენიმე სიტყვა პ. კროპოტკინისა: „ჩვენ საზოგადოებაში ყოველივე ისე ვიწროდ არის ერთმანეთში დაკავშირებული, რომ ხელს ვერ ახლებთ მეურნეობის ერთ რომელსამე დარგს ისე, რომ სხვა დარგებსაც არ დაეტყოს ცვლილება. მოისპობა თუ არა კერძო საკუთრება ერთ რომელსამე დარგის ფარგალაში, იგი აუცილებლივ მოისპობა დანარჩენ დარგებშიაც“.

ამრიგად, ეჭვი აღარ არის იმის შესახებ; თუ როგორ ესმოდა პარტიის ერთ ნაწილს სოციალიზაციის კითხვა. და ღრმად ვართ დარწმუნებული, რომ სხვანაირად სოციალიზაციის განმარტება შეუძლებელია სოციალისტ-ფედერალისტისათვის. ჩვენ ხომ ყველანი შევეთანხმდით იმაში, რომ დღეს სოფელში მარტო ბატონ-ყმურ ნაშთების გაუქმება არ არის საკმარისი, რომ დღესვე საჭიროა ბრძოლა ბურჟუაზულ ურთიერთობის, ბურჟუაზულ კერძო საკუთრების წინააღმდეგაც. და თუ ამაში შევეთანხმდით, საკამათო აღარ უნდა გამხდარიყო ის, თუ როგორ უნდა გვესმოდეს სოციალიზაცია; ბურჟუაზულად, თუ სოციალისტურად. მაგრამ შეუთან-

ხმებლობა მაინც გამოაშკარავდა და ამ შეუთანხმებლობის უმთავრეს მიზეზად ის უნდა ჩაითვალოს, რომ პარტიამ სოციალიზაციის კითხვა ცალმხრივად დააყენა, რომ ლაპარაკი ჰქონდა მიწის სოციალიზაციის შესახებ, მრეწველობის დარგში კი, შრომის და სამრეწველო კაპიტალის ურთიერთობის თარგალაში კი „მუშათა კანონმდებლობის“ მოთხოვნათა იქით არ მიდიოდა პარტიის აზრი. რა არის ამის მიზეზი? რატომ არის, რომ სოციალური პარტიები ვერ ჰბედავენ ინტეგრალურ სოციალიზაციის კითხვის წამოყენებას? ამის მიზეზი, ჩვენის აზრით, მარქსისტული „ფილოსოფიაა,“ რომელმაც ბევრი, ვითომდა მეცნიერულად დასაბუთებული, შეუფერებელი აზრი დასთესა საზოგადოებრივ წრეებში. ამ ფილოსოფიას სრულიად შეუგნებლივ აღიარებენ მართლმადიდებელ მარქსისტების მოპირდაპირენიც კი. ეს ფილოსოფია — დიალექტურ მეთოდის აღიარებაა ისტორიის განვითარების პროცესში. „ყოველი კითხვა დიალექტურად უნდა ისმოდეს, ვკითხულობთ გაზეთ „ელვაში“ (№ 14), ესე იგი ჩვენ არასდროს არ უნდა გვავიწყდებოდეს, რომ ყველაფერი იცვლება, ყველაფერს თავისი დრო და ადგილი აქვს (კურსივი ჩვენია) და მაშასადამე, კითხვასაც პირობების მისუდვით უნდა ვაყენებდეთო“. აი, ბატონებო, თანამედროვე ოპორტიუნიზმის ფილოსოფია. სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის ერთი ნაწერიც აღიარებს ამ ფილოსოფიას და სწორედ ამ ფილოსოფიის ძალით უდგამდ მიაჩნია დღევანდელ პირობებში სოციალიზმის განხორციელება...

ყოველი განვითარება დიალექტურ პროცესის მიხედვით ხდებაო. აი, მაგალითად, პირველყოფილი კომუ-

ნიზმი — ტეზაა, კერძო საკუთრება — (ტეზისის უარყოფა) ანტიტეზაა, მომავალი კომუნიზმი — სინტეზია, ანუ უარყოფის უარყოფაა. ან კიდევ, ვსთქვათ, ტეზისი — კაპიტალისტური წესწყობილებაა, ანტიტეზისის მოვლენა რომ შესაძლებელი გახდეს, საჭიროა უკიდურეს წერტილამდე კაპიტალიზმის განვითარება და როდესაც იგი მიაღწევს უკიდურეს განვითარების წერტილს, მაშინ კაპიტალიზმი თავის თავად წარმოშობს ანტიტეზისს, თავის უარყოფას, ე. ი. სოციალიზმსო. ვინც ამ პროცესს შეიგნებს, ხელი უნდა შეუწყოს მას და დააჩქაროს იგი. დღეს რუსეთში, მაგალითად, დიალექტურ მეთოდის მიხედვით საჭიროა ბურჟუაზულ ურთიერთობის დამყარება, კლასთა ბრძოლის განვითარება და სოციალ-დემოკრატებიც სწორედ ამ საქმეს ემსახურებიან. იმათი ჩამონაკრების თეორია ფეოდალურ ნაშთების წინააღმდეგ იყო მიმართული. მაგრამ გლახი „ჩამონაკრებს“ არ სჯერდება, მას მთელი მიწის წართმევა სწადია, და აი სოციალ-დემოკრატებიც ჰქადაგობენ დღეს, ერთნი, მიწის გაყოფას, მეორენი მიწის მუნიციპალიზაციას. ხოლო პირველნიც, და მეორენიც ერთნაირ მიზანს ემსახურებიან — ბურჟუაზულ წყობილების დამყარების საქმეს. „ელვაში“ (14) ვკითხულობთ: „აგრარულ პროგრამის პრინციპი — ბატონყმურ ნაშთების მოსპობა და კლასთა ბრძოლის თავისუფალი განვითარება — შეუცვლელად დარჩენილა, შეცვალა მხოლოდ საშუალებანი ამ პრინციპის განხორციელებისათვის“. რა უფრო უმჯობესია ბატონყმურ ნაშთების მოსასპობად და კლასთა ბრძოლის განსავითარებლად, მუნიციპალიზაცია თუ მიწების დაყოფა? აი რა გვარად აყენებენ კითხვას დიალექტიკის მიმდევარნი. რა-

კი გადაწყვიტეს, რომ „დიალექტიკა“ მოითხოვს კაპიტალიზმის უკიდურეს წერტილამდე განვითარებას, ძარცვა-გლეჯის რეჟიმის დამყარებას, თეორიებიც შესაფერი შესთხზეს — ჯერ ჩამონაჭრების თეორია, ეხლა მიწის გაყოფის და მუნციპალიზაციის თეორია.

„მიწის გაყოფა“ ან კიდევ „მუნციპალიზაცია“ მოამზადებს ნიადაგს კლასთა ბრძოლის განვითარებისათვის. ბურჟუაზული წყობილება წარმოშობავს კაპიტალის კონცენტრაციას და გლახთა პროლეტარიზაციას. გაპროლეტარებული გლეხი შეუერთდება ქალაქის პროლეტარებს. გაერთიანებული ძალა პროლეტარიატისა დაიპყრობს ხელში მართვა-გამგეობის პოლიტიკურ ძალას და ამ ძალის საშუალებით დაამყარებს და განახორციელებს სოციალიზმს. ამ ხანაში დიალექტიკის პროცესსაც მოვლილი ექნება ორი ეტაპი (ტეზისი და ანტიტეზისი) და მესამე ეტაპში ჩასდგამს ფეხს.

ეს გახლავთ თეორია. ცხოვრება კი სულ სხვა გზით მიმდინარეობს. ცხოვრებამ აღმოაჩინა, რომ არც კაპიტალის კონცენტრაციას, არც გლახთა პროლეტარიზაციას აბსოლუტური ხასიათი არ აქვს და რომ სოციალიზმის განხორციელება არ არის დამოკიდებული იმ ობიექტიურ პირობებზე, რომელნიც ვითომდა დიალექტურ პროცესის მსვლელობით უნდა შემუშავდნენ. დღეს, მაგალითად, კაპიტალიზმი უკიდურესს წერტილამდე არ არის განვითარებული, მიუხედავად ამისა, შესაძლებელია სოციალიზმის განხორციელება, ე. ი. შესაძლებელია, რომ კერძო საკუთრების მოსპობისათანავე დღესვე ჩაეყაროს საფუძველი საზოგადოებრივ წარმოებას.

საზოგადოებრივი წარმოება დააკმაყოფილებს ყოველ ადამიანის მოთხოვნილებას. ყველას ექნება შნოიანი ბინა, რიგიანი ტანთ-საცმელი და კამა-სმა; ყველას დარჩება თავისუფალი დრო მაღალ მისწრაფებათა დაკმაყოფილებისათვისაც. საჭიროა მხოლოდ საზოგადოებრივ წყობილების გადაკეთება, საჭიროა ყოველმა ჯანსაღმა ადამიანმა მიიღოს მონაწილეობა საზოგადოებრივ მუშაობაში. არც ტექნიკის, არც რაიმე სხვა მხრიდან დაბრკოლება არ აღმოუჩნდება კომუნიზმის განხორციელებას. ანარქიულ ლიტერატურაში საყურადღებო სტატისტიკური ცნობებია შეგროვილი ამ კითხვის შეახებ. სახლისა და სადგომის აშენებისთვის თითო ოჯახმა წელიწადში რომ 40 ხუთ საათიანი სამუშაო დღე დახარჯოს, ხოლო ტანისამოსის გაკეთებისათვის 50 ხუთ საათიანი სამუშაო დღე, ყველას ექნება ბინაც, ტანისამოსიც. გამოანგარიშებულია, რომ საფრანგეთის ორ დეპარტამენტის მცხოვრებთა ($3\frac{1}{2}$ მილიონი სული) გამოსაკვებად საჭიროა შემდეგი შრომა: პურის მოსაყვანად საჭიროა 15 მილიონი სამუშაო დღე, ხორცისათვის 5 მილიონი, სულ 20 მილიონი სამუშაო დღე, პური და ხორცი საკმაოდ რომ ჰქონდეთ $3\frac{1}{2}$ მილ. სულს. თვითვე ულ ადამიანზედ ძალიან მცირე სამუშაო დღე მოდის. $3\frac{1}{2}$ მილიონ მცხოვრებთა შორის დაახლოვებით იქნება 1,200.000 მოზარდი ვაჟი და ქალი, რომელთაც შეუძლიანთ მუშაობა, მაშასადამე წელიწადში თითო ადამიანზე 17 სამუშაო დღე მოდის. მივუმატოთ 3 მილიონი სამუშაო დღე რძის კეთებისთვის და სხვა მუშაობისათვის, კიდევ ამდენიც რომ მივუმატოთ, გამოდის 25 სამუშაო

დღე. ამ მცირე შრომის წყალობით კი ყველას ექნება პური, ხორცი და რძე. (1).

მაშასადამე, ტეხნიკის მხრივ დაბრკოლება არ არის სოციალიზმის განხორციელებისათვის. საჭიროა მხოლოდ საზოგადოებრივ წყობილების სხვა ნიადაგზედ აშენება, საჭიროა, რომ ყველამ იშრომოს და საწარმოვო იარაღი საზოგადო კუთვნილებად გადაიქცეს, და ყველა ამისათვის სრულიადაც არ არის საჭირო დემოკრატიულ ან სოციალისტურ რესპუბლიკის დამყარება, რადგან რესპუბლიკას არავითარი ლოდიკური კავშირი არა აქვს კომუნისტურ წყობილობასთან და წარმოებასთან.

ამ გვარად, ჩვენი ღონე და ენერჯია ამ საქმის განხორციელებას უნდა მოხმარდეს, უნდა წამოვაყენოთ კითხვა საწარმოვო ყველა იარაღთა ექსპროპრიაციისა და ამ მხრივ ჩვენი პროგრამა უნდა იყოს მთლიანი. ჩვენთვის არ უნდა არსებობდეს ცალკე აგრარული პროგრამა, ცალკე მუშათა პროგრამა. სოფელშიაც, ქალაქშიაც ჩვენ ერთსა და იმავეს ვესწრათებით. მხოლოდ ეგ იმას არ ნიშნავს, რომ ექსპროპრიაციის საქმე უსათუოდ ჯერ ქალაქიდან დავიწყოთ და მერე სოფელზედ გადავიდეთ. ჩვენ ვიწყებთ ამ საქმეს იქ, საცა მეტი ხელშემწყობი პირობებია. დასავლეთ ევროპაში ექსპროპრიაციის საქმე შეიძლება ქალაქმა იკისროს, რადგან იქ მრეწველობა ფრიად განვითარებულია, დიდძალი რიცხვია პროლეტარებისა თავ მოყრილი სამრეწველო ცენტრებში, პროლეტარიატის თვითშემეცნებაც უკიდურესს წერტილამდე განვი-

(1) რა საწარმოვო ძალა აქვს აღმზიანს — ივერია, სექტემბერი, 16, 1905

თარებული. ჩვენში-კი ამ გვარივე მოძრაობა შეიძლება სოფლიდან იყოს დაწყებული. მხოლოდ სოფელში დაიწყება ამ გვარი მოძრაობა, თუ ქალაქში, მას უნდა მოჰყვეს ერთი და იგივე შედეგი, ესე იგი, ყველგან საწარმოვო იარაღი საზოგადოების კუთვნილებად უნდა გახდეს.

მაგრამ უნდა ყოველთვის გვახსოვდეს, რომ საქმის განხორციელებას ბევრი დაბრკოლება აღმოუჩნდება. ჩვენ უკვე ვსთქვით, რომ ცალმხრივი სოციალიზაცია (მიწის სოციალიზაცია) ხალხს იმედებს გაუმტყუენებს. ეხლა კი უნდა შევნიშნოთ, რომ არც სრული სოციალიზაცია გამოიღებს სასურველს ნაყოფს, მარტო მფლობელობის ფორმა რომ იქნეს გასაზოგადოებელი. აი, ვსთქვათ, სოფელში: ყველა გლეხი ხომ ერთის შეძლების პატრონი არ არის; ერთს საქონელი ჰყავს და ფულიცა აქვს, მეორეს კი არც ერთი, არც მეორე. წარმოიდგინეთ ეხლა, რომ მიწა სოფელში გასაზოგადოებელია, ამ შემთხვევაშიაც-კი ღარიბი ღარიბადვე დარჩება, რადგან სახსარი არ ექნება გაფართოებულ მამულის დამუშავებისა. დიახ, სწორედ რომ ასე მოხდება, თუ სოფელში დამყარდება მარტო მიწის სოციალიზაცია და თუ ამავე დროს წარმოება და მოხმარება არ გასაზოგადოვდა.

მოკლედ, ჩვენ ვამბობთ, სოციალიზაცია მხოლოდ მაშინ მოიტანს ნაყოფს, როდესაც საზოგადო კუთვნილებად გახდება არა მარტო საწარმოვო იარაღი, არამედ ის ქონებაც, რომელიც უკუღმართ სოციალურ წყობილების წყალობით კერძო პირთა ხელშია შეგროვილი. ამის შესახებ კროპოტკინი ამბობს: მწერლობაში ბევრი ცდილობდა დაემყარებინა განსხვავება იმ კაპიტალ შორის, რომელიც წარმოებისათვის არის საჭირო და იმ სიმდიდ-

რის შორის, რომელიც ცხოვრების საჭიროებათა დაკმა-
ყოფილებას უნდებდა; ერთის მხრივ, სახეში აქვთ მაშინე-
ბი, ქარხნები, დაუმუშავებელი მასალა, გზები და მიწა,
მეორეს მხრივ-კი, სახეში აქვთ სადგომი სახლები, მანუ-
ფაქტურის საქონელი, ტანასამოსი და სურსათ-სანოვაგე.
ამ მწერალთა აზრით პირველი რიგი საზოგადო კუთვნი-
ლებად უნდა გადაიქცეს, მეორე-კი კერძო კუთვნილებად
დარჩება. მაგრამ, ამ გვარი განსხვავება ფანტასტიურია
და ნამდვილად არც-კი არსებობს. სახლი, რომელშიაც
ვცხოვრობთ, ნახშირი და გაზი, რომელსაც ვწვავთ, საქ-
მელი, რომლითაც ვიკვებებით, ტანისამოსი, რომლითაც
ვიმოსებით სიცივის ასატანად, წიგნი, რომელსაც ვკით-
ხულობთ გასანათლებლად და თვით გასართობი, რომლი-
თაც ვერთობით—ყოველივე ეს ადამიანის არსებობისათვის
იგეთივე დიდ მნიშვნელოვანია, ყოველივე ეს იმგვარადვე
საჭირო არის წარმოებისთვის და ადამიანის განვითარები-
სათვის, რამდენადაც საჭიროა მაშინა, მანუფაქტურა, დაუ-
მუშავებელი მასალა და წარმოების სხვა აგენტები. თუ
ჩვენ ამ ფარგალში სიმდიდრის კერძო საკუთრებას ხელ-
უხლებლად დავტოვებთ, იმით ჩვენ ხელს შევეუწყობთ უთა-
ნასწორობას, ძალადობას და კერძო ექსპროპრიაციის ნა-
ყოფს უსარგებლოდ გავხდითო (1).

ამ აზრის განსამარტავად მივუბრუნდეთ იმავე სოფელს.
უკვე აღვნიშნეთ, რომ ღარიბი გლეხი მიწის სოციალი-
ზაციის წყალობით წელში ვერ გაიმართება, თუ ამავე
დროს ქონების სოციალიზაცია არ მოხდა. მაგრამ, ესტკვათ,
სოფელში განხორციელდა ერთი და მეორეც. გარემოება

(1) Parole d'un revolté გვ. 137.

არც ამითი გამოკეთდება. საქმე ის არის, რომ სოფლის მამულების დიდი ნაწილი დღეს ბანკების და ვაჭრების ხელშია დაგირავებული. ეხლანდელი მემამულე ფაქტიურად კრედიტორის მოურავია: მამულის შემოსავალს ბანკს აძლევს. ბანკია მიწის პატრონი. მაშასადამე, შეეხებით თუ არა მიწას, ამავე დროს ანგარიში უნდა გაუწიოთ ბანკსაც. ბანკს-კი და მის ინტერესებს იცავს ბურჟუაზია და სახელმწიფო. ამ რიგად ახლებთ თუ არა ხელს დაგირავებულს მამულს, ბურჟუაზიასთან და სახელმწიფოსთან საბრძოლველად უნდა მზად იყოთ. ეს ხომ სოციალური რევოლუციაა, გვეტყვიან. დიახ, სოციალური რევოლუციაა და ჩვენც სწორეთ ამ რევოლუციის გამოწვევა გვწადია.

ასე და ამ რიგად არის დაკავშირებული ერთი მოვლენა მეორესთან და ამ რთულ საქმის გადაწყვეტის დროს სხვა-და-სხვა მოვლენათა ამ გვარი კავშირი არ უნდა გვავიწყდებოდეს.

მაშ სოციალური რევოლუცია აუცილებელია, აუცილებელია ძირითადი გარდაქმნა ძალმომრეობაზედ აგებულ წყობილებისა. ვნახოთ ახლა, რანაირად ემზადება ამ საქმისთვის მებრძოლი მოწინავე პროლეტარიატი.

თ ა ვ ი მ ე შ ე ი დ ე

სარევოლუციო სინდიკალიზში

კაპიტალისტურ წესწყობილებას ებრძვის დღეს პროლეტარიატი. პროლეტარიატის მოქმედება ჯერხნობით გაერთიანებული არ არის. ერთის მხრივ პროლეტარიატი მოქმედობს მარქსისტების ხელმძღვანელობით. აქ პროლეტარიატი სოციალ-დემოკრატიულ პოლიტიკურ პარტიებში

შედის. ამ პოლიტიკურ პარტიების დედა აზრი ამნაირია: სოციალიზმი უნდა განხორციელდეს სახელმწიფო მექანიზმის საშუალებით; პირველ, მოსამზადებელ ხანაში სოციალ-დემოკრატია ცდილობს სოციალიზმის დამყარებას ნიჟარადაგი მოუმზადოს „მუშათა კანონმდებლობის“ განმტკიცებით. მუშათა კანონმდებლობის საკიროება ავალეზს სოც-დ-ებს მონაწილეობა მიიღონ საპარლამენტო ბრძოლაში. ს.-დ-ები ცდილობენ საყოველთაო საარჩევნო უფლების მეოხებით მცხოვრებთა უმრავლესობის თავისკენ მიმხრობას. „უმრავლესობის დაპყრობა“ მართვა-გამგეობის ძალის დაპყრობას შეუწყობს ხელს. სოციალ-დემოკრატია პოლიტიკური, სახელმწიფოებრივი ძალა ხეში უნდა ჩაიგდოს და ამ ძალას მოიხმარს სოციალიზმის განხორციელების საქმეში.

ამგვარია მოქმედების ერთი მიმართულებათაგანი. მეორე მიმართულება, რომელმაც საფრანგეთში და ლათინთა სხვა ქვეყნებში მოიკიდა ფესვი, სულ სხვა გზით მიდის. პროლეტარიატი შეადგენს კორპორაციებს, ამხანაგობებს. ამხანაგობაში ერთის ხელობის მუშები ჯგუფდებიან. ამ ამხანაგობებს ანუ სინდიკატებს სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა აქვთ გამართული კაპიტალისტებთან. ბრძოლა ორის ხასიათისაა. ერთის მხრივ, სინდიკალისტები ცდილობენ მუდმივ შეტაკების საშუალებით გააუმჯობესონ თავიანთი ეხლანდელი მდგომარეობა. ეს არის კაპიტალის კერძობითის ეკსპროპრიაციის პერიოდი. მეორეს მხრივ, სინდიკალისტები ემზადებიან დიდ ბრძოლისათვის. სწადათ უშუამდგომლოდ, პირდაპირის მოქმედებით, ჩამოართვან კაპიტალისტებს საწარმოვო იარაღი, ქარხნები, ფაბრიკები და სხვა. ამ საქმის განხორ-

ციელებისათვის საშუალება — საერთო გაფიცვაა. საერთო გაფიცვა კაპიტალის სრულს ექსპროპრიაციას მოახდენს. სინდიკალისტები უარ ჰყოფენ აგრეთვე ლეგალურ ბრძოლას, მართვა-გამგეობის დაპყრობის პრინციპს.

აი ორი მიმართულება ერთი ერთმანეთისაგან მკაცრად განსაზღვრული. ჩვენც ამ ორ მიმართულებაში ან ერთი ან მეორე უნდა ამოვირჩიოთ. შუაში დგომა კი შეუფერებელი საქმეა.

ზემოდ აღნიშნული ორი მიმართულება პროლეტარიატის მოქმედებისა ახალი მოვლენა არ არის. ამ ორსავე მიმართულებას „ინტერნაციონალში“ (1868 წ.) ჰქონდა ჩაყრილი საძირკველი. „ინტერნაციონალი“ ორ ბანაკად გაიყო — ერთის მხრივ ცენტრალისტები იყვნენ, მეორეს მხრივ ავტონომისტები და ფედერალისტები. ამ ორ მიმართულებათა ბრძოლის ისტორიის მოთხრობას ეხლა არ შევუდგებით. ვიტყვით მხოლოდ, რომ ინტერნაციონალის შეურყვევლ და დაუმახინჯებელ აზრის გამოქსახველად გამოვიდნენ ფედერალისტები, ანარქისტები და დღევანდელ დროში კი სარევოლუციო სინდიკალისტები. ჟენევის კონგრესზე „ინტერნაციონალმა“ დაადგინა: „ეკონომიური დამონება მუშა ხალხისა მათ მიერ, ვის ხელშია ც სამუშაო იარაღია, ე. ი. ცხოვრების წყარო, მთავარი მიზეზია მუშა ხალხის პოლიტიკურ, ზნეობრივ და მატერიალურ დამონებისა. მაშასადამე, მშრომელ ხალხის ეკონომიური განთავისუფლება არის მთავარი მიზანი, რომელსაც პოლიტიკური მოძრაობა უნდა ექვემდებარებოდეს ისე, როგორც საშუალება ექვემდებარება მიზანს“. გარდა ამისა „ინტერნაციონალმა“ აღიარა შემდეგი ფორმულა: „გან-

თავისუფლება მუშა ხალხისა თვით მუშა ხალხის, საქმე უნდა იყოსო“.

და აი დღევანდელი სინდიკალიზმი არის პრაქტიკული განხორციელება და ლოლიკური დასკვნა ამ ფორმულებისა. „შრომის პარტია“, ანუ „შრომის კონფედერაცია“ (ასე ეძახიან სინდიკალისტების ორგანიზაციას) ცხოვრებაში ანხორციელებს დღეს „ინტერნაციონალის“ ნაანდერძვე პრინციპებს. 1895 წ., როდესაც „შრომის კონფედერაციის“ სტატუტები შემუშავდა, პირველ მუხლშივე იყო შეტანილი შემდეგი აზრი: „ყველანი, ვინც „კონფედერაციის“ წრეში შემოდის, პოლიტიკურ სკოლათა გარედ უნდა იდგნენო“. ეს მუხლი „ინტერნაციონალის“ ზემოდ მოყვანილ დადგენილების განმტკიცებაა. რაც შეეხება „ინტერნაციონალის“ მეორე ფორმულას, მუშა ხალხის ავტონომიურ მოქმედების შესახებ, ამას სინდიკალისტები სავსებით ანხორციელებენ თავიანთ პრაქტიკულ მოქმედებაში.

დავაკვირდეთ სინდიკალიზმის ეკონომიურ სტრუქტურას და ვნახოთ, რა მნიშვნელობა აქვს ამ სტრუქტურას საზოგადოების ძირითად გარდაქმნის საქმეში. სინდიკატი არის კავშირი ანუ ამხანაგობა განსაზღვრულ ხელობის მუშებისა. სინდიკატი არის მწარმოებელთა ინტერესების დაცვისათვის დაარსებული ჯგუფი. ეს ჯგუფი დაარსებულია თვითონ დაინტერესებულ მუშათა მიერ. ამ რიგად, სინდიკატი წმინდა ეკონომიური კავშირია, ამ კავშირში შედიან მწარმოებელნი, რომელნიც ერთნაირად დაჩაგრულნი არიან, რომელთაც ერთგვარი ინტერესები აქვთ. მაშასადამე, სინდიკატი არის წმიდნა კლასებრივი შეჯგუფება. ერთის ხელობის მუშები, რომელ-

ნიც სინდიკატს შეადგენენ, ეკავშირებიან სხვა გვარ ხელობის მუშათა კავშირებს და ყველანი ერთად შეადგენენ ადგილობრივ ფედერაციას, რომლის გამომსახველ ორგანოდ „შრომის ბირჟა“ ხდება. შრომის ბირჟებიც ერთმანერთს უკავშირდებიან და შეადგენენ ნაციონალურ ფედერაციას, რომლის გამომსახველ ორგანოდ ხდება „შრომის გენერალური კონფედერაცია“.

რა დამოკიდებულება აქვს თავის ამხანაგებთან იმ მუშას, რომელიც სინდიკატის ორგანიზაციაში შედის?

მუშა ხელშეკრულებას სდებს ამხანაგებთან და ჰპირდება მათთან ერთად ყოფნას ჭირსა და ღვინში. ხოლო ამ ხელშეკრულებას ზნეობრივ ვალდებულების ხასიათი აქვს და არა ძალდატანებითი. მუშას ყოველთვის შეუძლია გავიდეს ორგანიზაციიდან და მას ამის გამო არავითარ სასჯელს და ჯარიმას არ გადაახდევინებენ, თუნდაც რომ რაიმე დანაშაულობა მიუძღოდეს სინდიკატის წინაშე. სინდიკატის საქმეების წარმოებისათვის ირჩევენ ხოლმე საბჭოს (Conseil syndical). ამ საბჭოს წმინდა ადმინისტრაციული ხასიათი აქვს. არჩეული პირები ბრძანებელნი არ ხდებიან. ამ გვარ არჩევნებში მართვა-გამგეობის უფლებების დელეგაცია არ ისახება.

რა მიზნისთვის არსდება სინდიკატი? რა გვარ ინტერესების დაცვა სურთ მუშებს და რა საშუალებას და იარაღს ხმარობენ ამ ინტერესთა დასაცავად? სინდიკატს, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ორგვარი მიზანი აქვს: ერთის მხრივ, იგი ზრუნავს მწარმოებელთა კორპორაციის დღიურ ჭირ-ვარამზე; თავის საკუთარის ძალ-ღონით გამუდმებულად ებრძვის კაპიტალს, ხან სამუშაო ხელფასის მომატებისათვის, ხან სამუშაო დღის შემცირებისათ-

თვის, ხან ერთისა და მეორესთვისაც ერთად, ხან ჰიგიენურ პირობათა გასაუმჯობესებლად და სხვა... და რადგან ყოველ ამ გვარ გაუმჯობესობის შემოღება მუშათა ცხოვრებაში ბრძოლით და არა ლეგალურის საშუალებით კეთდება, ამიტომ ამ ხანაში სინდიკატი კაპიტალის ნაწილებრივს ეკსპროპრიაციას ანხორციელებს. ბძოლა კაპიტალის ნაწილებრივ ეკსპროპრიაციისთვის ატეხილი უმეტეს შემთხვევაში ისახება გაფიცვებსა, ბოიკოტსა, საბოტაჟსა (1) და სხვა ამ ხასიათის საშუალებაში.

მაგრამ სინდიკატი, როგორც ვსთქვით, ამგვარ მოქმედებით არ კმაყოფილდება. სინდიკატს მიზნადა აქვს ადამიანის დაქირავების სისტემის დარღვევა, — იმ სისტემისა, რომელიც დამყარებულია საწარმოვო იარაღთა ზოგიერთთა მიერ მითვისებაზედ. სინდიკატი საწარმოვო იარაღთა გასაზოგადოებას ცდილობს, სურვილი აქვს დაეპატრონოს იმ სოციალურ სიმდიდრეს, რომელსაც იგი ჰქმნის, ხოლო, რომელსაც დღეს სხვა ისაკუთრებს. ამ დიად საქმის ასრულებისათვის სინდიკატი დღესვე ემზადება, აგი ავარჯიშებს პროლეტარიატის ენერჯიას და და აფართოვებს მის სოლიდარობას. სინდიკატი ემზადება საყოველთაო გაფიცვისათვის, რომელიც დასაწყისი იქნება სოციალურ რევოლუციისა. საყოველთაო გაფიცვისათვის დაარსებული საპროპაგანდო კომიტეტი ამბობს: „დღევანდელ პირობებში... საყოველთაო სარევიოლუციო გაფიცვა არის ერთად-ერთი და ნამდვილი

(1) საბოტაჟი (sabotage) — ზარმაცი მუშაობაა. ამ გვარ მუშაობით, თუ იგი რამდენსამე ხანს გაგრძელდა, მუშები ღიჯ ზარალს აყენებენ მექანხნებს. რადგან ერთბაშად უკლებენ წარმოების რაოდენობას.

იარაღი მუშა ხალხის სრულ განთავისუფლებისათვის კაპიტალის და მთავრობის ულლიდან (1). ამასვე ამბობდა ინტერნაციონალი, რომელიც აღიარებდა: „ყოველ-დღიურ ბრძოლასთან ერთად ექსპლოატატორთა წინააღმდეგ მუშა ხალხმა თავის კორპორატიულ ორგანიზაციებშივე უნდა მოამზადოს ნიადაგი კაპიტალის ექსპროპრიაციისათვის. ეს ექსპროპრიაცია საბოლოოდ განთავისუფლებს მას და იგი განხორციელდება თვით მუშა ხალხის მიერ (2).

ამ გვარია სქემა სინდიკალიზმის ორგანიზაციისა და მოქმედებისა. ახლა ვნახოთ, რა ურთი-ერთობაა დამყარებული სინდიკატთა და პოლიტიკურ ჯგუფთა და სახელმწიფოებრივ დაწესებულებათა შორის. რა თვალით უყურებს სინდიკალიზმი პოლიტიკურ პარტიებს, ინტელიგენციას, კანონს, დემოკრატიას და სახელმწიფოს. სორელის საყურადღებო წიგნში სინდიკალიზმის შესახებ ვკითხულობთ: „ძველ გრუპებს განსაკუთრებით პოლიტიკური ხასიათი ჰქონდათ, ამ გრუპების სურვილი იყო მართვა-გამგეობის უფლების დაპყრობა, ამ ჯგუფებში გამბედავი ხალხი იყო, ხოლო ამ ხალხს არავითარი შნო არა ჰქონდა თავის რჩენისა საკუთარის შრომით. ახალი გრუპები კი პროფესიონალური გრუპებია. მათი საფუძველი საფუძველია მატერიალურ ცხოვრების წარმოებისა და მათ ინდუსტრიის ინტერესები აქვთ სახეში. მაშასადამე, თანახმად ისტორიულ მატერიალიზმის პრინციპებისა, ეს ჯგუფები სოციალისტურ სტრუქტურის საძირკვლად გამოდგებიანო“ (3). სორელი გვითითებს მო-

(1) Commission des grèves et de la grève générale (წინასიტყვაობა). (2) იქვე.

(3) G. Sorel. L'avenir socialiste des syndicats გვ. 46.

მავალ საზოგადოების საფუძველზე, და ამ საფუძვლის შესახებ ემილ პუჟე განმარტავს: „მწარმოებელთა ჯგუფი ახალ საზოგადოების უჯრედებად (КЛЕТКА) უნდა გახდეს. სხვა საფუძველზედ შეუძლებელია მოხდეს სოციალური ტრანსფორმაცია... მაშასადამე, აუცილებლად საჭირო არის, რომ მშრომელი ხალხი მოემზადოს ეკონომიურ ტრანსფორმაციის საქმისთვის და იგი მოემზადება მხოლოდ სინდიკატის ფარგალში. მხოლოდ იქ შეიძლება შესწავლა იმ პირობებისა, თუ რანაირად გააძევებენ კაპიტალისტებს, რა გვარად აწარმოებენ საქმეს და რანაირად გაანაწილებენ შრომის ნაყოფს კომუნისტურ ნიადგზედ... სამინისტროები, ადმინისტრაციები ყოველივეს უარყოფილი იქნება. ცხოვრება ამ დაწესებულებათა გარედ დარჩება, რადგან ახალი ორგანიზმები იკისრებენ სოციალურ შეთანხმების ფუნქციებს... ეს ორგანიზმები კორპორატიული ფედერაციები იქნებიან, რომელნიც იკისრებენ წარმოების რეგულიარიაციას და რომელნიც დააკმაყოფილებენ ხალხის მოთხოვნილებათ... „შრომის ბირჟა“ მუნიციპალიტეტის ადგილს დაიკერს და გახდება კომუნისტურ კერად... ამ ახალ სოციალისტურ აგრეგაციის დამახასიეთებელ თვისებად ის იქნება, რომ იგი განახორციელებს კაპიტალისტურ ნანგრევებზედ აღორძინებულ ეკონომიურ დეცენტრალიზაციას, განახორციელებს აგრეთვე დეცენტრალიზაციას სახელმწიფოებრივს და მუნიციპალურს (1).

აი ახალ სოციალურ ფილოსოფიის პრინციპი. იგი ძირითადად განსხვავდება კოლექტივიზმის ანუ სახელმწი-

(1) Le syndicat, par Emile Pouget. გვ. 19, 20, 21.

ფოებრივ სოციალიზმის ფილოსოფიისაგან. მომავალ საზოგადოების ასაშენებლად სრულიად ახალი ელემენტებია აღიარებული. სახელმწიფოებრივი კოლექტივიზმი მომავალ საზოგადოებაში ოთხ სხვადასხვა ელემენტს ხედავს — ინდივიდუუმს, სინდიკატს, კომუნას და სახელმწიფოს. ახალი სისტემა ორ უკანასკნელ ელემენტს უარ-ჰყოფს, სტოვეებს მხოლოდ პირველ ორს — ინდივიდუუმს და სინდიკატს. სახელმწიფო უარ-ყოფილია, როგორც ძალმომრეობითი და ცენტრალისტური ორგანიზმი. რაკი წარმოებას დეცენტრალისტური ხასიათი მიეცემა, ამ წარმოების რეგულიატორად ცენტრალისტური ორგანო ვეღარ იქნება. კომუნაც დემოკრატიული მცნებაა. კომუნა არ არის გამომსახველი მწარმოებელთა ინტერესებისა; კომუნაში პირ-იქით ეჯახებიან ერთმანეთს სხვადასხვა ინტერესების ჯგუფები. ამიტომ კომუნის დეცენტრალიზაციაც არის საჭირო სოციალისტურ წყობილებაში. ამ დეცენტრალიზაციის ლოდიკური საზღვარი მწარმოებელთა ჯგუფია, სინდიკატია.

მაშ რა ადგილი უნდა ეჭიროს ამ მოძრაობაში პოლიტიკურ პარტიებს, ინტელიგენტურ პროლეტარიატს? სინდიკალიზმი ამ მხრივ უღმობელია. ჯერ კიდევ „ინტერნაციონალის“ ერთ ერთ ცირკულიარში (21 ივლ. 1873) მარკსი აღიარებდა: „ადვოკატები, უსაქმოდ დარჩენილნი, უმეცარი ექიმნი პრაქტიკას მოკლებულნი, ბილიარდზე მოთამაშე, სტუდენტები, პატარა პრესის ჟურნალისტები — ყველა ესენი მუშათა ჯგუფების წინამძღოლობას ჩემულობენ და ამ რიგად სოციალიზმი მათთვის კარიერად ხდებოა.“ — „ძალიან მოხარული ვარ, ამბობს სორელი (აღნიშნულ წიგნში), რომ

ინტელიგენტ - პროლეტარიატის დაფასებაში ჩემი და მარკსის აზრი ერთი და იგივეა. ამ კლასის წევრების სურვილია გენერალურ შტაბის დაარსება, იმ გვარ შტაბისა, რომელიც ვითომდა შუამავლად უნდა გახდეს ხალხის ინსტიტუტებისა და რევოლუციონურ აზრებთა შორის. მათ აქვთ პრეტენზია, რომ ისინი გონებრივ კლასს (*classe pensante*) შეადგენენ. ხალხი კი ზარბაზნის ხორცია და ეკსპლოატატორთა დავლაა (1). ინტელიგენტ - პროლეტარიატი უმეტესს შემთხვევაში პოლიტიკურ პარტიებში ჯგუფდება და ამ პარტიების შუამავლობით ყვაევსავით დასჩხავიან მწარმოებელ პროლეტარიატს და სულ იმის ცდაში არიან, რომ სოციალიზმის კითხვა დემოკრატიულ ნიადაგზედ გადაიტანონ და პროლეტარიატსაც ხელი ააღებინონ წმინდა კლასურ ორგანიზაციებზე. მაგრამ, საბედნიეროდ, — სორელი გვეუბნება ამასაც — „რევოლუცია მუშებისთვის სულ სხვა არის; იგი არ არის რომელიმე პარტიის გამარჯვება. იგია პოლიტიკურ მზრუნველობისაგან თავის დაღწევა და განთავისუფლება. რევოლუცია მმართველობის დაშლაა. იგი ორგანიზაციაა სოციალისტურ ურთი-ერთობისა არა-მშრომელთა მმართველობის გარედ. ამიტომ საყოველთაო გაფიცვა არ იქნება გაფიცვა რომელიმე პოლიტიკურ პარტიის ხელმძღვანელობით (განხორციელებული) გაყოველთავებული (*généralisée, генерализирована*); ეს იქნება მოფიქრებული აჯანყება მოწყობილ მუშათა ორგანიზაციებისა, რომელთაც იმდენი სიმწიფე ექნებათ, რომ ისინი აღარ ისაჭიროვებენ პოლიტიკურ პარტიების ხელმძღვა-

(1) L'Avenir socialiste des syndicats წინასიტყვ. XIII.

ნელობას (იქვე, წინასიტყვაობა VII): მეორე ადგილას იგივე ავტორი ამბობს: „სინდიკალისტებს კარგად ესმით, რომ თუ მუშამ სიარული დაიწყო იმ პირობებში, რომლებშიც სინდიკალისტური მოძრაობის გარეშე მხოლოდ დგანან, იგი თავის თავს ვერასოდეს ვერ მოუვლის და ყოველთვის გარეშე მდგომ დისციპლინას უნდა დემონსტრირებდეს (იგივე გვ. 23). ერთის სიტყვით, სინდიკალიზმი წარმოების ნიადაგზედ სდგას, ამავე ნიადაგზედ მოქმედობს და მომავალსაც ამავე ნიადაგზე ამყარებს.

სორელის აზრით, სოციალიზმის მიზანი ის კი არ არის, რომ თვითმუშა მუშისაგან გამოიყვანოს ყურნალისტი, რომანისტი, ან ორატორი (1), სოციალიზმის აზრია ყველანი წარმოების ფარგალში ჩააყენოს.“ (გვ. 83).

ხოლო უმთავრესი მიზეზი სინდიკალიზმის შეურიგებლობისა პოლიტიკურ პარტიებთან (გინდაც სოციალისტურებთან) არის სინდიკალიზმის და დემოკრატიზმის ერთმანეთთან შეურიგებლობა. სინდიკალიზმი არის სოციალისტური მოვლენა, აღმოცენებული მწარმოებელთა ერთიან ინტერესების ნიადაგზე; დემოკრატიზმი არის მოვლენა პარტიკული და ნიადაგად ინტერესთა სხვადასხვაობა უდევს. დემოკრატიზმი დამყარებულია საყოველთაო საარჩევნო უფლებებზედ, რომელიც ვითომდა საყოველთაო სურვილის გამოხატულებულია, ნამდვილად კი გამოსახვაა მცხოვრებთა ერთის ნაწილის (უმრავლესობის, თუმცა ეს უმრავლესობა ხშირად უმნიშვნელოა) გაბატონებისა მეორე ნაწილზე. დემოკრატიზმი „სოციალურ მშვიდობიანობას“

(1) ბევრ ქალს ქალთა ემანსიპაცია სწორედ მაგრე ესმით. მათ სურთ ნემსი საწერ-კალამზედ შესცვალონ. ფემინიზმი ამიტომ ხშირად სასაცილოა და არსებითად რეაქციონური.

ჰქადაგებს, ჰქადაგებს „კაპიტალის და შრომის შეთანხმების საჭიროებას“, „კლასთა თანამშრომლობაზე“ ლაპარაკობს. და ამიტომაც არის, რომ, როდესაც კი სახელმწიფო ჩაერევა ხალხმე სოციალურ ბრძოლაში, იგი ყოველთვის ცდილობს დააყენოს მუშათა მოძრაობა დემოკრატიულ ნიადაგზე, ე. ი. იმ ნიადაგზედ, რომელსაც უარჰყოფს სარევილიუციო სინდიკალიზმი. და ამიტომაც არის, რომ საფრანგეთში, მაგალითად, სინდიკალისტებმა სრული უნდობლობა გამოუცხადეს ვალდეკ-რუსოს და მილიერანს, რომელნიც სხვადასხვა იურიდიულ დაწესებულებათა დაარსების საშუალებით (1) ცდილობდნენ ლეგალური ხასიათი მიეცათ სარევილიუციო მოძრაობისთვის. „სინდიკალურ უფლებას (Droit syndical) არავითარი კავშირი არა აქვს დემოკრატიულ უფლებასთან (Droit démocratique), ამბობს ემილ პუჟე; ეს უკანასკნელი გამოსახულებას შეუგნებელ უმრავლესობისა, რომელიც ბლოკს ადგენს შეგნებულ უმცირესობის აღმოსაფხვრელად. იგი ხალხის სუვერენიტეტის დოგმაზეა დამყარებული და თუმცა იმ დოგმას აღიარებს, რომ ყველანი ძმები და თანასწორნი არიან, დემოკრატიზმის სანკციას აძლევს ეკონომიურ მონობას... სინდიკალური უფლება სულ სხვაა. მისი საფუძველი სუვერენიტეტია ინდივიდუუმის, ადამიანის არსების ავტონომიაა. მისი დასკვნა — შეთან-

(1) Conseil supérieur du Travail (შრომის მთავარი საბჭო), Conseil du Travail (შრომის საბჭო), Règlementation des grèves (გაფიცვის მოწესრიგება კანონით), Arbitrage obligatoire (სავალდებულო სამედიაციორო სასამართლო), Capacité juridique octroyée aux organisations ouvrières (მუშათა ორგანიზაციებისათვის იურიდიულ პიროვნების უფლების მინიჭება).

ხმება სიცოცხლისათვის — სოლიდარობაა. ასე რომ ლო-
ღიკური და აუცილებელი მიზანი სინდიკალიზმისა განხორ-
ციელება თავისუფლებისა და სოციალურ თანასწორო-
ბისა (1). „ამრიგად, განაგრძობს ავტორი, სინდიკალუ-
რი უფლება ისახება, როგორც ახალ უფლების ჩამონა-
სახი, იგი ამზადებს სოციალურ განახლებას. ის საზოგა-
დოებას უმზადებს საძირკველს, სადაც კანონის ძალმომ-
რეობით რეჟიმის ნაცვლად დამყარდება თავისუფალ
ხელშეკრულობის სისტემა.... სადაც კაპიტალისტურ
წარმოების ადგილს დაიკერს ეკონომიური ფედერალი-
ზმი“ (გვ. 23).

მაშასადამე, სინდიკალიზმი გადაქრით უარჰყოფს სა-
ხელმწიფოებრივ მექანიზმს და მომავალ წყობილებას ამ-
ზადებს არა მარტო ამ მექანიზმის დაუხმარებლად, არა-
მედ ამ მექანიზმთან შებრძოლებით. პოლ დელესალი ამ-
ბობს: „ბურჟუაზულ მმართველობის ფარგალში მოქმე-
დების ნაცვლად, ნაცვლად იმისა, რომ მივიღოთ მონა-
წილეობა სამმართველო დაწესებულებაში, რაც ყოველ-
თვის რევოლიუციის საწინააღმდეგო მოქმედება იქნება,
ჩვენ უპირატესობას ვაძლევთ იმგვარ მოქმედებას, რო-
მელიც გარედან მოქმედებს მმართველობის ორგანოებზე,
უპირატესობას ვაძლევთ მძლავრ პროპაგანდის საქმეს, რო-
მელიც ყოველთვის რევოლიუციონურ ხასიათისაა და
უკომპრომისო“... (2).

როგორც ზემოდ აღვნიშნეთ, სინდიკალისტები ამ-
ზადებენ პროლეტარიატს საყოველთაო გაფიცვისთვის. ამ

(1) Les bases du syndicalisme, par E. Pouget, გვ. 22.

(2) Les deux methodes du syndicalisme. P. Delesalle
გვ. 10.

გალაშქრებამ მშრომელ არმიისამ უნდა ბოლო მოუღოს სკანდინავიას (დაჭირავენას ადამიანის ძალღონისას) და ზატრანატს (საწარმოვო იარაღთა კერძო პირებისაგან მითვისებას). საყოველთაო გაფიცვის მოსამზადებელ კომისიის ანგარიშში ვკითხულობთ : კორპორატიული ჯგუფები, სინდიკატები დაესაკუთრებინან სახელოსნოებს და ქარხნებს. თვითეულ ინდუსტრიის ნაწილში სინდიკატები თავიანთ ფედერაციებთან შეთანხმებით გამოარკვევენ, რამდენი საქონელია საჭირო გასაკეთებლად. შრომის ბირჟებს, რომელნიც ახალ სოციალურ ორგანიზაციის ნერვიული განგლიონები გახდებიან, შეუკვეთავენ ამ საქონელს... რაიც შეეხება გაგზავნ-გამოგზავნას (ცირკულიაციას), ეგ საქმე დაევალება ტრანსპორტების ფედერაციას (1).

აქ რომ შეეჩერდეთ და დავასკვნათ ის, რაც გამომდინარეობს სინდიკალიზმის ანალიზიდან, უნდავ ვსთქვათ შემდეგი. ჩვენ წინ ახალი სოციალურ სისტემაა. ამ სისტემამ მომავლის იდეალი გვიჩვენა ; გვიჩვენა ისიც, თუ რაგვარ კონკრეტულ საშუალებით დავიპყრობთ ამ მომავალს და რა ხასიათის ფორმებში ჩამოისხმება ჩვენი ცხოვრება. ამ სისტემის სიძლიერე და სინამდვილე თეორიულ, განყენებულად დაყენებულ ფორმულებიდან არ გამომდინარეობს. იგია ლოღიკური დასკვნა სინდიკალიზმისა, მებრძოლ პროლეტარიატის პრაქტიკულ მოქმედებისა. ეგ მოქმედება ანტი-პარლამენტალური და ანტი-სახელმწიფოებრივია და მას წმინდა კლასური ხასიათი აქვს. სინდიკალიზმა უარჰყო სახელმწიფოებრივ კოლექტივი-

(1) Commission des grèves et de la grève générale.

ზმის სისტემა. მართლაც, განა აშკარა არ არის, რომ სოციალურ წარმოების ორგანიზაციას ვერ მოახერხებს ვერავითარი ცენტრალური დაწესებულება? ვერ მოახერხებს, ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ თვით წარმოება დეცენტრალიზაციისაკენ მიმდინარეობს, ვერ მოახერხებს, რადგან პროლეტარიატი დეცენტრალისტურ (და არა სახელმწიფოებრივ) ორგანოებში მოქმედობს და იბრძვის; ვერ მოახერხებს უმთავრესად კი იმიტომ, რომ ვერ შესძლებს ხალხის ცვალებად მოთხოვნილებათა დროულ დაკმაყოფილებას. საქმე ის არის, რომ სოციალისტური წარმოება ქიშპობის პრინციპზე კი არ იქნება დამყარებული, არამედ ჰარმონიულად შეთანხმებულ ინტერესებზე. რათა წარმოებას ნორმალური მსვლელობა ჰქონდეს, საჭიროა, რომ ბაზარში გატანილი საქონელი არ აღემატებოდეს იმ ნორმას, რომელიც ესაჭიროება ხალხს. და თუ ეს ნორმა გადაცილებული იქნება, წარმოების სისტემას ზიანი მოუვა. დღეს კონკურენციის გამო, ამ მოვლენას კაპიტალისტები მნიშვნელობას არ აძლევენ და ამიტომაც არის, რომ, ერთის მხრივ, ხალხის უმრავლესობა უსაჭიროეს საგნებს არის მოკლებული, და მეორეს მხრივ კი, გროვდება აუარებელი სიმდიდრე და ამასთან ერთი კაპიტალი ძირს უთხრის მეორეს და ამ რიგად ჰბადავს სამრეწველო კრიზისებს. რომელი ცენტრალური ბიურო შესძლებს ამ ნორმის დაწესებას? რაც გინდა კარგად მოაწყოს სტატისტიკური საქმე, ყოვლად შეუძლებელია ცენტრიდან თვალყური ადევნოთ ცვალებად აუარებელ საჭიროებათ, რომელნიც ქვეყნის სხვადასხვა კუთხეში ხალხს ებადება. ეგ ბიურო ან გადააჭარბებს საქონლის განაწილებაში, მეტ საქონელს დაამზადებს ვიდრე საჭიროა, ან

საჭირო ნორმას დააკლებს. ორივე შემთხვევაში შერყეული იქნება წარმოების სისტემა.

თ ა ვ ი მ ე რ ვ ე

პარლამენტი და კლასთა ბრძოლა

ყველა ზემოდ ნათქვამის შესახებ აუცილებლივ გვეტყვიან: ლაპარაკი გაქვთ კაპიტალისტების და პროლეტარიების, მემამულეების და მიწის მუშაკთა შეტაკების და ბრძოლის შესახებ; და განა ჩვენს ცხოვრებაში და საზოგადოთ ხალხის ცხოვრებაში ეკონომიური საკითხი და ბრძოლაა ერთად-ერთი საყურადღებო მოვლენა? განა ხალხს საწარმოვო ინტერესების გარდა არა აქვს მეცნიერული, ფილოსოფიური და რელიგიოზური იდეალები? და განა ამ იდეალების განმარტებისათვის საკმარისია კლასთა ბრძოლის პრინციპი? სამართლიანია ისტორიულ მატერიალიზმის პრინციპი, ე. ი. განა ჭეშმარიტია ის აზრი, რომ ისტორიულ ევოლიუციას, პროგრესს ყოველთვის მატერიალური საფუძველი აქვსო?

ისტორიულ მატერიალიზმის პრინციპებს ჩვენ სხვაგან და სხვა დროს გავარჩევთ: საგანი რთულია; მოითხოვს ვრცელ დასაბუთებას. ამ ნაწერების ფარგალში მას ვერ მოვათავსებთ. ეხლა შეგვიძლია აღვნიშნოთ ის, რომ დღევანდელ პირობებში, ისტორიის დღევანდელ ხანაში კლასთა ბრძოლის პრინციპი ცხოვრების ამოძრავების მთავარი ღერძია. და კლასთა და წოდებათა ბრძოლა კი თავისებურ ელფერს და განმარტებას აძლევს ხალხის ცხოვრების ყველა სხვა მხარეებსაც. ჩვენ, რასაკვირველია, არ უარვყოფთ იმას, რომ მეცნიერებას, ფილო-

სოფიას, ხელოვნებას, რელიგიას და ეროვნულ საკითხს განსაზღვრული ადგილი უჭირავს ცხოვრებაში. ვამბობთ მხოლოდ, რომ მეცნიერება, ფილოსოფია, ხელოვნება, რელიგია, ეროვნული კითხვა, — ყოველივე ეს ხალხში იბადება და ვითარდება, ხოლო რადგან ხალხს ეკონომიური ფაქტები ამოძრავებს, ამიტომ ყველაფერს ამ ფაქტორის გავლენა ატყვია და არა მარტო გავლენა ატყვია, კითხვის განმარტება დღევანდელ პირობებში მხოლოდ კლასთა ბრძოლის პრინციპის მიხედვით შეიძლება. ჩვენ უკვე გაკვრით შევვხეთ ეროვნულ კითხვას და ვნახეთ, რომ ეროვნული კითხვა აუცილებლივ სოციალისტურ კითხვას უნდა დაექვემდებაროს. სოციალიზმი სამართლიანად სწყვეტს ეროვნულ კითხვას, ეროვნული კითხვა კი სოციალიზმს არ შეიცავს. რაც შეეხება დანარჩენ არა-ეკონომიურ კითხვებს, ამის შესახებ ბაასი, როგორც ვსთქვით, სხვა დროსთვის გადავდოთ.

წინა წერილებში განგებ შევჩერდით სინდიკალიზმის განმარტებაზედ. სინდიკალიზმი გვეუბნება — თუ გინდათ სოციალიზმის განხორციელების საქმეს ემსახუროთ, გასწყვიტეთ ყოველივე კავშირი პოლიტიკურ პარტიებთან, ხელი შეუწყეთ პროფესიონალურ კავშირების დაარსებას და შეადგინეთ ამ კავშირების საშუალებით „შრომის პარტია“. ამას გვირჩევს სინდიკალიზმი. ღრმად დარწმუნებული ვართ, რომ კავკასიის და საქართველოს მშრომელი ხალხი, დღეს თუ ხვალ, ამ ახალს გზას აირჩევს. და აი სოციალისტ-ფედერალისტებისთვის იშლება ფართო მოედანი ნაყოფიერ მოქმედებისათვის. მაგრამ... ამ გვარ მოქმედებას პარტია ხელს ვერ მოჰკიდებს, თუ ძი-

რითადი ცვლილებანი არ მოახდინა, როგორც პარტიულ პროგრამაში ისე პარტიულ ორგანიზაციებში. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სოციალისტ-ფედერალისტები პრინციპიალურ წინააღმდეგობას თავს ვერ დააღწევენ, გარკვეულ გზას ვერ დაადგებიან, მშრომელ ხალხს დაშორდებიან და კლასთა ბრძოლის პრინციპს ვერ დაიცავენ. და თუ სოციალისტური პარტია კლასთა ბრძოლის ნიადაგს ასცდა, მას არავითარი გავლენა აღარ ექნება მშრომელ ხალხის განთავისუფლების საქმეში. სოციალისტ-ფედერალისტა პარტია კი, ჩვენის აზრით, სწორეთ ამ ხასიათის თავთაქვეზედ იმყოფება ამ ჟამად.

მართლაც, დააკვირდით პარტიის მოქმედებას. რამდენადაც ვიცით, პარტიას ამ უკანასკნელ ხანაში გადაწყვეტილი აზრი არ ქონდა პარლამენტარიზმის შესახებ, ამ საქმის გადაწყვეტაში ორმა მიმართულებამ იჩინა თავი. ერთი მიმართულება გადაჭრით უარყოფდა პარლამენტალურ მოქმედების სარგებლობას, მიუხედავად ამისა პარტიის დელეგატთა კრებაზე პრინციპიალური კითხვა კი არ იყო წამოყენებული (მივიღოთ თუ არა მონაწილეობა პარლამენტში, საზოგადოთ,) არამედ ტაქტიკური კითხვა, მივიღოთ თუ არა მონაწილეობა რუსეთის სათათბიროშიო. დელეგატთა კრებამ დაადგინა, მონაწილეობას ნუ მივიღებთო. ხოლო გავიდა რამდენიმე კვირა და ამ საგნის შესახებ პარტიის ფედერალურმა კომიტეტმა აუწყა ქვეყანას, გარემოება გამოიცვალა, კადეტები იმარჯვებენ, „დუმას“ ოპოზიციონური ხასიათი ექნება და ამიტომ არჩევნებში მონაწილეობა უნდა მივიღოთო. ეს ასედაც უნდა მომხდარიყო. რაკი პრინციპიალურად უარყოფილი არ იყო პარლამენტარიზმი, ერ-

თის ტაქტიკურის დადგენილების შეცვლა ძნელი საქმე აღარ უნდა ყოფილიყო.

პარტიამ მიიღო მონაწილეობა არჩევნებში და დაადგა თუ არა ამ გზას, დევნო თავთაქვეზედ და სრულიად მიაფუჩეჩა კლასთა ბრძოლის პრინციპი. პარლამენტარულ ნიადაგზედ მომქმედ სოციალისტურ პარტიებისათვის კლასთა ბრძოლის უარ-ყოფა იქიდან იწყება, როდესაც ეს პარტიები კანდიდატების ამოსარჩევად ან რაიმე კანონის შესამუშავეებლად არა-სოციალისტურ პარტიებს ეკავშირებიან „საერთო“ მოქმედებისათვის. საცა კლასთა შორის „საერთო მოქმედება“ ჩნდება, იქ კლასთა ძირითად შეურიგებლობაზე ლაპარაკი აღარ უნდა იყოს. სოციალ-დემოკრატების, რომელნიც ვითომდა იდგნენ კლასთა შეურიგებლობის ნიადაგზე, დაუკავშირდნენ თბილისში ქართველ დემოკრატებს და რადიკალებს? პროვინციებში კი ზოგიერთ ადგილებში უკავშირდებოდნენ პარტიების გარეშე მდგომ „საზოგადოების“ უპრინციპო ნაწილს. ვინ არიან ქართველი დემოკრატები ან რადიკალები? საიდან დაიბადნენ? რას და ვის ემსახურებიან? რასაც ემსახურებიან, პროგრამებით გაიგებთო, გვეტყვიან. მაგრამ ჩვენ დიდ ფას არ ვაძლევთ ამ პროგრამებს, ჩვენ ვიცით, რომ ამ პარტიების წევრნი ორი-სამი წლის წინად ან სრულიად გულგრილად ეკიდებოდნენ ხალხის განთავისუფლების საქმეს, ან თუ თანაუგრძნობდნენ, თანაუგრძნობდნენ პასიურად და ამასთან თანაუგრძნობდნენ მხოლოდ კონსტიტუციის დამყარებას, ე. ი. თანაუგრძნობდნენ იმგვარ წყობილების დამყარებას, სადაც გაძოისახება ბურჟუაზიის პოლიტიკური გაბატონება. ეს ხალხი არსებითი წინააღმდეგია კლასთა ბრძოლის გამწვავებისა. მათი

სარწმუნოების სიმბოლო — „შრომის და კაპიტალის“
მორიგება და „კლასთა თანამშრომლობა“. აი ამ ხალხს
უკავშირდება სოციალისტური პარტია!

ჩვენ კარგად ვიცით, რომ სოციალისტ-ფედერალის-
ტებს სხვა გზა არ ჰქონდათ, რაკი ერთხელ შესდგეს ფე-
ხი პარლამენტალურ პლატფორმაზედ. აქ კომპრომისი,
პრინციპის ლალატი და შეუფერებელი დაკავშირება იგე-
თივე ლოლიკური და ბუნებრივი მოვლენაა, როგორც
შეურიგებლობის და პრინციპის სიწმინდის დაცვა ლო-
ლიკური და ბუნებრივი მოვლენაა რევოლუციონურ
პლატფორმაზე მდგარ სოციალისტისათვის. ჩვენ ვამბობთ
მხოლოდ, რომ პარტია ასე ადვილად არ უნდა დამდგა-
რიყო ამ სახითაო გზაზედ. გვეტყვიან, სოციალ-დემო-
კრატებს მხარი ვერ დავუჭირეთ, რადგან ჩვენთან შე-
თანხმება არ მოინდომესო; სოციალ-დემოკრატის კანდი-
დატებს მიეცით თქვენი ხმა და თქვენ კანდიდატებს ნუ
წამოაყენებთო. მაგრამ, ჩემის აზრით, არც სოციალ-
დემოკრატებთან შეთანხმება იხსნიდა სოციალ-ფედერა-
ლისტებს კომპრომისების ქსელიდან. ამ შეკავშირებას
გარეგნულად რევოლუციონური ხასიათი ექნება, მხო-
ლოდ ჩსებთაჲდ მას უფრო ლეგალიზმის ელფერი ედე-
ბოდა. ვინც პარლამენტში მიდის, რევოლუციას უნდა
გამოემშვიდობოს. სოციალ-დემოკრატებიც მიისწრაფიან
პარლამენტში, მაშასადამე, არც მათთან დაკავშირებით
დაიცავდნენ სოციალ-ფედერალისტურ სოციალიზმის და
რევოლუციის პრინციპებს.

ეს რომ ასეა, გადავავლოთ თვალი ევროპიელ სო-
ციალ-დემოკრატის მოქმედებას, მოვიგონოთ ამსტერ-
დამის კონგრესზე აღძრული კამათი და დავრწმუნდებით,

რომ თუ დღეს სოციალ-დემოკრატია კრიზისს განიცდის, ამის მიზეზი ის არის, რომ სოციალ-დემოკრატია პარლამენტში მოქმედებს და „რეფორმის“ და „რევოლუციის“ სინტეზის და შეერთების საქმეს ემსახურება.

„საქართველოს“ ფურცლებზედ ამ ორის წლის წინად ვრცელი წერილი დავბეჭდეთ ამ საკითხის შესახებ (1). მოვიყვანოთ იგი ზოგიერთის შემოკლებით.

1896 წელს ლონდონში მომხდარ სოციალისტურ კონგრესზე დაადგინეს: სოციალისტი, რომელიც პარლამენტალურ მოქმედების სარგებლობას უარჰყოფს და რომელსაც სოციალურ რევოლუციის მოსახდენად პოლიტიკურ ძალის მოპოვების საჭიროება არ სწამს, გამორიცხულუნდა იქნას კონგრესიდან და მომავალ ინტერნაციონალურ კონგრესზედაც მონაწილეობა არ უნდა მიიღოს. იგივე დადგენილება განმეორებულ იქნა ბრიუსელის კონფერენციაზე 1899 წ. ამ დადგენილებას ის მოჰყვა, რომ ინტერნაციონალურ სოციალიზმს ჩამოშორდნენ ანარქისტები, სარევოლუციო სინდიკალისტები და საზოგადოდ მუშათა ის ორგანიზაციები, რომელთაც პარლამენტისადმი რწმენა დაეკარგათ და ხსნას წმინდა ეკონომიურ ხასიათის ბრძოლაში და ხედავენ. პირიქით, ინტერნაციონალურ კონგრესებს დაეპატრონენ პარლამენტარიები, პოლიტიკოსები და მუშათა ორგანიზაციების ის წარმომადგენელი, რომელთაც სწყურიათ პოლიტიკურ ძალის მოპოვება, ე. ი. დაეპატრონენ ს.—დემოკრატები.

1896 წლის კონგრესმა სოციალიზმი პოლიტიკურ

(1) რეფორმა თუ რევოლუცია? (ამსტერდამის კონგრესის გამო) „საქართველოს“ ნომრები 18, 19

ცხოვრების ფარგალში ჩააყენა, ქარხნიდან გააძევა და პარლამენტში შეამწყვდია. და ამ გარემოებას დიდ-მნიშვნელოვანი შედეგი მოჰყვა. სოციალიზმს სარევოლუციო ხასიათი თან და თან დაეკარგა. სიტყვას „რევოლუცია“-ს შინაარსი დაეკარგა, სამაგიეროდ „რეფორმა“-ს თან და თან მოქალაქობრივი უფლება მიენიჭა. ამ ცვლილებამ 1900 წ. პარიზში მომხდარ კონგრესზე ისეთის სიამაყით წამოჰყო თავი, რომ ზოგიერთ ს.-დემოკრატ „რევოლუციონერს“ გული გაუხეთქა, ჩააფიქრა და „რევოლუციის“ დასაცავად საომრად გამოიწვია რეფორმისტების წინააღმდეგ. ამსტერდამში ხელმეორედ შეეჯახნენ ერთმანეთს მოპირდაპირენი და, კენჭის ყრას რომ მივაქციოთ ყურადღება, უნდა ვსთქვათ, რომ „რევოლუციამ“ გაიმარჯვა „რეფორმაზე“ და მით სოციალიზმს დიდი საფრთხე ააცილა. მაგრამ, საქმეს რომ დააკვირდეთ, აღმოაჩენთ, რომ სოციალიზმი მაინც განსაცდელში დარჩა, რომ „რეფორმისტებზე“ „რევოლუციონერების“ გამარჯვება უმნიშვნელოა, რადგან ორსავე ვითომდა მოპირდაპირე ჯგუფს ერთი და იგივე პროგრამა აკავშირებს, ორივე ჯგუფი ერთსა და იმავე საშუალებას ხმარობს პროგრამის განსახორციელებლად, და რომ პარლამენტში მოქმედება ორსავე ჯგუფს, მიუხედავად ზოგიერთ სიტყვიერ ფართიფურთისა, რეფორმისტების ხასიათს აძლევს.

რეფორმიზმს და მისს მავნებლობას ასე ახასიათებს პოლ ლუი (გედისტი):

„1904 წ. კონგრესს სწადა ბოლო მოეღო ექვსის წლის წინად გაჩენილ კრიზისისათვის. თეორიის და კრიტიკის სფერაში ბერნშტეინის სცდილობდა მარქსიზმის საძირკველის დარღვევას, იგი უარყოფდა კაპი-

ცალის კონცენტრაციის (1), კლასთა შორის არსებულ უთანხმოებას, უარყოფს ეკონომიურ ევოლუციის გავლენას სოციალურ ცხოვრებაზე. პრაქტიკულ ფარგალში მილიერანი გაჩნდა, რომელიც ჟორესის, ვივიანის და რუნეს მოწონებით, ღენერალ გალიფესთან (2) ერთად შედის მინისტრთა კაბინეტში. კაბინეტს თავს არ ანებებს მეგობრების რჩევით შალონსა და მარტინიკში მომხდარ ამბების შემდეგაც (3). მის მეგობრებს პროცესტი არ გამოუცხადებიათ მაშინაც, როდესაც მილიერანი რუსის ხემწიფის წინაშე ქედმოხრილი იდგა. სოციალისტ-რეფორმისტების პარტია თან და თან თავის პრაქტიკულ მოქმედებას თეორიულ საფუძველს აძლევს. იგი მჭიდროდ უკავშირდება რადიკალებს და ოპოზიციონერებს... ამ პარტიის ზოგიერთი გავლენიანი წევრი დათმობის გზას ადგას. ჟორესი იტალიის მეფესთან ერთად მიირთმევს საუზმეს. იგი მხარს აძლევს მილიერანს, როდესაც ამ უკანასკნელს უსაყვედურებდნენ, რომ კენჭის ყრის დროს პარლამენტში მილიერანი წინააღმდეგი არ იყო არც სარწმუნოების ბიუჯეტისა, არც ჯარის შემცირებისა და არც ანტიმილიტარულ პროპაგანდას თანაუგრძნობდა... რეფორმისტების ფრაქცია, თავის პარლამენტალურ მოქმედებაში იმდენად უახლოვდება რადიკალიზმს, რომ თითქმის მისაგან აღარ განირჩევა... ამ მრავლენას სხვა ქვეყნებშიაც აქვს ადგილი. შვეიცარიის კანტონებშიაც სცადეს სოციალისტებმა მინისტრთა კაბინეტში შესვლა, ეს ცდა სამარცხვინოდ გათავდა მათთვის. გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის ერთს ფრაქციას სწადდა, ვიცე-პრეზიდენტის ადგილი სოციალისტმა უნდა მოიპოვოსო. ესლახან მომხდარმა ავსტრიის სოციალისტურმა კონგრესმა ძლიერ ცუდი ტენდენციები გამოააშკარავა. იტალიაში ტურატომ, მართალია, არ მიიღო სამინისტრო პორტფელი, რომელსაც აძლევდნენ; სამაგიეროდ, სამინისტროს მაინც მხარს აძლევს; ბელგიაში ანზელი და ფურნემონი ჟორესის მიმართულებას დააზრს იცავენ და ნიადაგს ამზადებენ მომავალ კაბინეტში შესვლისათვის (4).

(1) მარქსიზმის კრიტიკა მარტო ბერნშტეინს არ ეკუთვნის, მარქსს არ ეთანხმება ბევრი რევოლუციონერი, რომელთაც არაფერი აქვსთ საერთო ბერნშტეინსა და რევიზიონისტებთან.

(2) გალიფე ის ღენერალია, რომელმაც კომუნის დროს (1870) დიდ ძალი სალსი ამოუღოცა.

(3) რამდენიმე მუშის მოკვლა.

(4) Européen, 143.

აი სოციალ-რევოლუციონისტების სურათი. ს.-დემოკრატიის „რევოლუციონური“ ნაწილი წინააღმდეგ ამ გვარ მიმართულებას, წინააღმდეგ და შესანიშნავი ის არის, რომ რევოლუციონიზმის დასაცავად იძულებული შეიქნა თავის თავის წინააღმდეგ გალაშქრებულიყო და უარყო პოლიტიკური ნიადაგი, რომელზედაც მანამდე იდგა.

ამსტერდამის კონგრესზე ს.-დემოკრატიის „რევოლუციონური“ ფრაქცია ჟორესს უსაყვედურებდა: ჩასციებიხართ რესპუბლიკას და გგონიათ, პროლეტარიატს ხსნას რესპუბლიკა და თქვენი პარლამენტალური მოქმედება მოუტანსო! ბებელმა რესპუბლიკანურ რეჟიმის დასამცირებლად გერმანიის მონარქიასაც კი დაუწყო გუნდრუკის კმევა.... „მე მონარქიის მცველად უნდა გამოვიდე „თქვენს წინააღმდეგ, — უთხრა მან ჟორესისტებს, — „მოხდება თუ არა თქვენში (საფრანგეთში) მუშათა გაფიცვა, იმ წამსვე ჯარს მიუსევენ. ჩვენში კი ამას არ შვრებიან.. ეს იმიტომ, რომ მონარქიას არ შეუძლიან სავსებით მიიღოს მონაწილეობა იმ ბრძოლაში, რომელიც კლას-„თა შორის არის აღძრული, მონარქიამ ხალხსაც უნდა „გაუწიოს ანგარიშიო“ (1).

ბურჟუაზული რესპუბლიკა, რასაკვირველია, გაფიცულთა ცუდი მცველია, მაგრამ მონარქია კი განა უკეთესია? ამის შესახებ გერმანიის ს.-დემოკრატიულ ორგანო „ფორვერტ“-ში კურტ აიზნერი ამ ნაირად უპასუხებს ბებელს:

„განა შესაძლებელია ამგვარ საბუთების წამოყენება სასარგებლოდ გერმანიისა, იმ გერმანიისა, სადაც სოციალისტების წინააღმდეგ განსა-

(1) იხ. კონგრესის ანგარიში L' « Humanité » n° 122.

კუთრებული კანონები არსებობენ, სადაც კანონის პროექტია შემუშავებული, რომლის ძალით გაფიცულნი ადვილად იქნებიან გაქვებულნი... საკვირველია, რომ დაავიწყდათ ოცნება ბისმარკისა, პროლეტარიატის გასრესა რომ სწყუროდა პირდაპირ შეტაკებაში. და თუ, საზოგადოდ, გერმანიაში არ გზავნიან ჯარს გაფიცულთა წინააღმდეგ, ეგ იმიტომ, რომ საგანგებო პოლიცია გვეყავს და პროლეტარიატის დისციპლინა უმაღლეს სარისხამდეა განვითარებული. **პოლიცია ისე სასტიკად ეპურობა მანიფესტაციებს, რომ ჯარის მოწვევა საჭირო აღარ არის.** ვის უნდა ესროლონ ჯარის კაცებმა? ქუჩაში, ეგრედ წოდებულ, „უერთელ“ ორგანიზაციების 1) მუშებს თუ ნასავენ. პროლეტარიატი გაწვრთნილია, იჩქამსვე ემორჩილება პოლიციას და მანიფესტაციების წინააღმდეგია. შალონში საფრანგეთის მუშებმა მანიფესტაცია რომ მოახდინეს, რამდე ი მსხვერპლი იქებოდა საჭირო და რამდენ მუშას უკრავდნენ თავს ციხეში (2).

ამ რიგად, როგორც ვხედავთ, ბებელს თვით მისი ამხანაგები ამტყუნებენ. და, რასაკვირველია, გაამტყუნებენ, რადგან ჟორესის წინააღმდეგ წარმოთქმული სიტყვები პოლემიკის საჭიროებისათვის წარმოთქვა ბებელმა, თორემ იგი თითონ რესპუბლიკელია და შარშან დრეზდენის კონგრესზედაც აღიარა თავისი რესპუბლიკანიზმი: „პრუსიის გერმანიაში რაც უნდა უვარგისი რესპუბლიკა არსებულიყო, ჩვენ ვხლა საყოველთაო საარჩევნო თანასწორი, ფარული და პირდაპირი უფლება გვექნებოდა ყველა საწარმომადგენლო დაწესებულებისათვის... ჩვენი კანონები ასოციაციებისა და კრებების შესახებ უფრო ლიბერალური იქმნებოდნენ, სოციალური რეფორმებიც უფრო განვითარებული. პრესასაც უფრო მე-

(1) კაპიტალისტების მიერ შექმნილი ორგანიზაციებია გაფიცულების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

(2) სიტყვები მოგვყავს L'«Humanité»-დან, 155.

„ტი თავისუფლება ექნებოდა... ერთის სიტყვით, ჩვენის
„პროგრამის ბევრი მუხლი ეხლავე განხორციელებული
„გვექნებოდა. ამ ჟამად კი იძულებულნი ვართ დიდხანს
„და მედგრად ვიბრძოლოთ და ამ ბრძოლას ბევრი ძალი
„შევწიროთ“ (1).

ასე რომ ბებელის გალაშქრება ჟორესის რესპუბლი-
კანიზმის წინააღმდეგ ცარიელი ბაქა-ბუქი იყო, სხვა არა-
ფერი. მაგრამ რაკი ამსტერდამის კონგრესზე „რევორ-
მიზმი“ ამოიღეს ნიშანში, ამიტომ საჭირო იყო რესპუ-
ბლიკის გამობაც. ბებელმა მონარქია ირჩია — იქ უფრო
ადვილად განვითარდება რევოლუციაო. ხოლო გედმაც
გადააბოტა რესპუბლიკას და მოულოდნელად ანარქიულ
ნიადაგზე შედგა. თქვენ რესპუბლიკის დაცვას უნდები-
თო, — უთხრა მანაც კონგრესზე ჟორესს: მაგრამ გეკით-
„ხებით, რანაირად უნდა შეუწყოს ხელი პროლეტა-
„რიატის განთავისუფლებას თქვენ მიერ გადარჩენილმა
„რესპუბლიკამ?... თქვენი შეცდომა ძირითადია. თქვენ
„სოციალიზმს რესპუბლიკას და დიდ რევოლუციას უკავ-
„შირებთ. ჩვენ კი ვამტკიცებთ, სოციალიზმი წმინდა
„ეკონომიურ მოვლენათა შედეგია და ჩვენი შეხედულე-
„ბა სრულიად ეწინააღმდეგება თქვენსას. თქვენს თვალ-
„ში რესპუბლიკა პირველი თავი ან კიდევ შესავალია სო-
„ციალიზმისათვის“. (2)

ამასვე ნათლად ანარქიულ კონცეპციის აღიარება შეუძლე-
ბედა აეო, მაგრამ საქმე ის არის, — ყოველივე ესეც სიტ-
ყვის მასალად იყო ნახმარი; თორემ გედი არ იყო ჯანა,

(1) L' « Humanité », 123.

(2) იხ. ანგარიში L' « Humanité », 123.

საფრანგეთის ჩრდილოეთ ქალაქებში ეგრედ წოდებულ მუნიციპალურ სოციალიზმის განვითარებას რომ უწყობდა ხელს? განა 1893 წელს პარლამენტში დეპუტატობის დროს გედი არ ეხმარებოდა კანონმდებლობის შექმნის საქმეში სხვა სოციალისტებს, რომელნიც რესპუბლიკის გაუმჯობესობას ცდილობდნენ და რესპუბლიკის საშუალებით პროლეტარიატის ხსნას? დიახ ეს ასე იყო და ამიტომაც თვით სოციალ-დემოკრატიულ წრეებშიაც კი ვერაფრად მოიწონეს გედის გალაშქრება რესპუბლიკის წინააღმდეგ. „ფორვერტსმა“ გედის პოლიტიკა ამნაირად დაათვასა :

„გედის აზრით, კლერიკალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა ფუჭი საქმეა. რიგიანი სკოლა, მისის აზრით, მარტო სოციალისტურ საზოგადოებაში ღარსდება. ეს იმ მხრივაც მართალი, რომ საზოგადოდ ყველა ჩვენთა მისწრაფებათა სავსებით მხოლოდ სოციალიზმი განსხორციელებს, მაგრამ განა გერმანული სოციალ-დემოკრატია უყურადღებოდ სტოვებდა საყოველღეო შრომას ამა თუ იმ რეფორმის განსახორციელებლად? **გედს რომ გავხვებით, პარლამენტარიზმს თავი უნდა დავანებოთ,** (კურსივი ჩვენია) აღარ უნდა ვიმოქმედოთ საკანონმდებლო ნიადაგზედ... ამ ხასიათის გედთან გერმანელ სოციალ-დემოკრატის საერთო არა ექნებოდა რა, მას რომ ჩვენში ემოქმედნა იგი დაჩრდილებოდა ანარქისტების პატარა ჯგუფში (1).

გედის წინააღმდეგ დრეზდენის რევოლუციაც ღალატდება. დრეზდენში მომხდარ სოციალ-დემოკრატიულ კონგრესზე „რევოლუციონურმა“ ელემენტმა გაიმარჯვა. ამ კონგრესზე ბებელის მიერ რესპუბლიკის სასარგებლოდ წარმოთქმულ სიტყვის შემდეგ რევოლუცია გამოიტანეს, რომელშიაც, სხვათა შორის, აღიარებულია, რომ ს.-დე-

(1) L' « Humanité », 155.

მოკრატიათ უნდა ისარგებლოს თავის პარტიის ზრდით და განამტკიცოს და განავითაროს პოლიტიკურ თავისუფლების უფლებანი და „უნდა ცდილობდეს ენერგიულად განაუმჯობესოს სოციალური კანონმდებლობა“. აშკარაა კანონმდებლობას ვერ გააუმჯობესებთ, თუ პოლიტიკური ფორმა არ დაიცევით. და მაშასადამე, დრეზდენის კონგრესის მიერაც არიან გამტყუნებულნი ამსტერდამის კონგრესის „რევოლუციონერები.“ მაგრამ, ყველაზე საკვირველი ის იყო კონგრესზედ, რომ „რევოლუციონური აღფრთოვანება“ გამოიჩინეს გერმანელ ს.-დემოკრატის წარმომადგენლებმა, რომელნიც, ჩვეულებრივად, თავიანთ მუდმივ პრაქტიკულ მოქმედებაში არასოდეს არ გასცილებიან ლეგალურ ნიადაგს. ამგვარი შეუსაბამობა ჟორესმა აღნიშნა თავის სიტყვაში, როდესაც კაუცკის და ბებელს მიჰმართა და უთხრა :

„თქვენი პარტია პროპაგანდის განვითარების მხრივ შეუდარებელია. ამას ამტკიცებს 1903 წლის არჩევნები, როდესაც თქვენ სამი მილიონი ხმა მოიპოვეთ. მაგრამ თქვენი მოქმედება შეფერხებულია, რადგან პოლიტიკურად უძლურნი ხართ. მოქმედების ორი საშუალება გაკლიათ. თქვენ არა გაქვსთ რევოლუციონური ტრადიცია. რეფორმები, საყოველთაო საარჩევნო უფლება — ყოველივე ეს მთავრობისაგან მიიღეთ, ჩვენსავით ბარიკადების საშუალებით არ დაგიპყრიათ იგი. თქვენ კარგად იცით, რომ ამ უამად გემუქრებიან, ჰსურთ საყოველთაო საარჩევნო უფლება წაგართონ, მაგრამ თქვენ ფეხს არ იცვლით. საქსონიაში, რომელსაც „წითელ სამეფოს“ უწოდებენ (ისე ბევრია აქ სოც.-დემოკრატები), უკვე მოსპვეს ეს უფლება, მაგრამ თქვენ პროტესტი არ გამოგიცხადებიათ. თქვენ (მიუბრუნდა ჟორესი ბებელს) კრუპის (1) ინციდენტის გამო

(1) კრუპი — ცნობილი ზარბაზნების მკეთებელი მექარხნე იყო გერმანიაში. ს.-დემოკრატებმა გამოაქვეყნეს ფაქტები მის გარყვნილობის შესახებ და იმანაც თავი მოიკლა. იმპერატორს ძლიერ ეწყინა და მუშებს თანაგრძნობის გამოსაცხადებლად აღრესი დააწერინა..

მშვენიერი სიტყვა წარმოსთქვით რეისსტაგში, სიტყვა, რომელიც ჩვენ ყველა ენებზე გადავთარგმნეთ; მაგრამ თქვენ შეურაცხვეთით თქვენი თავი, რადგან მუშებს ურჩიეთ, რომ იმპერატორისთვის თავმდაბალი ადრესი მიერთშიათ. თქვენი უძლურება იმაშია, ც გამოისახება, რომ საპარლამენტო ძალა გაკლიათ. კენჭის ყრას თქვენში არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, რადგან თქვენი პარლამენტი ერთად-ერთია, სადაც მინისტრები პასუხს არ აგებენ და სადაც ყოველი დადგენილება იმპერატორისაგან ადვილად გაუქმებულია ხოლმე. დრეზდენის კონგრესიდან ბევრს რასმეს მოველოდით. გვეგონა, რაიმე გეგმას, პროგრამას შეიმუშავებდით; მაგრამ თქვენ დარწმუნდით რა, რომ პროლეტარიატი მომზადებული არ არის, თქვენი უძლურება ამოაფარეთ თეორიულ და სარევოლუციო ხასიათის ფორმულებს, რომლებსაც კაუცკი ისე ადვილად გიცხობსთ ხოლმე“ (1).

აი ამ გვარად კამათობენ ერთმანეთში ს.-დემოკრატიის „ორის მიმართულებების“ წარმომადგენელნი. ამ კამათს რომ ვაკვირდებით, ვრწმუნდებით, რომ ინტერნაციონალურ ს.-დემოკრატიაში კრიზისმა იჩინა თავი. იმან, ერთის მხრივ, შეიწყნარა ბურჟუაზული პარლამენტალური რეჟიმი და ამ რეჟიმის საშუალებით ცდილობს განახორციელოს კოლექტივიზმის იდეალი; მეორეს მხრივ, მასში ეჭვი დაიბადა: ბურჟუაზულ რეჟიმის შეწყნარება ხომ ღალატია პროლეტარიატისა, იგი ხომ სარევოლუციო სოციალიზმის უარპყოფააო. მაგრამ საუბედუროდ, ეგ მეორე ნაწილი ს.-დემოკრატიისა, რომელსაც სარევოლუციო პრინციპებისადამი მისწრაფება ვითომდა გაეღვიძა, ვერ ჰბედავს იმ ფარგლის გადაცილებას, რომლითაც შემოზღუდულია იგი, ვერ ჰბედავს ბადეს (პარლამენტარიზმის) დახვეას, რომელშიაც გახვეულია იგი და რომელიც აფერხებს მის სარევოლუციო მოქმედებას. მას არ ესმის, თუ რა გზით შეუძლია იხსნას თავი, იგი არ ხედავს თავის პრინციპების

(1) L' « Européen », 144.

ძირითად შეცდომას; იგი სარევოლუციო ფრაზეოლოგიით არის დაბრმავებული და თავის ამხანაგებს, რომელთაც მედიდურად „რეფორმისტებს“ უწოდებს (თითქოს თვითონ რეფორმების წინააღმდეგი ყოფილიყოს) შემდეგს სიტყვას ეუბნება: „რამდენადაც უფრო აპატარავებენ „სოციალისტები პროლეტარიატის მოთხოვნათა ფარგალს, იმდენად მეტად ღალატობს პროლეტარიატი სოციალიზმს (უკედ—ს.-დემოკრატიას.) და ანარქიზმს ითვისებს“ (1). ამ სიტყვების ავტორს და მის ამხანაგებს უნდა გაეგოთ, რომ ვინც ბურჟუაზულ პარლამენტში მოქმედობს პროლეტარიატის ინტერესების დასაცავად, იგი აუცილებლად და მუდმივად ღალატობს ამ ინტერესებს. ეს რომ გაეგოთ ამ სიტყვების მთქმელს და მის ამხანაგებს, ანარქიზმს აღარ გაექცეოდნენ, პარლამენტს თავს დაანებებდნენ და თავიანთ ძალღონეს პროლეტარიატის ორგანიზაციას კაპიტალთან პირდაპირ ბრძოლისთვის მოაწოდებდნენ. მაშინ ექნებოდათ ლოდიკური და ზნეობრივი უფლება „რეფორმისტების“ წინააღმდეგ ბრძოლისა. ეხლა კი მათ მიერ ატეხილი აყალ-მაყალი კომიკურ შთაბეჭდილებას ახდენს.

მართლაც, რას უსაყვედურებენ „მართლმორწმუნე“ მარქსისტები რეფორმისტებს? იმას, რომ რეფორმისტები პარლამენტში ბურჟუაზულ პარტიებს ეკავშირებიან და ამ საქციელით კლასთა ბრძოლის ბადლად კლასთა თანამშრომლობის პრინციპს აღიარებენო. ეს სრული ჭეშმარიტებაა. მაგრამ განა ამასვე არა სჩადიან „რევოლუციონერები“? კაუცკი ამბობს: „პარლამენტალურ ბრძოლის დროს ამა

1) პოლ ლუის (გელისტი) სიტყვებია, L' « Européen » 143.

„თუ იმ კანონის განსახორციელებლად ხშირად მეტი განსხვავება და წინააღმდეგობაა ლიბერალებსა და ბურჟუაზიის სხვა პარტიათა შორის, ვიდრე ლიბერალებსა და სოციალისტებს შორის. ამ შემთხვევაში სოციალისტებმა ლიბერალებთან ხელი-ხელ ჩაკიდულნი უნდა იარონ“ (1). ასე რომ, სრულიად გაუგებარია, რას უასყვედურებენ მარქსისტები რეფორმისტებს? ორივენი ერთად ლალატობენ კლასთა ბრძოლის პრინციპს. რაკი რევოლუციონერი პარლამენტის სავარძელში ჯდება და თანახმაა სხვა ფრაქციებთან ერთად კანონების შემუშავებაში მონაწილეობა მიიღოს, რაც უნდა წინააღმდეგი იყოს იგი პარლამენტში მყოფ ყველა ბურჟუაზულ პარტიებისა და რაც უნდა პროტესტი გამოაცხადოს ამა თუ იმ კანონის გამოქვეყნების გამო, რევოლუციონერი უკვე ლალატობს თავის პრინციპებს და პარლამენტში შესვლისთანავე კომპრომისის ბადეში ეხვევა. საქმე ის არის, რომ კანონების შექმნაში ჰასუსას მკებეღია მოეღი ჰაჭღაშენტი. განსაზღვრულ კანონის მოწინააღმდეგეს იგივე პასუხის მგებლობა მიუძღვის ამ კანონის შექმნის და გამოქვეყნების საქმეში, რა პასუხისგებაც მის მომხრესა აქვს. კანონის მოწინააღმდეგე დეპუტატიც ისე უნდა დაემორჩილოს მას, როგორც მისი მომხრე ემორჩილება. ეს იმიტომ, რომ კანონი არის პარლამენტის მოქმედების აქტი, იმ პარლამენტისა, რომლის არსებობას იწყნარებს „რევოლუციონერი“. ასე რომ მაშინაც კი, როდესაც სოციალისტურ დეპუტატებს პარლამენტში მხოლოდ ოპოზიციის ხასიათი აქვსთ, მაშინაც კი ლალატობენ ისინი კლას-

(1) Соціалная революція, გვ. 83.

თა ბრძოლის პრინციპებს, რადგან ბურჟუაზულ დაწესებულებების მიერ გამოქვეყნებულ ანტისოციალურ კანონებს ემთხვევათ, ემორჩილებიან, როგორც დეპუტატები და ლეგალისტები.

მაგრამ მაგარი ის გახლავთ, რომ სოციალისტი დეპუტატი მარტო ოპოზიციურ მოქმედებას არ სჯერდება პარლამენტში. ან როგორ უნდა დასჯერდეს, როდესაც ს.-დემოკრატიის მინიმუმის პროგრამა ადვილად განხორციელდება თვით ბურჟუაზულ პარლამენტის საშუალებებითაც. და რაკი იგი მოწადინებულია განახორციელოს თავის პროგრამა, ამ შემთხვევაში აუცილებლად უნდა დაეკავშიროს, დროებით მაინც, ბურჟუაზულ პარტიების იმ ფრაქციას, რომელიც თანაუგრძობს მის პროგრამას. პარლამენტალური მოქმედება იმ ხასიათისაა, რომ ყოველივე დამოკიდებულია პარტიათა დაკავშირებაზე. არც ერთი პოლიტიკური პარტია, რა გინდ ძლიერი იყოს იგი, თავის საკუთარს ძალ-ღონით, სხვა პარტიების დაუხმარებლივ, ვერ გაიყვანს ვერც ერთ კანონს. იგი იძულებულია ამისათვის უმრავლესობა შექმნას. და ასედაც ხდება ხოლმე ყოველთვის, როდესაც კანონის შექმნა შესურთ. ს.-დემოკრატი დეპუტატებიც ყოველთვის და ყველჯ პარლამენტში უკავშირდებოდნენ ხოლმე არა სოციალისტურ დეპუტატებს უმრავლესობის შექმნისათვის და ყოველთვის და ყველჯან ამ შეკავშირებით ლალატობდნენ კლასთა ბრძოლის პრინციპებს.

მართალია, „რევოლუციონერები“ ამბობენ, ჩვენ წინააღმდეგნი არა ვართ „შეკავშირებისა“, ხოლო იგი შეკავშირება უნდა იყოს დროებითი და არა მუდმივიო.

„მაგრამ საქმე ის არის, — ამბობს ცნობილი ფრანგი რადიკალი,

მოჯანი (Maujan): ძნელია განსაზღვრა იმისი, თუ სად უნდა თავდებოდეს დროებითი შეკავშირება რადიკალებთან! ჟორესს აქვს უფლება სთქვას, — ჩემი კავშირი უმრავლესობასთან (ბლოკთან) დროებითია, ხოლო ამ გვარივე უფლება აქვს გედს, როდესაც იგი ამტკიცებს, რომ იგი კავშირი მუდმივიაო. არ არის განსაზღვრული, თუ რა არის დროებითი... არიან რევოლუციონერები, რომელნიც პარლამენტში არ შედიან, ცდილობენ, კალმის, სიტყვის და სინდიკატების საშუალებით გაავრცელონ თავიანთი აზრები. მაგრამ, რაკი პარლამენტში მოდიან. შეთანხმებისთვის მოდიან — *c'est pour parlementer*. აქ იმალება ძირითადი კომპრომისი. არიან ანტიპარლამენტალური კომუნისტები და ჟორესის ტიპის პარლამენტალური სოციალისტები. მაგრამ ჩვენ ვერ გაგვიგია, რანაირად უნდა არსებობდეს მესამე პარტია; რომელსაც ორსავე სისტემაზე სურს ჯდომა, და გედი სწორედ ამისთანაა. დიდი სულგრძელობაა საქმე, რომ შეიწყნაროთ იგი. ერთსა და იმავე დროს შეუძლებელია იყოთ პარლამენტის მომხრე და რევოლუციონერი. გელისტების (მარქსისტების) წინ დიდიმანა, მათ უნდა ამოარჩიონ ან ცრიბუნა (პარლამენტი) ან ბარაკადა (რევოლუცია), თუ სწაღიათ სერიოზულ რევოლუციონერების სახელი მოიხვეჭონ“ (1).

ამ გვარია ლოლიკის უღმობელი მოთხოვნებიანი. მაგრამ ლოლიკასაც რომ ყურადღება არ მივაქციოთ და ფაქტებსა და სინამდვილეს დავაკვირდეთ, დავრწმუნდებით, რომ ეგრედ წოდებული „სარევოლუციო“ ფრაქცია ს.-დემოკრატიისა თავის პრაქტიკულ მოქმედებაში აზაფრით არ განირჩევა „რეტორმისტებისაგან“. და ეს განსაკუთრებით მართალია გერმანელ მარქსისტების შესახებ, იმ მარქსისტებისა, რომელნიც წამდაუწუმ სარევოლუციო ფრაზებს ისვრიან, ხოლო თავიანთის მოქმედებით კი რევოლუციას აფერხებენ. შორს რომ არ წავიდეთ, მოიგონეთ საერთო გაფიცვის კითხვა, რომლის წინააღმდეგ გაილაშქრნენ გერმანელი ს.-დემოკრატები. სხვა

(1) Le Radical.

მოპირდაპერენიც ჰყავდა ამსტერდამის კონგრესზე საერთო გაფიცვის კითხვას, მაგრამ ისე მტრულად არაფინ მიჰგებებია სარევოლუციო საშუალების აღიარებას, როგორც ორთოდოქსალური მარქსისტები. „რევოლუციონერთა“ ხმის უმეტესობით უარყოფილ იქნა საერთო გაფიცვის პრინციპი.

ამსტერდამის კონგრესის შემდეგ გერმანელ ს.-დემოკრატებმა თავისი ნაციონალური კონგრესი მოიწვია. ამ კონგრესზე ბებელის და კაუცკის მეთაურობით „სარევოლუციო“ ელემენტებს მეტი გავლენა და ხმის უმეტესობა ჰქონდათ, ვიდრე „რეფორმისტებს“ — და აი ამ „რევოლუციონერებმა“ ამ სახით ისახელეს თავი კონგრესზე.

კონგრესს ანგარიშს აძლევდნენ ს.-დემოკრატ დეპუტატების რეიხსტაგში მოქმედების შესახებ. გერმანიას ამ ჟამად აფრიკაში ცხარე შეტაკება აქვს პატარა „ველურ“ ხალხთან, ჰერეროსებთან. ბიულოვმა რეიხსტაგს კრედიტი სთხოვა ამ ექსპედიციის გასაძღოლად. როცა კენჭის ყრაზე მიდგა საქმე, ს.-დემოკრატებმა თავის მხრივ კენჭი არ უყარეს ამ კითხვას. კრედიტის წინაღმდეგ რომ გვეყარა კენჭი, — მოახსენა კონგრესს ლედებურმა, — „უველას ეგონებოდა, ვითომ ს.-დემოკრატებს ჰსურთ გერმანელ მოქალაქეთა ამოწყვეტა ჰერეროსების მიერ“. ბებელი ისე მხურვალედ ამართლებდა დეპუტატების მოქმედებას ამ კითხვის გადაწყვეტის დროს, რომ კონგრესზე „ნაციონალ-დემოკრატის“ სახელიც კი მოიხვეჭა (1). მეორე საგანი უფრო საყურადღებოა. ლიბკნეხტმა (შვილმა

(1) On lui appliqua même l'épithète plutôt dure de national-démocrate. იხ. პოლ ლუის ანგარიში L'« Européen », 148.

უკვე გადაცვალეულ ცნობილ ს.-დემოკრატიამ) წინადადება შეიტანა კონგრესზე, საჭიროა ანტიმილიტარისტური პროპაგანდა მოვახდინოთ ყაზარმებში ჯარის კაცებ შორის, ავუხსნათ, რომ სალდათებმა აფიცრების ბრძანებით თავიანთ მამებსა და ძმებს არ უნდა ესროლონ ხოლმე თოფებიო. ეს წინადადება „რევოლუციონერებმა“ უარჰყვეს. „ძნელი საქმეა, ძნელია ფსიხოლოგიურადო“ და განიხილეს მხოლოდ ამა თუ იმ მოქმედების სარგებლობა (1).

მაგრამ ამ ფაქტებსაც დავანებთ თავი, ფაქტებს, რომელნიც გვიჩვენებენ არა სარევოლუციო ხასიათს ს.-დემოკრატიის „სარევოლუციო“ ფრაქციისას. ჩვენ ვამტკიცებთ, რომ იგი ფრაქცია სიტყვა „რევოლუციას“ ფრაზის მასალად ხმარობს მხოლოდ და არავითარ მნიშვნელობას და შინაარსს არ აძლევს მას. გადაშალეთ ორტოდოქსალურ მარქსიზმის თანამედროვე თხუზულებები, დააკვირდით, რას ამბობს მარქსიზმის თეორეტიკოსი კარლ კაუცკი თავის „სოციალურ რევოლუციაში“ და დარწმუნდებით, რომ ს.-დემოკრატია გაურბის რევოლუციას, გარკვეულად და ყველასათვის გასაგებ რევოლუციის მცნებას სიბნელესა ჰფენს.

კაუცკი აყენებს კითხვას: რანაირად უნდა მოხდეს სოციალური რევოლუცია? ჩვენ უკვე ვიცით, რომ „რეფორმისტების“ პოლიტიკას კაუცკი არ იწყნარებს. მართლაც, იგი შესაწყნარებელი არ არის, რადგან რეფორმისტებმა სრულიად უარ-ჰყვეს ტრადიციები სარევოლუციო სოციალიზმისა. და აი თქვენ ამ პრინციპების აღიარებას მოელოთ კაუცკისაგან. მაგრამ თქვენი მოლოდინი

(1) იხ. იქვე.

ნი გაცრუებული რჩება. მოისმინეთ, რას ბრძანებს „სარევოლუციო“ ს.-დემოკრატი წინამძღოლი: ზოგსა ჰგონია, რევოლუცია უნდა მოხდეს ხალხის შეიარაღებულ აჯანყების საშუალებით; ზოგი ჰფიქრობს, რევოლუციას გამოიწვევს სახელმწიფოს ფინანსიური დასუსტება; ზოგი რევოლუციას ომისაგან მოელის; ზოგიც საერთო გაფიცვას უყურებს, როგორც სოციალიზმის განმახორციელებელ იარაღსაო. ხოლო, კაუცკის აზრით, არც ერთი აქ ჩამოთვლილი საშუალება; არც ცალკე, არც საერთოდ აღებული, სოციალურ რევოლუციას ვერ მოახდენს.

„არავითარი საბუთი არა გვაქვს ვიფიქროთ, რომ შეიძლება აჯანყებულს, ბარიკადებზე ბრძოლას და სხვა ამ გვარ სამხედრო ხასიათის ეპიზოდებს ჩვენს დროში რაიმე გადაჭრილი მნიშვნელობა ჰქონდეს რევოლუციისთვის“ (1). ეს ისეთი აშკარა ჭეშმარიტებაა კაუცკის თვალში, რომ ამის შესახებ ლაპარაკსაც მეტად სთვლის. „მაგრამ როგორც შეიარაღებული აჯანყება ვერ დაამხობს აწინდელ წესწყობილებას, — განაგრძობს კაუცკი, — ისე არც ფინანსიურ გაკოტრების გამო იქნება იგი დამხობილი“ (2). ისტორიაში მაგალითები ყოფილა, რევოლუცია ზოგი ერთ ქვეყნებში ომისაგან იყო გამოწვეული (საფრანგეთში 1870), „მაგრამ არავითარი სურვილი გვაქვს, ჩვენი წინსვლა ომის მიერ იქმნეს დაჩქარებული“ (3). დარჩა საერთო გაფიცვა. მართალია,

(1) Соціальная революція გვ. 79.

(2) იქვე.

(3) გვ. 88.

— ამბობს კაუტკი, — წინად გაფიცვის მომხრე ვიყავი და ვწერდი (Neue Zeit 1890—91 № 50 გვ. 757):

„ზოგიერთ პირობებში, როდესაც საქმე უკიდურესობამდის მიდის, როდესაც მუშათა უმრავლესობა ღიმილიანად ამბებით არის აღელვებული, საერთო გაფიცვას შეუძლია პოლიტიკური ღრმა ცვლილება მოახდინოს, მაგრამ ამ სიტყვებით სრულებით არა მსურს საერთო გაფიცვის პრინციპი დავიცვა იმნაირად, რანაირადაც იცავენ ანარქისტები და საფრანგეთის სინდიკალისტები. მათის აზრით, საერთო გაფიცვამ პროლეტარიატის პოლიტიკურ ანუ პარლამენტალურ მოქმედების ადგილი უნდა დაიჭიროს და ამ სახით თანამედროვე წყობილების დამხობის საშუალებად გადაიქცეს. ეგ — სისულელეა. საერთო გაფიცვის მოხდენა ისეა ძნელია, ისეთი ერთსულობა და ორგანიზაციაა საჭირო, რათა ერთსა და იმავე დროს განსაზღვრულ ქვეყანაში ყველა მუშებმა თავი დაანებონ მუშაობას, რომ ამგვარ ერთსულობას მუშები თანამედროვე საზოგადოებაში თავისდღეში ვერ განახორციელებენ“ (1).

ამ რიგად, როგორც ს.-დემოკრატს შეჰფერის, კაუტკი წინააღმდეგი არ არის პოლიტიკურ ცვლილებათა მოსახდენად საერთო გაფიცვის პრინციპი აღიაროს, ხოლო სოციალისტურ ცვლილებას იგი ვერ განახორციელებს. მიზეზი? პროლეტარიატის განხეთქილება - შეუთანხმებლობაა. ხოლო თუ საქმე მარტო ეს არის, განა ყოველი სოციალისტი მოვალე არ არის იმოქმედოს ამ შეუთანხმებლობის მოსპობისთვის და მით შესაძლებელ-ჰყოს საერთო გაფიცვის ორგანიზაცია? მაგრამ თქვენ თუ გებადებათ ამ გვარი ფიქრები, თორემ ს.-დემოკრატი ამ მხრივ დამშვიდებულია. და რატომაც არ უნდა იყოს დამშვიდებული, როდესაც ჰგონია, რომ სოციალურ რევოლუციას პარლამენტი მოახდენს, ოღონდ ამ პარლამენტში ძალა პროლეტარიატის წარმომადგენელთა ხელში ჩავარ-

(1) გვ. 81.

დეს. როდესაც ეს მოხდება, მაშინ და მხოლოდ მაშინ დაიწყება „სოციალური რევოლუცია“. შესაფერ კანონმდებლობის საშუალებით ბურჟუაზული წესწყობილება სოციალურ წესწყობილებად იქნება გარდაქმნილი.

ერთის სიტყვით, სირევოლუციო სოციალიზმი მართლაც განსაცდელშია, ამ განსაცდელში პარლამენტარულ სოციალისტებმა ჩაადგეს. მართალია, მათ შორის განხეთქილებაა და ერთი ნაწილი პარლამენტარულ სოციალისტებისა ცდილობს „სარევოლუციო“ ტრადიციები დაიცვას, მაგრამ როგორც ვნახეთ, იგი ცდა უნაყოფო და უმნიშვნელოა. ფორქისისტები დალატებენ სოციალიზმს და კლასთა ბრძოლის პრინციპს, სოციალ ბუქელისტები და გედისტები სოციალიზმთან ერთად ღოდვიკის მოთხოვნის ბასაც დალატებენ. ფორქისისტები აღიარებენ — კომუნისმისა ჩვენსი მოქმედების იარაღია; გედისტები ჭკიცსავენ კომუნისმისს, სოციალ იმავე კომუნისმისში არიან გაბმული.

ამას დაღადებს მათი პრაქტიკული მოქმედება და მათი თეორიული მოძღვრება.

აი ისტორიის გაკვეთილი. გამოიყენებენ თუ არა ამ გაკვეთილს ჩვენებური სოციალისტ-ფედერალისტები, ახლო მომავალი გვიჩვენებს!

18 მაისი, 1906 წ. თელავი.

80

301.19
5 725

— — — — —
ფასი 25 კაპეიკი.
— — — — —